

**“MUT MUUTEN HEI, MÄ OON OKEI!”
UUSIEN LASTENLAULUJEN KASVATUSIHANTEET**

Aila Salminen 12659
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
KASVL50 Pro gradu
Juhani E. Lehto

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee kasvatusihanteita lastenlaulujen sanoituksissa. Tarkoituksena oli selvittää, onko uusissa lastenlauluissa kasvatusihanteita. Lisäksi haluttiin tietää, miten lapset ymmärtävät ja tulkitsevat laulujen sanoituksia, eli mitä laulun sanoma heille itselleen kertoo ja merkitsee.

Kasvatusihanteita on Suomessa aikaisemmin tutkittu koulujen opetussuunnitelmista ja lukukirjoista. Nämä tutkimukset sekä erilaiset kehitysteoriat luovat perustan tutkimukselle lastenlaulujen kasvatusihanteista. Lapsen kognitiivinen kehitystaso sekä moraalinen kehityksen vaihe vaikuttavat oleellisesti arvokasvatukseen ja aikuisen toimintaan lapsen moraalisen kehityksen tueksi.

Kahden suomalaisen lastenlauluorkesterin tuotantoa tutkittiin sisällönanalyysimenetelmällä. Laulujen todettiin sisältävän runsaasti kasvatusihanteita, jotka kuuluvat joko persoonallisten, interpersoonallisten tai yhteiskuntaeettisten ihanteiden luokkaan. Luontoon liittyviä ihanteita ei lauluissa ole monta. Toisen orkesterin tuotannossa painottuivat persoonalliset ja interpersoonalliset ihanteet. Toisen orkesterin laulujen sanoituksissa esiintyi eniten yhteiskuntaeettisiä ihanteita.

Yhdelletoista 4-6 -vuotiaalle lapselle soitettiin yksi laulu kustakin neljästä ihanneluokasta, minkä jälkeen lapsia haastateltiin laulujen sisällöstä. Kävi ilmi, että lapset tulkitsevat lastenlaulujen sanoituksia varsin eri tavalla kuin aikuinen. Erilaiset käsitteet, sanonnat ja kielikuvat eivät avautuneet kaikille lapsille. Kasvatusihanteet eivät välttämättä välity lapsille lauluja kuuntelemalla, mutta aikuinen voi hyvin käyttää lauluja apuna arvokasvatuksessa. Laulujen sanomasta ja sisällöstä virittyneen keskustelun myötä kasvattajan on mahdollista havainnoida ja tukea alle kouluikäisen lapsen moraalisen kehittymistä.

ASIASANAT: kasvatusihanne, varhaiskasvatus, arvokasvatus, lastenlaulu, ymmärtäminen, tulkinta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ARVOT JA IHANTEET	6
3 IHANTEET SUOMALAISESSA KASVATUKSESSA	7
3.1 Kasvatusideaalit kirjallisuudessa	8
3.2 Luonteen kehittämistä “Valkoisen Suomen aatteisiin” ja sosiaalisiin taitoihin	9
3.3 Ihanteet peruskoulussa ja pysyvät kasvatusihanteet	11
4 LAPSEN KEHITYS	12
4.1 Kognitiivinen kehitys	12
4.2 Moraalin kehitys	17
4.3 Lapsi sanoman käsittelijänä	20
5 ARVOKASVATUS	22
5.1 Kasvatustietoisuus	22
5.2 Kasvatuskäytäntö	23
6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ	27
6.1 Tutkimusongelmat	27
6.2 Aineisto	28
6.3 Tutkimusmenetelmät	29
6.3.1 Lastenlaulujen sanoitukset ja lasten tulkinnat	29
6.3.2 Lasten haastatteleminen	36
7 KASVATUSIHANTEET LASTENLAULUISSA	40
7.1 Persoonalliset kasvatusihanteet	41
7.2 Interpersoonalliset kasvatusihanteet	45
7.3 Yhteiskuntaeettiset kasvatusihanteet	48
7.4 Sanoitusanalyysin tulosten tarkastelua	53

8 LASTEN TULKINTOJA NELJÄSTÄ LAULUSTA	55
8.1 Tulkittavat laulut	55
8.2 Kuuntelu, piirtäminen ja haastattelu	55
8.3 Lasten tulkinnat	58
8.4 Haastattelutulosten tarkastelua	70
9 POHDINTA	77
10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	83
LÄHTEET	89
LIITTEET	94

1 JOHDANTO

Lastenlaulut kuuluvat alle kouluikäisten lasten elämään. Lauluja lauletaan kotona, päiväkodissa, kerhossa ja musiikkileikkikoulussa. Lapset kuulevat lauluja konsertissa, teatterissa, kaupoissa, kaseteilta ja levyiltä, televisiosta sekä radiosta. He keksivät niitä myös itse. Lastentarhanopettajana ja itsekin aktiivisena musiikin kuuntelijana kiinnitän huomiota laulujen sanoitukseen. Sanotaan, että jossakin laulussa on “sanomaa”, jokin toinen taas saattaa kuulostaa rallatukselta, jonka sanat eivät kerro kuuntelijalle mitään: tunteita koskettavaa tarinaa tai hyödyllistä, järkevää opetusta. Yhtenä valintaperusteena musiikin kuuntelussa yleensäkin ovat laulujen sanoitukset.

1980- ja 1990-luvulla on perustettu useita lastenlauluorkestereita, mm. Fröbelin palikat, Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri, Tohtori Orff ja Herra Dalcroze, Pellekaija Pum sekä Kengurumeininki. Niiden jäsenet ovat usein ammattikasvattajia, jotka tekevät musiikkinsa itse tai sovittavat uudestaan vanhoja lastenlauluja. Millaista sanomaa nämä tämän päivän lastenlaulut välittävät alle kouluikäisille lapsille, joiden musiikin kuunteluun aikuiset pystyvät vielä suurelta osin vaikuttamaan? Yksi musiikin tärkeä tehtävä on viihdyttää, mutta sillä voi olla myös muita tavoitteita ja tarkoituksia. Lastenlaulut voivat toimia yhtenä kasvatus- ja vaikuttamiskeinona, joten niiden sanoitusten merkitys ei ole yhdentekevää.

Leevi Launonen (2000) on koonnut ja jaotellut moraalisia ihanteita tutkimuksessaan eettisestä kasvatustajattelusta. Hän on käyttänyt tutkimusaineistonaan erilaisia kouluun liittyviä pedagogisia tekstejä. Leena Koski (2001) on tutkinut hyvän lapsen ja kasvattamisen ideaalia aapisten ja lukukirjojen teksteistä. Kasvatuksellisia ihanteita löytyy runsaasti ainakin vanhoista lastenlauluista, joita edelleen lauletaan. Esimerkiksi “Kotini” (“Tiedän paikan armahan...”) löytyy yleensä vielä uusimmistakin lastenlaulujen kokoelmakirjoista. Veljentyttäreeni vaikutti aikanaan syvästi laulu pienestä koululaisesta, joka lähtee vaaralliselle koulutielle autojen sekaan ja näkee tiellä kuoliaaksi ajetun varpusen. Miten pienet lapset tänä päivänä kuuntelevat lastenmusiikkia: kiinnittävätkö he huomiota sanoitukseen ja ymmärtävätkö he laulujen mahdollista sanomaa samalla tavalla kuin aikuinen? Lastenkulttuurikin on ajan myötä melkoisesti muuttunut. Monet uudet lastenlaulut ainakin tuntuvat usein painottuvan hauskoihin rytmi-ilotteluihin, mutta löytyykö myös niiden joukosta myös vakavampaa, sanomallisempaa ainesta? Onko sanomalla merkitystä pienelle kuuntelijalle?

2 ARVOT JA IHANTEET

Erik Ahlman jaottelee arvot perus- eli itseisarvoihin sekä välinearvoihin. Välinearvot, kuten ruoka ja asunto, ovat merkityksellisiä jonkin toisen asian vuoksi. Välineet voivat toimia joko yksilöllisten tai kollektiivisten tarpeiden hyväksi. Kollektiivisten tarpeiden välineitä ovat mm. järjestysvalta ja moraalisäädökset. Ihmisellä on taipumus pitää myös välineitä itsessään arvokkaina, vaikka niiden merkitys olisi vain mahdollistaa jonkin arvokkaan päämäärän saavuttaminen. Itseisarvoa on asialla, jonka merkitys on siinä itsessään ja jota tavoitellaan vain sen itsensä vuoksi. (Hautala 1999, 13-14.)

Itseisarvot Ahlman luokittaa kahteen pääluokkaan: yksinkertaisiin perusarvoihin sekä kompleksisiin perusarvoihin. Yksinkertaisia perusarvoja ovat hedoniset arvot (onni, mielihyvä, ilo, nautinto ja aistillisuus) ja vitaaliset arvot (elämä, terveys, tahto ja kuntoisuus) sekä henkiset arvot. Henkiset arvot jakautuvat esteettisiin arvoihin (kauneus, ylevyys, suloisuus ja taide), teoreettisiin arvoihin (totuus, tieto, oppi, koulutus, viisaus ja tiede) sekä uskonnollisiin arvoihin (usko, toivo, pyhyys ja laupeus). Toiseen pääluokkaan, kompleksisiin perusarvoihin, kuuluvat sosiaaliset arvot (altruismi, ystävyys, rakkaus, uskollisuus, vapaus, veljeys, kunnia, isänmaallisuus ja turvallisuus), mahtiarvot (voima, valta, sota, rikkaus, raha ja voitto), oikeusarvot (oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja laillisuus) sekä eettiset arvot (hyvyys ja moraalinen oikeus). (Hautala 1999, 50.)

Arvoja jaotellaan myös suoritus- ja persoona-arvoihin, jotka määrittävät päämäärää ihmisen elämässä. Jos elämän tarkoitus koostuu asioista, jotka ihminen haluaa toteuttaa, hän asettaa etusijalle suoritusarvot. Jos hän sen sijaan pitää elämän tarkoituksena sitä, että hän elää tietynlaisena ihmisenä tietynlaista elämää, ovat perustana persoona-arvot. Suoritusarvot ovat riippuvaisempia elämän tosiasioista eikä niiden toteuttaminen ole aina välttämättä yksilön hallinnassa. Elämän merkitys tulee esiin luotettavammin ja pysyvämmiin persoona-arvojen välityksellä, vaikka elämän tarkoituksen perustana olisivatkin suoritusarvot. (Puolimatka 1996, 121-124.) Arvojen asettamista tärkeysjärjestykseen pidetään mahdollisena, mutta sen perusteella ei silti voida yleisesti määrittää yksilön kehittymistavoitteita. Persoonallinen elämän tarkoitus koostuu tietyistä itselle merkityksellisistä arvoista, jotka yksilö liittyy osaksi omaa persoonaansa ja joista tulee kunkin elämänsuunnitelman perusta. (Puolimatka 1996, 128.)

Kari E. Turunen jakaa arvot neljään luokkaan: varsinaisiin arvoihin, kokemusarvoihin, arvostuksiin ja ihanteisiin. Varsinaisia arvoja ei ole kuin kolme: totuus, kauneus ja hyvä. Kokemusarvot ovat asioita, joita pidetään hyvinä tai arvokkaina tai jotka herättävät mieltymystä. Tällaisia ovat esimerkiksi tietyt harrastukset, toiminnot, kohtaamiset, aistimukset ja esitykset. (Turunen 1997, 18-19.) Arvostaminen synnyttää arvostuksia. Arvostukset eli kohdearvot ovat tuote tai asia, jota kohtaan ihminen tuntee halua. Ihminen voi arvostaa konkreetteja kohteita, kuten ruokaa ja kirjoja. Arvostuksen kohteet voivat toisaalta olla myös abstrakteja asioita, kuten menestys ja julkisuus. Arvostuksiin kuuluvat lisäksi esimerkiksi koulutus, palvelut, taide ja urheilu. Erilaiset tapahtumat, kuten juhlat ja jumalanpalvelukset, voivat myös kuulua ihmisen arvostuksiin. (Turunen 1997, 95-96.)

Ihanteiden osuus arvojen luokista on hyvin laaja. Kaikkia ihanteita ei ole edes mahdollista nimetä, mutta yleisesti tiedettyjä ovat mm. rehellisyys, tasapuolisuus, huomaavaisuus, vastuullisuus, ahkeruus, järkevyyt, itsemäärääminen, säästäväisyys, hyvä käytös, johdonmukaisuus ja vapaus (lisää ihanteita liitteessä 3). Ihanteet vaikuttavat suurelta osin käyttäytymiseen, sillä ihminen tulkitsee kohtaamansa tilanteet ja toimet ihanteiden näkökulmasta. Ihanteelliset asiat eivät ole kaikille samoja, vaan ihmiset ja kulttuurit määrittävät niitä itse. Ihanteet jäsentävät ja järjestävät yhteiskuntaa yhteisten etujen mukaisesti. (Turunen 1997, 179-180.) Ihanteet ja arvostukset voi erottaa toisistaan siten, että ihanteet asetetaan ja niihin liittyy aina myös tietty vaatimus. Esimerkiksi rehellisyyttä voi arvostaa. Kun se omaksutaan ja hyväksytään eli asetetaan ja sen lisäksi sitä vaaditaan, tulee siitä ihanne. Arvostukset voivat siis muuttua ihanteiksi. (Turunen 1997, 199.)

3 IHANTEET SUOMALAISESSA KASVATUKSESSA

Kasvattajien toiminta perustuu ihanteisiin, joihin vaikuttavat erilaiset aatteet, ihmiskäsitykset ja maailmankatsomukset. Heidän toimintansa ilmentää kulttuurisia, alakulttuurin luomia sekä yksilöllisiä ihanteita. Tämän vuoksi kasvatust on eri kulttuureissa hyvinkin erilaista. Yhtenä koulun tehtävistä pidetään yleisesti hyväksytyjen ihanteiden, kuten rehellisyyden ja vastuullisuuden, juurruttamista lasten mieleen ja käytökseen. Tietyissä koulussa voi olla myös aivan omia ihanteitaan, ja yksittäisen

opettajan omat ihanteet välittyvät myös. Ihanteet tuntuvat kovin luonnollisilta, joten niistä ei välttämättä puhuta avoimesti, vaikka ne käytännössä ovatkin läsnä kaiken aikaa. Ehkä niistä joskus vaietaan myös sen vuoksi, että lasten kasvattaminen ihanteiden näkökulmasta saatetaan käsittää manipuloimisena ja siksi vääränä. Kasvatustyössä on kuitenkin tärkeää pyrkiä olemaan tietoinen omista ihanteista. Kasvattajan pitäisi kyetä valitsemaan ja huomioimaan niistä välttämättömimmät, tarpeellisimmat ja ihmistä kehittävimmat. Ihanteet tulevat esiin kasvattajan käyttäytymisessä ja suhtautumisessa erilaisiin asioihin. (Turunen 1993, 244-246.)

3.1 Kasvatusideaalit kirjallisuudessa

Lapsen kasvatusta perustuu tiettyihin ideaaleihin, jotka tulee sovittaa lapselle ymmärrettäviksi. Yhteisön arvostamia kasvatusihanteita opetetaan lapselle tarpeeksi vakuuttavilla tavoilla välittäen myös ratkaisujen ja perustelujen oikeellisuus. Kasvatuskeinot ovat pysyneet samankaltaisina kautta aikain. Perinteisiä tapoja kasvattaa ovat oikean käyttäytymismallin antaminen sekä normien jakaminen (kiellot, käskyt, ohjeet ja suositukset). Myös erilaiset tarinat ja kertomukset voivat välittää moraalisesti hyviä ja oikeita arvoja. Niissä kerrotaan erilaisista tilanteista, joihin elämässä voi joutua, ja miten niissä voi toimia. Lapsille osoitetuissa teksteissä on sisältöjä, joiden tehtävä voi olla lapsen kasvattaminen. Tällaisia sisältöjä ovat muun muassa lapsen velvollisuudet ja oikeudet, oikeiden ja väärin tekojen perustelut, hyvin ja huonosti toimiminen sekä psyykkisesti ja fyysisesti vaaralliset tilanteet. Lasten elämä eri yhteyksissä, arjen tapahtumat ja ihmissuhteiden kuvaus sekä ongelmat ja ratkaisut niissä saattavat sisältää tarkoituksellisesti moraalisesti kasvattavia aineksia. Leena Koski on tutkinut suomalaisten aapisten moraalisia kasvatusideaaleja ja Anna-Liisa Alanko Immi Hellenin kasvatuksellisia runoja. Myös Topeliuksen saduista ja kertomuksista on analysoitu kasvatuksellisia aineksia. (Koski 2001, 16-18.)

Kosken (2001) tutkimuksessa on analysoitu kansakoulun ja peruskoulun alaluokkien käytössä olleita suomenkielisiä aapisia ja lukukirjoja vuosilta 1920-1998 sekä joitakin kansalaistaidon ja uskonnon oppikirjoja peruskouluajalta. Suurin osa teoksista sisältää runo-, satu- ja loruperinnettä sekä moraalisesti opettavaisia kertomuksia. Moraalisten ainesten esiintyminen niissä on sidoksissa yhteiskunnassa vallitseviin kulttuurisiin, henkisiin ja hengellisen ajattelun ja toiminnan tapoihin. (210-212.) Launosen (2000) väitöskirjassa tutkitaan kasvatusihanteiden muutosta koulun pedagogisissa

teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Lähteinä on käytetty opettajankoulutuksen kasvatusopillista kirjallisuutta sekä kansakoulun ja peruskoulun opetussuunnitelmia. Kasvatustieteen oppikirjoista on valittu 1950-luvulle asti lähes kaikki eettiseen kasvatukseen liittyvät teokset. Koska kasvatustieteellisen kirjallisuuden määrä alkoi 50 vuotta sitten voimakkaasti kasvaa, siitä on valikoitu tutkimukseen vain osa. Lähteinä käytetyt opetussuunnitelmat ovat sekä valtakunnallisia (vuodesta 1925 alkaen) että kunnallisia (1980-luvulta alkaen) ja koulukohtaisia (1990-luvulta alkaen). (66-68.)

Tutkimuksessa jaetaan moraaliset ihanteet perusluonteidensa mukaan kuuteen luokkaan. Persoonallinen alue käsittää yksilön kohtaamia moraalisia vaatimuksia, joita hän suuntaa omaan itseensä. Interpersoonalliseen alueeseen sisältyvät ihmisten kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen liittyvät moraaliset näkökohdat ja merkitykset. Yhteiskuntaeettinen alue koostuu yhteiskunnan toiminnan ja sosiaalisten ryhmien moraalista luonteesta vallankäyttöineen. Luontoon liittyvän alueen painopiste on ihmisen suhteessa elinympäristöönsä ja luonnon olemassaoloon. Metafyysinen alue sisältää olemassa-olemisen peruskysymyksiä sekä kysymysten eettisen ja transsendentin luonteen. Uskonnollisen alueen sisältö on moraalijattelun ja uskonnollisen maailmankatsomuksen välinen yhteys. (Launonen 2000, 53.)

3.2 Luonteen kehittämisestä “Valkoisen Suomen aatteisiin” ja sosiaalisiin taitoihin

Kosken (2001) mukaan luterilainen kristillisyys vaikutti voimakkaasti Pohjoismaissa moraalisten ja kasvatuksellisten periaatteiden ja käytäntöjen muotoutumiseen (26). 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kasvatuksessa painottui yksilön luonteen kehittäminen, sillä yhteiskuntaeettiset periaatteet alkoivat kehittyä vasta 1900-luvun alusta. Tärkeitä ihanteita olivat elämän yksinkertaisuuteen ja vaatimattomuuteen liittyvät ominaisuudet. Kuuliaisuus oli hyve, jonka varaan muut rakentuivat. Uskonnollisilla ihanteilla (uskonnollinen mieli, hurskaus, jumalanpelko, tosikristillisyys ja jumalankaltaisuus) oli 1800-luvulla tärkeä asema, sillä kasvu hyväksi kansalaiseksi tarkoitti itse asiassa kasvua hyväksi kristityksi. Yksilön hurskauden korostaminen kuitenkin laantui 1900-luvulle tultaessa. Monet ihanteet sijoituivat metafyysiselle alueelle ja perustuivat uskoon siveellisestä maailmanjärjestyksestä. 1800-luvulla painottuivat järkitietoisuus sekä totuuden, hyvyden ja kauneuden tunnistaminen. 1900-luvulla painottuivat siveellisyys ja totuuden rakkaus. Luontoon liittyviä ihanteita ei vielä tässä vaiheessa varsinaisesti ollut. (Launonen 2000, 132-135.)

1920- ja 1940-lukujen välissä suhtautumistavat kasvatuksen päämääriin ja ihanteisiin vaihtelivat huomattavasti yhteiskunnallisten olojen johdosta. Eettinen kasvatuserittelu painottui vahvan itsekurin ja rehellisyyden ihanteisiin. Näiden lisäksi huomioitiin yleisesti puhtaus, järjestys, kestävyys, ahkeruus, säästävällisyys, kohteliaisuus, auttavaisuus, lähimmäisenrakkaus, oikeudenmukaisuus ja isänmaanrakkaus. Kuuliaisuuden, yksinkertaisen ja vaatimattoman elämäntavan sekä uhrautuvan elämäntavan merkitys vähentyi selvästi 1900-luvun alusta. Metafyysiset ja uskonnolliset ihanteet olivat edelleen mukana kasvatuserittelussa, mutta niissä ei korostunut uskonnollinen kielenkäyttö. (Launonen 2000, 186-188.)

Aapisissa ja lukukirjoissa pyrittiin silti vielä varsin julistuksenomaisesti määrittämään Jumalan olemusta sekä Jumalan ja lapsen suhdetta Jumalan kuuluessa lapsen arkeen tämän suojelijana. Kristillisyyden ohessa kansallisuus-aate asetti moraalisia ja yhteiskunnallisia määrityksiä kasvatukseen. (Koski 2001, 31-32.) Suomen itsenäistymisen jälkeen kasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä oli kansan yhdistäminen yhdeksi siveelliseksi toimijaksi nöyryyden, tottelevaisuuden ja puhdassydämyyden ihanteiden mukaan (Koski 2001, 70).

Toisen maailmansodan jälkeen persoonallisen alueen ihanteista jäi pois monia hyveitä. Ne korvautuivat yhteiskuntaeettisillä periaatteilla. Alettiin korostaa demokraattisuutta ja suvaitsevaisuutta, mutta itseuri pysyi edelleen keskeisenä kasvatuserittelenä. Yksilöityjä moraalisia ominaisuuksia ei määritelty enää yhtä tarkasti kuin ennen. Luontoon liittyvällä alueella mainittiin lähinnä myötätunto luontoa kohtaan sekä sen suojeleminen. Metafyysisiä ihanteita ei varsinaisesti esiintynyt, eivätkä uskonnolliset ihanteet enää olleet keskeisessä asemassa. (Launonen 2000, 218-220.) Aapisissa ja lukukirjoissa vastaava tulee myös esiin, mutta hieman myöhemmin kuin vuoden 1952 kansakoulun opetussuunnitelmassa. Jumalan osuus hävisi lähes täysin aapisten teksteistä vasta 1960-luvulla. (Koski 2001, 68.) Uskonnonopetus alkoi tällöin eristyä erilliseksi oppiaineeksi eikä enää hallinnut arkea ja eettistä kasvatuserittelua. Kasvatus perustui nyt yleisiin ihmisoikeuksiin, tasa-arvoon, solidaarisuuteen ja yksilöllisten kykyjen ja taipumusten korostamiseen. Ihanteeksi muodostui sosiaalinen, yhteistyökykyinen, aktiivinen ja kriittinen lapsi. (Koski 2001, 71.)

3.3 Ihanteet peruskoulussa ja pysyvät kasvatusihanteet

Peruskouluun siirryttäessä 1970-luvulla moraalisten hyveiden luetteloista luovuttiin oppilaiden yksilöllisyyden kunnioittamisen vuoksi. Koulun tehtävänä ei saanut enää olla suoranaisesti arvojen siirtäminen, vaan päätavoitteeksi tuli oppilaan koko persoonallisuuden kehittäminen. Joitakin osatavoitteita voi kuitenkin luokitella myös ihanteiksi. Uudet ihanteet liittyvät mm. maailmanlaajuiseen yhteiskuntaetiikkaan ja kestäväan kehitykseen. (Launonen 2000, 260-263.) Persoonallisen alueen ihanteet peruskoulussa liittyvät yksilön itsetuntoon ja ekspressiiviseen ilmaisuun. Monet yksilöeettiset hyveet (mm. kiitollisuus, epätietoisuus ja uskollisuus), joita aikaisemmin korostettiin, jäävät nykyään teksteissä huomiotta. Uusia ihanteitamme ovat avoimuus, itseilmaisuus, elämäntapa ja kriittisyys. Interpersoonallisella alueella suvaitsevaisuuden ja toisten perusoikeuksien kunnioittamisen ihanteet korvaavat altruismin ja lähimmäisenrakkauden ihanteet. Yhteiskuntaeettisistä ihanteista merkittävimmät ovat peruskoulussa aktiivisuus, kriittisyys ja vastuuntuntoisuus kansalaisyhteiskunnan jäsenenä. Isänmaallisista arvoista on siirrytty painottamaan globaalia etiikkaa. Luontoon liittyvät ihanteet liittyvät elämän edellytysten säilyttämiseen maapallolla: elinympäristön suojeleminen ylittää jopa yksilöllisen valinnanvapauden. (Launonen 2000, 292-293.)

1990-luvulla tärkeimmäksi arvoalueeksi on siis noussut yleinen vastuuntuntoisuus, toiseksi vahvaan minuuteen liittyvät ihanteet (mm. hyvä itsetunto ja itsenäisyys) ja kolmanneksi sosiaalisten taitojen arvot (mm. yhteistyökyky ja erilaisuuden hyväksyminen). Ekologisen elämäntavan merkitys on korostunut. Hyvät tavat määritellään näkyvästi, sillä niiden sisältö ei enää ole ollut muuttuvassa ja moniarvoisessa yhteiskunnassamme kaikille itsestään selvää. (Launonen 2000, 285-288.) Luontoon liittyvät ihanteet ovat muuttuneet luonnon romanttisesta vaalimisesta vakavaksi eloonjäämisen kysymykseksi. Metafyysiset ihanteet ja usko siveelliseen maailmanjärjestykseen jäivät siis periaatteessa teksteistä kokonaan pois peruskouluun siirryttäessä (uskonnon oppiainetta lukuun ottamatta). Edelleen voidaan kuitenkin totuuden, elämän ja ihmisarvon kunnioittamista pitää metafyysisinä ihanteina. Uskonnollisissa ihanteissa on tapahtunut suurin muutos. Vasta 1950-luvulta alkaen moraaliset ihanteet ja uskonnolliset kasvatustavoitteet on selkeästi erotettu toisistaan. (Launonen 2000, 309.)

Osa kasvatuserityksistä on vuosikymmenien saatossa kadonnut täysin tai lähes kokonaan, kun taas jotkut ovat säilyneet teksteissä koko ajan. Persoonaan liittyvistä erityksistä ovat säilyneet tärkeinä totuudellisuus, ahkeruus, yritteliäisyys sekä vastuu terveistä elämäntavoista. Interpersoonallisista erityksistä ovat rehellisyys, ystävällisyys, huomaavaisuus, kohteliaisuus sekä auttavaisuus yhä merkittäviä. Yhteiskuntaerityksistä erityksistä huomioidaan edelleen lainkuuliaisuus, työnteon arvostaminen sekä oikeuden-mukaisuus. (Launonen 2000, 306-308.)

4 LAPSEN KEHITYS

Luvussa käsitellään lapsen kognitiivista kehitystä lähinnä ajattelun ja kielen kehityksen osalta. Erityisesti keskitytään Jerome Brunerin, L. S. Vygotskin ja Jean Piaget'n teorioihin. Lisäksi tarkastellaan lapsen moraalisen kehitystä mm. Lawrence Kohlbergin teorian pohjalta. Lopuksi kartoitetaan lapsen kykyä käsitellä puhuttua ja kirjoitettua kieltä.

4.1 Kognitiivinen kehitys

Kognitiivisen kehityksen ajatellaan käsittävän muutoksia mentaalilla alueilla tai ajattelun ja ongelmanratkaisun kognitiivisissa strategioissa. Fokus on yleensä lapsuudessa, sillä varhaisen aikuisuuden kognitiivisten strategioiden ei oleteta enää siirtyvän uusille tasoille, vaikka ne toki edelleen hioutuvat. (Sugarman 1986, 63-64.) Kognitiivinen kehitys on kypsymisen, kokemisen ja vuorovaikutuksen tulosta (Ikonen 2000, 22).

Narratiivinen ajattelu. Jerome Brunerin teorian mukaan lapsi luo mielikuvia maailmasta kolmella eri tasolla. Ensimmäisellä tasolla lapsi ymmärtää ympäristöä pääasiassa toiminnan kautta ja toisella tasolla visuaalisesti sekä auditiivisesti havainnoiden. Kolmannen tason saavutettuaan lapsi hahmottaa kokemuksia symbolijärjestelmien (kieli, logiikka ja matematiikka) kautta. Kielen kehittyminen on avain kognitiiviselle kehitykselle, sillä kielen avulla ihmiset kommunikoivat ja vaihtavat käsityksiä ympärillä olevasta maailmasta. Kielen kehittymisen myötä opitaan välittämään, tulkitsemaan ja

sovittamaan yhteen tapahtumia, jolloin ilmiöt (tutut ja uudet) nivoutuvat kausaalisesti yhteen. Tällöin kyetään koodaamaan tapahtumia ja käsittelemään sisäisiä mielikuvia eli representaatioita. (Gage & Berliner 1998, 109-111.)

Bruner jakaa ihmisen ajattelun paradigmaattiseen ja narratiiviseen. Ihmiset voivat hänen mukaansa tulkita todellisuutta joko loogis-rationaalisesti selittämällä kausaalisia ilmiöitä tai arkipäivän tapahtumiin liittyvien kertomusten ja tarinoiden kautta. Jotta ihmiset kykenevät ymmärtämään ja tulkitsemaan toistensa kertomuksia, heillä pitää olla yhteistä tietoa ja ymmärrystä maailmasta. Kertomusten tulkinta edellyttää kommunikaatiolta myös pyrkimystä yhteistoimintaan sekä merkityksiin, jotka määritellään yhdessä. (Lipponen 1999, 53-54.) Narratiivinen ajattelutapa käsittää siis yksittäisen inhimillisen toiminnan selittämisen. Brunerin mukaan narratiivisuus on ihmisen ajattelulle luonnollista ja myös varhaisin tapa tulkita todellisuutta. Muistikuvat kehittyvät kertomuksiksi, joita uudet kokemukset edelleen muokkaavat. (Tolska 2003, 32.)

Ihmisten mentaaliset tilat, kuten heidän aikomuksensa ja uskomuksensa, ovat heidän kertomuksissaan läsnä. Käsitteiden käyttämisen oman ja muiden käyttäytymisen tulkittamiseen ja kuvaamiseen sekä toisten ihmisten mentaalisten tilojen representoimisen ihminen oppii 2-6 -vuotiaana. Uskomusten, halujen ja intentioiden subjektiivisuus alkaa hahmottua lapselle neljän vuoden iässä, jolloin lapsi kehittyä myös metarepresentaatioissa. Tällöin hän käsittää representaation olevan representaatio. Pienille lapsille riittävät yleensä vielä varsin yksinkertaiset kertomukset, mutta metarepresentaation myötä lapsi kiinnostuu kertomuksista, joissa ihmisten toimintaa kuvataan mentaalisten tilojen kautta. Narratiivinen ajattelutapa on lapselle siis luontaisempi kuin paradigmaattinen. (Lipponen 1999, 59-60.)

Ihmisellä on tarve erotella tavalliset tapahtumat epätavallisista, ja sen hän tekee narratiivisesti. Brunerin (1990) mukaan ihmisen ominaisuus kiinnostua erityisesti kaikesta epätavallisesta on olemassa jo ennen kielen kehitystä. Esimerkkinä hänellä on Lucariellon koe, jossa neljä- ja viisivuotiaille lapsille kerrottiin sekä kanonisia että ei-kanonisia tarinoita. Lapsilta kysyttiin, mitä tarinoissa tapahtui. Ei-kanonisten tarinoiden todettiin saavan aikaan selvästi enemmän narratiivisia tuotoksia kuin kanonisten. Narratiivisen ajattelun luonnollinen herkkyys vaikuttaa myös kielen oppimiseen, jolloin lapsi myös kohdistaa huomionsa epätavallisiin asioihin. (Tolska 2003, 37.)

Kielen kehitys. Jotta lapsi voi oppia kieltä ja käyttää sitä erilaisissa tilanteissa, hän tarvitsee Brunerin (1983) mukaan tiettyjä taitoja. Lapsen pitää kyetä tavoitteelliseen toimintaan, ja hän tarvitsee tietynlaista herkkyyttä, jotta vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa toimii. Lapsen pitää pystyä myös sekä kokemusten jäsentämiseen että sääntöjen muodostamiseen. (Julkunen 1993, 64.) Kielellisiä taitoja lapsi tarvitsee havaintojen jäsentämiseen, ympäristöön tutustumiseen sekä tietojen hankkimiseen ja saamiseen. Kieli säätelee käyttäytymistä ja toimii vuorovaikutuksen, ajatusten ja tunteiden välittäjänä. Kielen omaksuminen on yhteydessä myös lapsen muuhun kognitiiviseen kehitykseen. Lapsi ei opi kieltä opettamalla, vaan puhetta havainnoimalla ja valikoiden sitä itse tuottamalla. Emootiot liittyvät kielen kehitykseen oleellisesti, sillä kielen oppiminen tapahtuu halusta kommunikoida. Lapsi ymmärtää kieltä aiemmin kuin tuottaa sitä. Kaksi ensimmäistä ikävuotta luovat perustan sisäisille mielikuville esimerkiksi lähiympäristön asioista. Representaatioiden käsittely ja muotoutuminen pysyviksi on yhteydessä kielen oppimiseen. Sanojen merkitysten ymmärtäminen on tärkeää, jotta lapsi omaksuu kielen rakennesäännöt. (Lyytinen 1995, 105-112.)

Ensin lapsi saavuttaa ei-kielellisen tiedon esineistä ja tapahtumista eli ymmärtää niiden merkityksen. Sitten hän omaksuu niitä vastaavat sanat. Tämän jälkeen alkaa sanojen taivuttaminen ja yhdisteleminen lauseiksi. Neljä- ja viisivuotiaat lapset ovat kielen kehityksessä eri tasoilla, sillä kehitys on alle kouluikäisillä varsin nopeaa. Viisivuotiaana lapsi hallitsee äidinkielen perusrakenteet ja niiden käyttöä ohjaavat säännöt. Aktiivista sanavarastoa hänellä on n. 2000 sanan verran. Alle kouluikäinen lapsi ei kuitenkaan vielä ymmärrä adjektiivien monimerkityksisyyttä eikä hallitse yläkäsitteitä. (Lyytinen 1995, 105-112.) Viiden tai kuuden vuoden iässä lapsen kielellinen luovuus yleensä latistuu jonkin verran. Tällöin kehittyy puolestaan metalingvistinen tietoisuus, jonka avulla lapsi voi saattaa implisiittiset tietonsa kielestä eksplisiittisiksi. Myös metaforien ja sanaleikkien ymmärtäminen sekä kielenkäytössä esiintyvien hienojen erojen havaitseminen edellyttävät metalingvistisiä taitoja. (Gage & Berliner 1998, 121.)

Vygotski on tutkinut lapsen kielen oppimista näkökulmanaan ajattelun ja kielen välinen suhde sekä merkitysten välittyminen ja tulkitseminen erilaisissa kulttuuri-historiallisissa yhteyksissä (Lipponen 1999, 57-58). Lapsen sosiaalisella ympäristöllä on suuri merkitys kognitiiviselle kehitykselle; ilman vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa ei lapsen kehitys voi edetä. Kehittymiseen tarvitaan yhteistoimintaa aikuisten tai toisten lasten kanssa. Vygotskin mukaan lapsen kanssa työskentelevän

aikuisen tulee tiedostaa, mitä lapsi tietyyssä kehitysvaiheessaan osaa itsenäisesti ilman aikuisen apua. Lisäksi aikuisen tulee olla tietoinen, mihin lapsi pystyy aikuisen ohjauksella ja tuella. Eroa näiden kahden tason välillä kutsutaan lähikehityksen vyöhykkeeksi. Aikuisen tulee kohdistaa ohjaus tälle tasolle, jotta kehittymässä olevat taidot pääsevät heräämään. Lapsi tarvitsee kehittyäkseen siis ohjausta ja jonkin verran kompleksisempaa virikettä, kuin mihin hänen taitonsa itsenäisesti riittävät. (Gage & Berliner 1998, 111-113, 114.)

Vygotski (1982) on tarkastellut myös käsitteiden oppimista. Käsitteiden kehittymisessä käydään hänen mukaansa läpi kolme vaihetta, joista ensimmäisessä sanan merkitys on lapselle vielä varsin epämääräinen. Yksittäisellä sanalla saattaa lapsen sanomana olla tällöin useampia merkityksiä, vaikka ympärillä olevassa todellisuudessa merkitys olisikin sama kuin aikuisen näkökulmasta. Lapsi alkaa muodostaa havaintojensa perusteella käsitteistä erillisiä ryhmiä. Yläkäsitteen lapsi omaksuu käyttöönsä vasta, kun hänellä on riittävästi alakäsitteitä sen alle. Ennen seuraavaan vaiheeseen siirtymistä hän oppii kuitenkin antamaan näille käsiteryhmillä yhden, tietyn merkityksen. Toista vaihetta kutsutaan kompleksiajatteluksi, joka on jo johdonmukaista ja sanojen merkityksiä yhdistävää. Lapsi yhdistelee käsitteitä assosiatiivisesti mielle yhtymien perusteella tai esineiden ominaisuuksien mukaan, jolloin perusteena voi olla esim. väri tai käyttötarkoitus. Nämä ketjuyhdistelmät kehittyvät vielä epämääräisemmin muodostetuiksi ryhmiksi. Niiden perusteena voi olla esim. lapsen mieltymys siitä, mitkä käsitteet sopivat samaan ryhmään. Kolmas vaihe sisältää pseudokäsitteet, jotka kuuluvat vallitsevina kuusivuotiaan arki ajatteluun. Tällöin lapsen ajattelussa syntyy yleistys, joka ulkonaisesti muistuttaa käsitettä. Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa välittää lapselle sanamerkityksien leviämistä ja siirtymistavat. Em. yhdistelmäajattelu johtaa pseudokäsitteiden kautta lopulta käsitteelliseen ajatteluun. (Julkunen 1993, 68-70.)

Lammen (1981) mukaan lapsen tulisi kouluikänsä mennessä hallita erilaisia kielenkäytön tasoja. Ensinnäkin lapsen tulisi hallita oppimisen kieli ymmärtääkseen opettajan puheen ja kirjojen sisällön. Toiseksi hänen tulisi hallita itsetutkiskelun kieli, jotta hän voisi eritellä ajatuksiaan ja kertoa niistä muille. Kolmas vaatimus on vuorovaikutuksen kieli, jolla lapsi voisi keskustella ja tehdä yhteistyötä muiden kanssa. Neljäs hallittava kieli on itsekseen viihtymisen kieli, jolla lapsi voi suunnitella toimintaansa. Kaikkia näitä kielenkäytön tasoja lapsi harjoittelee jo ennen kouluikää. (Julkunen 1993, 66.)

Piaget'n kognitiivinen kehitysteoria. Piaget'n teoria perustuu siihen, että ihminen konstruoi aktiivisesti henkilökohtaista käsitystään maailmasta. Myös lapsi rakentaa omaa todellisuuttaan oman ajattelutasonsa varassa. Hän tutkii ympäristöään aktiivisesti yrittäen käsittää uutta informaatiota sen hetkisen ymmärryksensä eli valmiiden skeemojen pohjalta. Jos uusi informaatio on ristiriidassa lapsen skeeman kanssa, hän voi joko muuttaa omaa uskomustaan (mukauttaminen eli akkommodaatio) tai sovittaa uuden tiedon olemassa olevaan skeemaan (sulautuminen eli assimilaatio). (Craig & Kermis 1995, 381.)

Piaget jakaa lapsen kognitiivisen kehityksen neljään vaiheeseen. Ensimmäinen on sensomotorinen vaihe syntymästä kaksivuotiaaksi, toinen on esioperationaalinen vaihe kahdesta kuudenteen tai seitsemänteen ikävuoteen ja kolmas on konkreettisooperationaalinen vaihe edellisestä 11- tai 12-vuotiaaksi. Neljäntenä, tästä eteenpäin, on formaalinen vaihe, joka kehittyy vielä aikuisiässä. (Sugarman 1986, 63-64.) Vaiheet esiintyvät aina tässä järjestyksessä, mutta vaiheesta toiseen siirtymiseen vaikuttavat älykkyys ja sosiaalinen ympäristö (Ikonen 2000, 21). Ikärajat tuleekin ajatella hyvin joustavasti, sillä lapset kehittyvät ja kypsyvät varsin eri tahtiin. Joku kolmevuotias saattaa leikkiä vielä täysin sensomotorisen vaiheen leikkejä, kun toinen oppii lukemaan, minkä ajatellaan kuuluvan vasta konkreettisooperationaalisen vaiheen toimintoihin. (Weikart 2000, 46.) Tässä yhteydessä käsitellään tarkemmin vain esioperationaalista vaihetta, sillä tutkimuksessa mukana olevat lapset kuuluvat siihen.

Esioperationaalinen vaihe jakautuu kahteen osaan: esikäsitteelliseen vaiheeseen, joka kestää kaksivuotiaasta neljävuotiaaksi, ja intuitiiviseen tai transitionaaliseen vaiheeseen, jossa lapsi on viisivuotiaasta kuudenteen tai seitsemänteen ikävuoteen asti. Esikäsitteellisellä kaudella korostuvat symbolien käytön, symbolisen leikin ja kielenkäytön lisääntyminen. Symbolien ja kielen ansiosta lapsi voi ajatella muutakin kuin läsnä olevia asioita sekä kommunikoida niistä. Lapsi ei tee eroa mentaalisen, fyysisen ja sosiaalisen todellisuuden välillä, vaan luulee esim. kaiken liikkuvan olevan elävää. Egosentrisyytensä vuoksi lapsi ei erota selvästi henkilökohtaista olemassaoloansa muusta maailmasta, vaan hän näkee kaiken suhteessa itseensä. Intuitiivinen vaihe alkaa suunnilleen neljän vuoden ikäisenä. Lapsi alkaa erottaa mentaalisen fyysisestä todellisuudesta ja ymmärtää mekaanisia syy-yhteyksiä. Kaikki ympärillä oleva ei olekaan jonkun aikuisen tekemää. Lapsi oppii ymmärtämään moninkertaisia näkökulmia ja suhteellisia käsitteitä. Ymmärrys järjestää asioita kokojen, numeroiden ja tilan suhteen

luokittelemalla on vielä vaillinaista, eikä lapsi kykene suorittamaan monia perusmentaalaisia operaatioita samanaikaisesti. (Craig & Kermis 1995, 383.)

Esioperationaalisessa vaiheessa verbaalinen kehitys on siis nopeaa. Lapsi oppii asioita aktiivisesti itse toimien ja suoran kokemuksen kautta. Hän reflektoi toimintaansa verbaalisesti ja tekee itsenäisiä päätöksiä. Aikuisen tuki ja osallistuminen lapsen ehdoilla on tarpeen, jotta lapsella on mahdollisuus ajatella ääneen ja päättää keskustelun kulusta. Lapsi oppii vähitellen tarkastelemaan fyysistä ympäristöä loogisesta perspektiivistä luokittelemalla, sarjoittamalla sekä numeroita, tilaa ja aikaa tutkien. Hän käyttää erilaisia materiaaleja ja tavaroita sekä toimii yhteistyössä toisten lasten kanssa. Lapsi nauttii saadessaan kokeilla asioita ja onnistuessaan yrityksen ja erehdyksen kautta. (Weikart 2000, 48-50.)

4.2 Moraalin kehitys

Piaget'n kehitysteorian mukaan alle viisivuotias lapsi on egosentrinen eikä osaa asettua toisen ihmisen asemaan. Joidenkin muiden tutkijoiden mukaan pieni lapsi kuitenkin pystyy siihen hänelle itselleen merkityksellisessä kontekstissa. (Donaldson 1982, 25.) Näkemyseron voi selittää sillä, että Piaget tutki lapsia muodollisten tehtävien avulla (Bruce 1997, 137). Erilaisten tutkimusten mukaan jopa alle kaksivuotias lapsi osaa lohduttaa surullista leikkiveria, ja kolmevuotias on jo taitava toisen tunteiden havaitsemisessa ja ennakoinnissa. Tunteen ennakoinnissa tunne pitää päätellä kyseisestä tilanteesta sekä toisen toiveista, tavoitteista ja odotuksista. Se on siis jo melko kehittynyt suoritus. Kolmevuotias pystyy myös vastaamaan toisen tunteisiin tilanteen mukaisella tavalla. (Halonen 1995, 28-29.)

Gilliganin teorian mukaan naiseksi ja mieheksi kehitytään eri tavalla. Naisten kehitysprosessissa korostuvat kiintymys ja vastuullisuus, kun taas miehillä korostuvat erottautuminen ja oikeudet. Nämä erot Gilligan selittää erilaisella varhaiskasvatuksella. Äidin ja tyttären välillä on suurempi samankaltaisuus ja jatkumo kuin äidin ja pojan välillä. Raja suhteessa itseen ja muihin on kasvatustilanteiden aikana siksi häilyvämpi tyttöjen kohdalla ja selkeämpi pojilla. Tämän johdosta naiseksi kehittyemisessä painottuvat yhdistyminen ja suhteen merkitys, kun taas mieheksi kehittyminen perustuu erottautumiseen ja yksilöitymiseen. (Sugarman 1986, 72-75.) Näin ollen miesten on helpompi tehdä moraalipäätöksiä abstraktien periaatteiden perusteella. Naisten asennoitumiseen puolestaan

vaikuttaa heille ominainen tapa huolehtia toisista ja ajatella asioita jonkun tietyn ihmisen kannalta. Erot ovat tulleet esiin myös varhaisnuoria ja nuoria tutkittaessa. Jos kasvatukselliset olot ovat olleet yhtäläiset, naiset yltävät moraalipohdinnoissa kuitenkin miehiä hieman korkeammalle tasolle. (Gage & Berliner 1998, 133-134.)

Gilliganin teoria "huolenpidon etiikasta" erottaa tyttöjen kehityksessä kolme erilaista vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa on kyse omasta hengissä pysymisestä, jolloin ainoastaan omilla tarpeilla on väliä. Tällöin ristiriitoja tulee vain, jos omat tarpeet ja halut eivät ole tasapainossa. Kehitystä tapahtuu, kun tämä havaitaan itsekkääksi. Tällöin siirrytään seuraavaan vaiheeseen: huolenpitoon toisista. Nyt vastuullisuus korostuu lähes itseuhrautuvuuteen asti. Toisia ei saa loukata, ja omat tarpeet jätetään huomioimatta. Kolmanteen vaiheeseen päästään, kun epätasapaino oman ja muiden huolenpidon välillä tunnistetaan. Eheysvaiheessa myös omat tarpeet saavat oikeutuksen, ja minän ja muiden katsotaan olevan toisistaan riippuvaisia. Omien tarpeiden kieltäminen aiheuttaisi ongelmia myös toisille. (Sugarman 1986, 72-75.)

Puolimatka (2004) erottaa lapsen moraalisisessa kehityksessä kaksi puolta: tunne-elämän kypsymisen sekä moraalisen päättelyn kehityksen. Perustan moraalisiselle kehittymiselle antaa rakkauden kokemus (pysyvä kiintymyssuhde), jonka varaan tunne-elämä rakentuu. Lapsella on jo hyvin varhaisessa iässä kyky tunnistaa rakkaus, jolloin hän myös tiedostaa olevansa arvokas. Tunne-elämän kypsyminen puolestaan johtaa arvotietoisuuden ja omantunnon heräämiseen. Varsinainen moraalinen päättely kehittyy lapsella vasta, kun tunne-elämä on avautunut. Lapsen kehitys ja oma valmius rakkauteen edellyttävät myös tiettyjä edeltäviä valmiuksia tai saavutettuja tasoja. Ensinnäkin lapsen tulee kyetä samaistumaan, jotta hän voi kokea asioita toisen ihmisen kannalta. Tämä taas on edellytys sille, että hän kykenee kokemaan myötätuntoa. Myötätunto on perusta kyvylle ottaa toisen ihmisen etu huomioon, mikä puolestaan voi johtaa rakkauden kokemukseen. (Puolimatka 2004, 46-47, 72-73.)

Kohlbergin moraaliteoria ei keskity siihen, mitä ihminen ajattelee, vaan siihen, miten hän ajattelee (Sugarman 1986, 70). Kohlberg jakaa (Piaget'n havaintoihin pohjautuen) yksilön moraalikäsitteet moraaliarviointien kehitysvaiheisiin (Freese 1992, 99). Saavuttaakseen seuraavan kehitysvaiheen, joka on aina edellistä eriytyneempi ja integroituneempi, lapsen on käytävä läpi edellinen. Jokainen vaihe syntyy lapsen ja tämän sosiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta siten, että lapsi itse rakentaa sitä

aktiivisesti. Hän ei siis omaksu asioita suoraan annettuna. (Helkama 1993, 36-37.) Tietyn moraalinkehityksen vaiheeseen yltämiseen vaaditaan myös tietty älyllisen kehityksen ja tietty roolinoton taso, joiden on todettu myös etenevän vaiheittain (Helkama 1993, 52). Kehitystä voi edistää sosiaalisten suhteiden kautta, sillä näkökannat avartuvat keskustelemalla ja väittelemällä muiden ihmisten kanssa. Lasten on kuitenkin annettava muodostaa omat mielipiteensä asioista vapaasti. (Ikonen 2000, 22-23.) Tämän moraalin kehityksen teorian mukaan kussakin kulttuurissa on omat, kulttuurisidonnaiset sääntönsä sekä niiden lisäksi yleismaailmalliset periaatteet: ihmisarvon kunnioittaminen, tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus (Anttonen 1996, 72).

Kohlbergin mukaan moraalinkehityksessä on kolme päätasoa: esimoraalitaso, sovinnaismoraalitaso sekä moraaliperiaatteen taso. Kukin jakautuu vielä kahteen alavaiheeseen. (Freese 1992, 99.) Ensimmäisessä kehitysvaiheessa yksilö välttää rikkomasta sääntöjä rangaistusten vuoksi. Hän tottelee, koska auktoriteetit edellyttävät tottelemista. Toisessa vaiheessa hän toimii sääntöjen mukaan silloin, kun ne ovat jonkun välttämättömän edun mukaisia. Hän tyydyttää omat etunsa ja tarpeensa huomioiden myös muiden ihmisten edut. Kolmannessa vaiheessa yksilö toimii jossakin roolissa sen mukaan, mitä ihmiset yleensä odottavat. Hänellä on tarve olla stereotyyppisen hyvä ihminen. Neljännessä vaiheessa hän täyttää sovitut velvollisuudet ja noudattaa lakeja, jos ne eivät ole ristiriidassa jonkin muun sovitun sosiaalisen velvollisuuden kanssa. Sosiaalisen järjestelmän kehittämiseen on osallistuttava. Viidennessä vaiheessa yksilö ymmärtää erilaisten arvojen ja mielipiteiden olemassaolon ja sen, että useimmat arvot ovat suhteellisia. Sääntöjä noudatetaan puolueettomuuden ja yhteiskuntasopimusten tähden. (Helkama 1993, 38-39.) Kuudennessa vaiheessa yksilö kokee olevansa vapaaehtoisesti sitoutunut perheeseen, ystäviin ja työhön sekä henkilökohtaisesti sitoutunut kaikkein ylimpiin yleispäteviin moraalisiin periaatteisiin. Myöhemmin Kohlberg lisäsi teoriaan uskonnollisen (kosmisen) ulottuvuuden. (Takala 1997, 51-52.)

Kohlbergin teoriaa on testattu erilaisilla tutkimusohjelmilla. On todettu, ettei moraaliarviointeja ole mahdollista opettamalla opettaa, jos yksilö ei ole vastaavalla tasolla älyllisessä kehityksessä ja roolinottokyvyssä. Yksilön moraalisen ajattelun rakenteen kehittymiseen tarvitaan myös omakohtainen suhde moraaliongelmiaan. Ajattelu on kehittyneempää myöhemmissä vaiheissa, jotka ovat eriytyneempiä ja sisäisesti johdonmukaisempia. Perustelujen arvioinnissa pidetään myöhäisempien vaiheiden perusteluja parempina, vaikka itsellä olisi käytössä aikaisempi. (Helkama 1993, 54-56.)

Seitsemän ikävuotta saavutettuaan lapsi alkaa siirtyä esimoraalitasolta sovinnaismoraalitasolle ja siitä eteenpäin moraaliperiaatteen tasolle. Tutkimuksissa hänen esimoraalitasoiset vastauksensa esitettyihin moraaliongelmien vähenevät ja alkavat vaihtua kehittyneempiin perusteluihin. Neljäsosa 16-vuotiaista on kuitenkin moraaliarvioinneissaan vielä ensimmäisellä tasolla, kun vasta neljäsosa on yltänyt ylimmälle eli moraaliperiaatteen tasolle. (Gage & Berliner 1998, 132-133.) Toisten haastattelututkimusten mukaan alle 10-vuotiailla lapsilla esiintyy esimoraalitason ensimmäisen vaiheen perusteluja. Nämä häviävät iän myötä, jolloin ovat vuorossa esimoraalitason toinen vaihe ja sovinnaismoraalitason ensimmäinen vaihe. Seuraavan vaiheen perusteluja esiintyy urbaaneissa ympäristöissä ja moraaliperiaatteen tasolle yltävät lähinnä akateemiset ihmiset. Toisenlaisessa testissä, jossa erilaisten dilemموjen ratkaisuihin valittiin valmiiksi annetuista argumenteista neljä omasta mielestä tärkeintä näkökohtaa, huomattiin moraaliarviointien tason nousevan iän ja koulutuksen mukaan viidettä vaihetta kohti. Ainoastaan islamilainen kulttuuri teki poikkeuksen tässä yleismaailmallisessa kehityskulussa. (Helkama 1993, 57-60.) Moraalin kehitys tapahtuu siis varsin hitaasti ja vaihtelee ihmisillä suuresti. Tässä tutkimuksessa mukana olevat lapset antaisivat moraaliongelmien esimoraalitason mukaisia vastauksia.

4.3 Lapsi sanoman käsittelijänä

Erilaiset laajat sosiaaliset huolenaiheet ovat tuttuja jo neljä- ja viisivuotiaille lapsille. Lasten haastatteluissa on tullut ilmi, että he tiedostavat sellaisia ajankohtaisia aiheita kuten saastuminen, ympäristökysymykset, nykymusiikki ja sodankäynti. Lasten on myös todettu käyttävän tietojaan sekä edellä mainituista että muista aiheista uusissa konteksteissa ymmärtääkseen niitä paremmin ja muotoillakseen niitä tavalla, joka on heille itselleen merkityksellisempi. (Page 2000, 31.) Voi siis olettaa jo alle esikouluikäisenkin lapsen pohtivan saduissa, runoissa tai lastenlauluissa esiintyviä ihanteita ja arvonäkemyksiä.

Pramling (1990) on tutkinut ruotsalaisten 5-6 -vuotiaiden lasten käsityksiä sadusta, joka kertoo kahden kylän asukkaista. Kyläläiset riitelevät aina keskenään ja ovat tyytyväisiä, kun kyliä erottavan joen yli kulkeva silta menee myrskyssä rikki. Ihmiset molemmissa kylissä alkavat kuitenkin ennen pitkää tarvita joen eri puolilla asuvien henkilöiden (mm. suutarin ja lääkärin) apua. He huomaavat, että kylät yhdistävä silta pitääkin ehdottomasti rakentaa uudelleen. Sadun loppu on harmoninen ja sopuisa. Kun

satu oli luettu lapsille, heitä pyydettiin piirtämään tarinasta jokin kohta, nimeämään satu itse sekä kertomaan, mitä satu käsitteli ja mikä sen sanoma oli. (73-74.)

Tutkittavat lapset olivat neljästä eri esikouluryhmästä, joista kahdessa (A ja B) annettiin esiopetusta tietyllä erityisellä tavalla. Niissä oli päämääränä saada lapset reflektoimaan omaa oppimistaan ohjaamalla heitä miettimään, mitä, kuinka ja miksi he mitäkin yleensä tekivät. Lasten ymmärtämystä pyrittiin kehittämään kiinnittämällä huomiota siihen, että he toimiessaan käsittivät tiettyjä rakenteita ja pohtivat niiden sisältöä. (Pramling 1990, 34.) Tämä vaikutti siihen, miten lapset osasivat kertoa sadun sisällöstä ja tulkita sen sanomaa. Sadusta piirtäminen ja sen nimeäminen sujui kaikissa ryhmissä samalla tavalla. Edellä mainituissa erityisissä ryhmissä lähes puolet lapsista pystyi kuitenkin spontaanisti ja selkeästi kertomaan, minkälaista teemaa satu käsitteli (kyläläisten molemminpuolinen riippuvaisuus). Kahdessa muussa ryhmässä (C ja D) sitä vastoin kukaan ei kyennyt tähän; suurimmalla osalla oli käsitys vain sadun jostakin tietystä kohdasta. A- ja B-ryhmäläiset kykenivät myös paremmin selittämään, miksi silta meni rikki sekä miksi uusi silta rakennettiin. Kysymystä uuden sillan rakentamisesta voidaan pitää keskeisenä sanoman ymmärtämisen kannalta. Vastaus “he tarvitsivat toisiaan” osoitti oikeaa ymmärtämystä. Vastaukset “voidakseen ylittää joen” ja “he ystäväystyivät” eivät selitä sadun perimmäistä sanomaa. Osa lapsista saattoi vastata esimerkiksi: “veneiden sitomista varten” tai “ylös nousemiseen uimisen jälkeen”. Ryhmissä A ja B yhteensä 29 lasta antoi oikean vastauksen kysymykseen sillan rakentamisesta, ryhmissä C ja D 12. (Pramling 1990, 74-81.)

Sarmavuoren (1998) käynnistämässä kansainvälisessä tutkimuksessa on käsitelty oppimista prosessilukemisen yhteydessä. Mukana oli 10-vuotiaita lapsia kuudesta eri maasta. Suomesta tutkimukseen osallistui sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia. Lapset lukivat Tove Janssonin muumikirjasta “Taikurin hattu” loppukatkelman, jossa Taikuri vaatii Tiuhtilta ja Viuhtilta jälleen omakseen kauan sitten kadottamaansa rubiinia. Lapsilta kysyttiin, pitäisikö jalokivi antaa Taikurille takaisin, vaikka em. pikkuotukset olivatkin juuri ostaneet sen itselleen Möröltä. Lasten ratkaisut erosivat kieltävän vastauksen suhteen suuresti Viron 7 %:sta Englannin 97 %:in. (212-214, 228.)

Lapsilta tiedusteltiin myös, mitä he olivat sadusta oppineet. Ruotsinkieliset lapset Suomesta vastasivat esimerkiksi: “Muumit auttavat toisiaan.” sekä “Muumit ovat kuin miehiä ja naisia, mutta paljon hyväluonteisempia.” Lapset olivat vastauksien perusteella oppineet lisäksi sen, että ihmisen pitäisi

auttaa muita eikä ajatella vain itseään. (Rönholm 1998, 209.) Unkarilaisista lapsista $\frac{3}{4}$ kiinnitti vastauksissaan huomiota sadun moraalisiin viesteihin. Lapset olivat huomanneet, että toisen auttaminen on arvokkaampaa kuin aarteet. Heidän mielestään toista pitää auttaa kadonneen tavaran etsimisessä eikä sellaista tavaraa pidä toivoa, jota ei tarvitse. (Adamik-Jaszo 1998, 189-190).

5 ARVOKASVATUS

Puolimatka (2004) kirjoittaa aktivoituneesta omastatunnosta, jonka voi ajatella olevan yhteydessä ihmisen henkilökohtaiseen moraaliseen tunteeseen. Ihminen voi tietää tekonsa vääräksi, vaikka ei kadukaan niitä. Tällöin omatunto ei ole aktivoitunut ja ihmisen moraaliset arvostelmat ovat jääneet ulkokohtaisiksi. Omantunnon toiminta perustuu eettiseen tietoon, mutta lasten kohdalla omantunnon intuitiivisuudella on suuri merkitys. Tämä lasten intuitiivinen taito, herkkyyys tiedostaa esimerkiksi hyvän ja pahan ero, on Puolimatkan mielestä oletettua huomattavampi. (248-250.) Eettisen intuitionsa lisäksi lapsi tarvitsee kuitenkin myös käsitteitä ja teoreettista tietoa omantuntonsa toiminnan avuksi, sillä intuitio ei välttämättä aina osu oikeaan totuuteen. Määrätietoinen arvokasvatus on keino kehittää lapsen eettisiä valmiuksia. Kasvattajan pitää pyrkiä tarjoamaan lapselle kasvuolosuhteet, joissa terveen tunne-elämän on mahdollista kehittyä. Se tarjoaa perustan myös omantunnon ja eettisen herkkyyden kasvulle. (Puolimatka 2004, 296-297.)

5.1 Kasvatustietoisuus

Kasvattaja ei voi aina olla tietoinen "suorittamastaan" kasvatuksesta. Hän on itse omaksunut oman elämäntapansa ja käyttäytymismallin omilta kasvattajiltaan, sillä yleensä ei ole helppo valita ympäristöstä poikkeavia arvoja. Kasvattaja toimii itse sisäistämiensä arvojen, ihanteiden ja arvostuksien mukaan. Saattaa olla, ettei hän edes kyseenalaista tai arvioi niitä millään tavalla, jolloin arvokasvatus voi olla lähes tahatonta ja valikoimatonta vaikuttamista. Nykyään yhteiskunnassamme on kuitenkin yleisesti alettu painottaa ihmisen toiminnan tiedostamista, joten myös kasvatusta ajatellaan tietoisesti. (Turunen 1993, 250-251.) Jatkuva itsearviointi onkin kasvattajan työssä tärkeää. Kriittisen

reflektion keinoin kasvattajan tulee arvioida paitsi omaa moraalista toimintaansa myös toisten ihmisten moraalisia ratkaisuja. (Pihlström 2005, 94.)

Kasvatustietoisuuden voi jakaa tietoisuuteen kasvatuksen tavoitteista, keinoista ja tuloksista. Kasvattajan käsitykset toimintansa tavoitteista ja arvopäämääristä liittyvät tämän omaan maailmankatsomukseen arvostuksineen ja elämänfilosofioineen. Tietoisuus keinoista sisältää käsitykset siitä, millainen merkitys kasvatuksellisella vuorovaikutuksella (kasvattajan oma toiminta) ja kasvuvirikkeillä (kaikki ympäristövaikutukset) on inhimilliselle kasvulle. Kasvatustietoisuuteen sisältyvät lisäksi kasvattajan ihmiskäsitys sekä käsitykset ihmisen kasvun ja kehityksen yleisistä lainmukaisuuksista. (Hirsjärvi & Huttunen 1997, 61-62.)

Kasvatustietoisuus tarkoittaa siis kasvattajan kasvatustaidoillaan osoittamaa tietoisuutta kasvatuksensa päämäärästä kokonaisuutena. Kasvattajan oma ihmiskäsitys, joka antaa sisällön tavoitteille, on toiminnan perusta. Kasvattajan on näin ollen tärkeää tiedostaa sekä se että oma arvomaailmansa. Siten hän kykenee kokonaisvaltaiseen kasvatustyöhön. Paitsi persoonallisuuteen sidoksissa olevat kasvatustaidot, varhaiskasvatuksessa on oleellista myös teoreettinen kehitys- ja kasvatuspsykologinen tietämys. Omalla tyylillään kasvattaja toimii mallina tunteiden, kokemusten, tietojen ja arvostusten välittämisessä. (Brotherus, Hasari & Helimäki 1990, 84-85.) Koska tiedostaminen ei voi lopulta päätyä johonkin pysyvään tilaan, vaan se kehittyy jatkuvasti, kukaan ihminen ei kuitenkaan voi omata täydellistä tai valmista kasvatustietoisuutta (Hirsjärvi & Huttunen 1997, 62).

5.2 Kasvatuskäytäntö

Oleellista moraalille kehitykselle on se, että lapsi pitää itsestään ja voi itse hyvin (Bruce 1997, 138). Hyvä huolenpito lapsesta ja kiintymyksen osoittaminen lapseen vauvaiästä alkaen luovat perustan positiiviselle vuorovaikutussuhteelle. Se puolestaan helpottaa lapsen ei-toivottuun käyttäytymiseen vaikuttamista ja edesauttaa moraalien kehittymistä toivottuun suuntaan. (Takala 1997, 14-15.) Myös erityisten kouluun sijoittuvien ohjelmien suunnittelun ja toteuttamisen on todettu vaikuttavan myönteisesti koululaisten moraalien kehitykseen (Gage & Berliner 1998, 134).

Samaistuminen ja kontrollointi. Sisäisten moraalisten arvojen ja ulkoisen eettisen käyttäytymisen välillä on tärkeä yhteys: aikuisen toiminnan tulee vastata niitä ohjeita, joita hän antaa (Bruce 1997, 139). Joidenkin teorioiden mukaan oikean käyttäytymisen oppimisessa onkin olennaista nimenomaan merkitykselliseen auktoriteettihahmoon samaistuminen. Sillä olisi suurempi merkitys kuin palkkioilla, rangaistuksilla tai suoralla opettamisella. Muellerin teorian mukaan tietyn kulttuurin syvimmin sisäistetyt moraalin ainekset omaksutaan samaistumalla kasvattajiin ja varsinaista opettamista käytetään sellaisissa asioissa, joista ei olla lähes totaalisen yksimielisiä. Ei ole kuitenkaan varmuutta siitä, että lasten moraalin kehittyminen tapahtuisi pelkästään samaistumisen keinoin, vaan tarvitaan myös suurempaa opettamista. Vanhempien lisäksi myös esimerkiksi varhaiskasvattajat ja opettajat antavat lapselle moraaliopetusta. (Takala 1997, 14-15.)

Lapsen toinen ja kolmas ikävuosi sisältävät varsin usein tilanteita, joissa aikuinen pyrkii saamaan lapsen käyttäytymään tietyllä tavalla. Turvallisuussyyt, hyvät tavat, kotielämän rauha sekä järjestys ja vanhempien henkilökohtaiset tarpeet ovat asioita, joiden vuoksi lasten toimintoja kontrolloidaan. Moraalikehityksen kannalta oleellisimpia ovat sellaiset tilanteet, joissa lapsi vanhempien mielestä toimii väärin tai tekee pahasti. (Takala 1997, 15-16.) Voidaan erottaa neljänlaisia sääntöjä, joita on kehitetty isommassa lapsiryhmässä toimimisen turvaamiseksi. Turvallisuussäännöt ovat ehdottomimmat, ettei oma tai toisten lasten turvallisuus vaarantuisi. Tilannekohtaiset säännöt liittyvät tiettyihin tilanteisiin, jotka on syytä rauhoittaa (esimerkiksi ruokailu ja päivälepo). Moraalisäännöstö sisältää säännöt toisen satuttamisesta sekä oikeudenmukaisuussäännöt (esimerkiksi vuorottelu ja jakaminen). Tapasäännöt määrittävät kauniin ja kohteliaan käytöksen sekä kielenkäytön. Kotioloissa ryhmän lapsilla on varmasti hyvinkin erilaisia sääntöjä ja kontrollitapoja, minkä vuoksi on tärkeää keskustella vanhempien kanssa ja sopia sääntöjen noudattamisesta sekä siitä, miten sääntöjen noudattamatta jättämiseen suhtaudutaan. Sääntöjä voi olla joskus tarpeen noudattaa hyvinkin tiukasti, mutta esimerkiksi lapsen kasvaessa ja kehittyessä joistakin säännöistä tulee epäilemättä neuvotella uudestaan. (Takala 1997, 39-42.)

Merkittävää on, että lapsi pääsee osalliseksi suunniteltuihin sekä spontaaneihin tilanteisiin, joissa hän voi harjoitella eettisiä taitojaan (Bruce 1997, 138). Esimerkiksi päiväkotitarjoaa tälle harjoittelulle monipuoliset ja turvalliset puitteet mm. lasten omaehtoisissa leikeissä. Suuressa ryhmässä voi tosin tapahtua ns. sivustakatsojaefekti, joka ei rohkaisekaan yksilöä moraaliin ratkaisuihin ja tekoihin

(Bruce 1997, 142). Iso lapsiryhmä saattaa siis vaikuttaa jopa kielteisesti lasten moraalien kehitykseen. Mallioppiminen voi johtaa myös sellaisten tapojen oppimiseen, jotka eivät ole toivottuja.

Keskustelu ja kulttuuritarjonta. Mallioppimisen ja käyttäytymisen kontrolloinnin lisäksi on muitakin keinoja toteuttaa moraalikasvatusta. Moraalisten taitojen opettaminen koulussa erityisten ohjelmien keinoin saattaa tutkimusten mukaan kehittää moraalista toimintaa yleisestikin. Opettajan ja oppilaiden väliset moraalikeskustelut voivat saada nuoret ajattelemaan kriittisesti elämän tärkeistä asioista. Koulut voivat toiminnallaan myös kiinnittää korostettua huomiota kaikkien hyvinvointiin. Sääntöjen sopiminen ja niistä kiinni pitäminen sekä yhteistoiminnallisen oppimisen tekniikoiden käyttäminen ovat merkityksellisiä. Akateemisten taitojen ylivoimaisuutta muihin taitoihin nähden tulisi vähentää – myös vastuullisuutta ja ystävällisyyttä tulisi palkita. (Gage & Berliner 1998, 134-135.)

Lapsen tulee pienestä pitäen saada läheisten henkilöiden taholta sensitiivistä palautetta omille tunteilleen ja toiminnoilleen (Bruce 1997, 142-143). Myös erilaisista tunteista puhuminen lapsen kanssa on tärkeää. Suorilla arvokeskusteluilla aikuisen kanssa on suuri merkitys lapsen eettisten taitojen kehittymiselle. Hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän pohtiminen on tärkeää sekä vahingon sattuessa että ilman varsinaista tapahtunutta syytäkin. Jos lapsi tekee tahallaan väärin, pitää lapselle kertoa, ettei teko ollut hyväksyttävä mutta lapsesta itsestään silti pidetään edelleen. Jos aikuinen katsoo lapsen huonoa käytöstä ja tuhmia tekoja ”sormiansa läpi”, on turha odottaa, että lapsi itseksensä oppisi oikeat ja hyväksyttävät tavat toimia. Välinpitämättömyydellään aikuinen ikään kuin hyväksyy lapsen kokeileman käytösmallin. Sen sijaan tulee selkeästi osoittaa ja kertoa, mitä lapselta odotetaan ja miten hän voi hoitaa asioita yhteisössään. Huono käytös on väärä ja epätoivottava tapa hankkia myöskään huomiota aikuiselta. Arvokeskusteluissa käsiteltäviä tärkeitä käsitteitä ovat mm. tarkoitus, vahinko, tahallinen ja erehdys. Lapsen tulee oppia olemaan pahoillaan tapahtuneesta vahingosta, mikä edellyttää kykyä asettua toisen asemaan. (Bruce 1997, 138-140.)

Lasten moraalipohdintoja ei tule pitää huvittavina vitseinä, vaan niihin pitää suhtautua vakavasti. Lasta tulee auttaa ratkaisujen tekemisessä, ei päättää asioita itse aikuisen auktoriteetilla. Asioiden perusteleminen ja erilaisten näkökantojen esittäminen yhdessä lapsen kanssa kehittää sekä käsitteellistä ja johdonmukaista ajattelua että tietoisuutta yleisistä asenteista ja arvostuksista. Myös vastuuntunto omasta toiminnasta kasvaa. (Freese 1992, 97-98.) Lasten ajatuksia ei muutenkaan ole syytä aliarvioida.

Olen kasvatustyössä huomannut lasten pystyvän yllättävän nuoresta iästä lähtien varsin johdonmukaiseen ja etenevään keskusteluun, jos sellaiseen suodaan mahdollisuus. Lapset myös kehittyvät pohtimisen ja keskustelemisen taidoissa, jos niitä harjoitellaan aikuisen kanssa arkielämän aidoissa tilanteissa.

Lasten moraalien kehitykseen voi vaikuttaa myös kulttuurin keinoin. Kirjallisuus, draama ja runot sekä laulut voivat toimia yhtenä merkittävänä tekijänä lasten kasvatuksessa, vaikka niiden pääasiallinen tehtävä yleensä onkin tuki viihdyttää lasta ja tuottaa hänelle mielihyvää. Ne voivat kuitenkin myös spontaanisti herättää eettistä pohdintaa, tai niitä voi tietoisesti suunnittelella käyttää hyväksi lasten kanssa toimiessa. Whitehead (1987) esittää kolme tapaa, joilla lapsi hyötyy tarinoista ja kertomuksista: erilaisten taitojen oppiminen, kulttuurisen perinnön omaksuminen sekä persoonallinen kehitys. Kirby (1995) on listannut useita seikkoja, joiden myötä kirjallisuus tukee lapsen persoonallista kasvua. Tarinat tarjoavat mahdollisuuksia kehittää lapsen ajattelua sekä tunne-elämää. Tarinoiden avulla voidaan käsitellä mm. uskomuksia, asenteita, elämänarvoja, tunteita ja pelkoja. (Campbell 2001, 33, 36.)

Kirjallisuutta on perinteisesti käytetty moraalikasvatuksessa muun muassa Raamatun kertomuksia ja opetuksia pohtimalla. On kehitetty myös erityisiä kirjallisuuteen perustuvia moraalikasvatusohjelmia, joissa luetaan yhdessä tietty kertomus. Kertomuksen hyve identifioidaan, minkä jälkeen sisällöstä keskustellaan avoimesti. (Noddings 2002, 44-45.) Samankaltaista hyötyä voi ajatella saavutettavan myös tarinoina toimivien lastenlaulujen kautta. Kertomukset, kuvat ja vertaukset toimivat oivallisesti myös keinona filosofisen keskustelun aikaansaamiseksi lapsen kanssa (Freese 1992, 107).

Dialogin keskeisyys moraalikasvatukselle on ilmeinen. Dialogissa molemmat osanottajat sekä puhuvat että kuuntelevat. Aihe saattaa muuttua ja kehittyä dialogin aikana. Huomiota ei kuitenkaan kiinnitetä vain aiheeseen, vaan myös toiseen osapuoleen ja hänen hyvinvointiinsa. Yksi tärkeä päämäärä dialogissa onkin toisen ymmärtäminen. (Noddings 2002, 16-17.) Lapset pitävät jutustelusta aikuisen kanssa esimerkiksi kirjan lukemisen ohessa. Usein he keskeyttävätkin aikuisen kommentoimalla kirjan kuvia ja tapahtumia. Lapset saattavat myös kertoa spontaanisti oman vastaavan kokemuksensa, joka kirjan tapahtumista tulee mieleen. Tällöin aikuinen usein kärsimättömänä odottaa puhutun loppumista, jotta lukeminen voi jatkua. Aikuinen voisi kuitenkin käyttää keskeytystä tietoisesti

hyväkseen ja virittää aiheesta keskustelun. Yleensä lapsi osallistuu keskusteluun mielellään. Itse kysyn lapsilta usein, miltä kirjan henkilöstä heidän mielestään tuntuu ja miksi tämä mahtaa olla iloinen tai surullinen. Myös laulujen opettelussa kannattaa kiinnittää erityistä huomiota sanoihin. Lapset eivät välttämättä tee sitä itse, vaan he saattavat oppia laulun jopa täysin järjettömillä sanoilla, mikä joskus luonnollisesti huvittaa aikuisia. Lapset eivät aina kuitenkaan itse huomaa laulunsa sanoissa mitään outoa.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

6.1 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko nykypäivän lastenlauluilla kasvatuksellista roolia, vai ovatko laulujen sanoitukset vapaita arvoista ja kasvatuksellisista ihanteista. Mahdollisten ihanteiden esiintymistä verrataan Leevi Launosen tutkimuksessa esiin tulleisiin kasvatusihanteisiin. Toinen päätehtävä on selvittää, miten pienet lapset kuuntelevat lastenmusiikin sanoituksia ja miten he selittävät niitä. Lasten ajatuksia verrataan sanoitusten analyysin tuloksiin. Tarkoitus on siis selvittää, ymmärtävätkö lapset laulun sanoman kuten aikuinen vai poikkeavatko tulkinnat oleellisesti toisistaan.

Pääongelma 1:

Minkälaisia kasvatuksellisia ihanteita nykypäivän lastenmusiikista löytyy?

Alaongelmat:

- 1.1. Millaiset ihanteet lauluissa painottuvat?
- 1.2. Onko ihanteissa yhteneväisyyttä Launosen tutkimuksen kasvatusihanteisiin?
- 1.3. Eroaako kahden lastenmusiikki-orkesterin tuotanto toisistaan ihanteiden suhteen?
- 1.4. Mitä muuta sisältöä ja sanomaa lauluissa on?

Pääongelma 2:

Miten alle kouluikäinen lapsi ymmärtää lastenlaulujen sanoituksia?

Alaongelmat:

- 2.1. Minkälaisia selityksiä lapsi kertoo laulujen sanoituksille?
- 2.2. Miten lasten selitykset eroavat tutkijan tekemästä sanoitusten analyysistä?
- 2.3. Miten selitykset eroavat realististen sanoitusten ja fiktiivisten sanoitusten välillä?
- 2.4. Miten eri-ikäisten lasten selitykset eroavat toisistaan?

6.2 Aineisto

Lastenlaulut. Laulut kertovat tarinoita ja ajatuksia hyvinkin erilaisista aiheista. Runoissa ja lauluissa viesti on esitettävä usein suppeammassa muodossa kuin saduissa ja kertomuksissa, mutta asia on mahdollista tehdä selväksi myös niissä. Toki sanoman tulkitseminen ja ymmärtäminen jää aina lopulta lukijan tai kuulijan vastuulle, sillä ihmiset käsittelevät tekstejä eri tavoilla. Valitsin tutkimukseen kaksi orkesteria, jotta saatoin vertailla, onko kokoonpanojen laulujen teksteillä eroja toisiinsa nähden. Kyseisten musiikintarjoajien valinnan tein yleisen tunnettavuuden sekä pääasiassa itse sanoitetun ja sävelletyn musiikin perusteella. Vaadin aineistolta tiettyä originaalisuutta, sillä vanhojen laulujen uudelleen sovituksia ei voi kutsua uusiksi lauluiksi. Molemmat orkesterit esiintyvät päiväkodeissa ja kouluissa sekä yleisesti julkisissa tilaisuuksissa. Näiden orkesterien musiikkia tarjotaan ja hankitaan alle kouluikäisille lapsille, joiden kasvatus perustoineen ja menetelmineen kiinnostaa minua erityisesti. Keräsin ja tutkin lastenlauluaineiston talvella 2003.

Pentti Rasinkankaan Ohilyöntiorkesteri on toiminut ammattimaisesti vuodesta 1986. Jäsenenä toimii neljä miesmuusikkoa. Pääasiallinen lauluntekijä on Pentti Rasinkangas itse. Äänitteitä on tehty useita, ja lisäksi lauluja on koottu kokoelmalevyille. Joitakin on käännetty ruotsin kielelle. Rasinkangas on tehnyt myös kansanmusiikkia sekä musiikin näytelmään Pekka Töpöhäntä. Hän esiintyy viiden eri kokoonpanon kanssa päiväkodeissa, kouluissa ja erilaisissa yleisissä musiikkitapahtumissa. Rasinkankaan tekemiä lauluja on palkittu useissa eri yhteyksissä. (Rasinkangas 2005.) Rasinkangas lähetti pyynnöstäni talvella 2003 sähköpostitse 64 laulun sanoitukset. Kaikkia hänen tekstejään ei kokoelma sisältänyt. Koska lauluja oli suunnilleen yhtä paljon kuin tuolloin toisen orkesterin tuotannossa, hyväksyin ko. laulujen sanat alustavaksi aineistoksi, joista etsin kasvatusihanteita.

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze, josta myöhemmin käytetään lyhennettä TOHD, on perustettu vuonna 1996, ja sen jäseninä toimii kolme mieslastentarhanopettajaa. Nimensä TOHD on saanut kahdesta 1800-luvulla vaikuttaneesta musiikkipedagogista. Levyjä on ennen vuotta 2003 julkaistu neljä kappaletta: Kumma Sesse 1997, Hymykuoppaisella tiellä 1998, Muu vaara 2000 ja Täällä vartioin minä 2002. Orkesterilla on vuoden 2002 tietojen mukaan vuosittain noin sata esiintymistä päiväkodeissa, kouluissa ja erilaisissa yleisissä musiikkitapahtumissa. Pääasiallinen lauluntekijä on rumpali Hannu Sepponen. (Pohjola & Järvilä 2002.) TOHD:n levyttämien laulujen sanat sain orkesterin Internet-sivuilta. Kahden laulun sanoja ei ollut jostakin syystä kirjoitettu sinne, joten ne täytyi kuunnella ja kirjoittaa ylös äänitteiltä. Alustava aineisto, josta etsin kasvatusihanteita, koostui 67 laulusta. Alkuperäisiä lähteenä käytettyjä Internet-sivuja ei ole vuoden 2002 marraskuun jälkeen päivitetty.

Lasten tulkinnat. Tutkimuksen toisen aineiston muodostavat alle kouluikäisten lasten käsitykset ja tulkinnat lastenlaulujen sanoituksista ja sanomasta. Kaikkia lauluja ei tietenkään voinut lapsilla kuunteluttaa, joten valitsin analysoimastani aineistosta laulut, jotka parhaalla mahdollisella tavalla edustavat muita. Käsittelen lasten haastattelemista lyhyesti luvussa 6.3.2. Tulkittavat laulut sekä niiden valintaperusteet esitellään vasta myöhemmin sanoitusanalyysin tulosten jälkeen luvussa 8.1. Laulujen kuuntelu, lauluista piirtäminen ja haastattelujen kulku raportoidaan kattavasti luvussa 8.2. Tulokset lasten haastatteluista käsitellään tämän jälkeen luvuissa 8.3 ja 8.4.

6.3 Tutkimusmenetelmät

Luvussa käsitellään ensin niitä näkökohtia, joita sisällönanalyysissa tulee ottaa huomioon tämän kaltaisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysimenetelmällä etsittiin lastenlauluista kasvatusihanteita. Sillä myös tulkittiin lasten ajatuksia ja mielipiteitä, joita haastatteluissa tuli esiin. Lopuksi tarkastellaan, millainen haastateltava lapsi on ja mitä haastatteluissa tulee huomioida.

6.3.1 Lastenlaulujen sanoitukset ja lasten tulkinnat

Merkitykset. Tutkin laulujen sanoituksien sisältöä sekä lasten haastatteluaineistoa teksteinä laadullisella sisällönanalyysimenetelmällä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla etsitään tekstistä merkityksiä sekä kuvataan tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti ja yleisesti ja jolla aineisto järjestetään

johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105 - 106). Arkitoiminnassa merkitykset ymmärretään yleensä välittömällä oivalluksilla intuitiivisesti ja merkitysten selvittämisen tarkkuus riippuu oman toimintamme edellytyksistä (Siljander 1995, 114). Merkitykset määritellään laadullisessa tutkimuksessa tarkemmin kuin arkitoiminnassa. Ihmisen toiminnan ajatellaan olevan tarkoituksellista, jolloin todellisuus välittyy hänelle erilaisina merkityksinä (Laine 2001, 28). Toiminnan tai tekstin merkitysten käsittämistä voidaan tutkia fenomenologisesti tai hermeneuttisesti tutkimuskohteen yhtäläisyyksiä tai erityisyyksiä tarkastellen; fenomenologisin menetelmin aineistosta etsitään teemoja ja hermeneutiikan keinoin sitä tulkitaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 50). Tässä tutkimuksessa on kyse hermeneuttisesta laulujen sanoitusten ja lasten selitysten tulkinnasta.

Ihmiset kokevat ja tiedostavat asioita ja niiden merkityksellisyyttä klassisen hermeneutiikan mukaan sisäisesti ja tietoisesti, mutta objektiivinen hermeneutiikka kohdistaa mielenkiinnon laajempaan kokonaisuuteen: sosiaalisessa interaktiossa muodostuviin tietoiisiin ja tiedostamattomiin merkityksiin (Karjalainen 1991, 112-113). Ilmaisut ihmisten välisessä kommunikaatiossa, sekä kielellisessä että kehollisessa, toimivat merkitysten välittäjinä (Laine 2001, 29). Subjektiiviset merkitykset yksilö määrittää antaessaan erilaisille kohteille merkityksiä ja kokiessaan itse tiettyjä merkityksellisiä asioita. Merkitykset voivat olla toisaalta yksilölle itselleen tiedostamattomiakin. Sosiaalisen yhteisön merkitysrakenteet voivat myös olla tunnistettavissa, tai ne saattavat tiedostamattomasti viestittää yhteisön piilorakenteita. Lisäksi voidaan huomata universaaleja merkityksiä, vaikka niiden ilmenemistavat eri kulttuureissa vaihtelevatkin suuresti. (Siljander 1995, 115-116; Moilanen & Rähkä 2001, 45-48.)

Sekä subjektiiviset että sosiaaliset merkitystasot ovat havaittavissa myös tekstejä tulkittaessa. Realistisen käsityksen mukaan tekstin kirjoittajalla voidaan olettaa olevan jokin tietoinen merkitys, jonka hän haluaa tekstillään välittää. Tekstin voi otaksua sisältävän kuitenkin myös kirjoittajalle itselleen tiedostamattomia merkityksiä. Lisäksi teksti voi heijastaa niitä merkityksiä, joita tuottavat siihen se sosiaalinen konteksti sekä ajankohta, jossa teksti on kirjoitettu. Myös ne voivat olla "kätkeytyjä", jolloin merkitykset ovat esimerkiksi yhteisön taustalla vallitsevia uskomuksia. (Siljander 1995, 123.)

Siljander (1995) mainitsee artikkelissaan kaksoishermeneutiikan ongelman: ovatko merkitykset itse tutkimuskohteessa vai tutkijan tulkinnassa. Hän selvittää luonnontieteiden ja ihmistieteiden eroa todeten, että tutkija ja kohde ovat edellisessä laadullisesti erilaisia, mutta jälkimmäisessä samanlaisia: osia samassa interaktiojärjestelmässä. Tällöin merkitykset olisivat luonnontieteissä tutkijan tulkinnassa, mutta ihmistieteissä sekä tulkinnassa että tutkimuskohteessa. (120.) Mielenkiintoista on niin ollen se, onko teksteillä olemassa tutkijasta riippumattomia merkityksiä, vai luodaanko merkitykset vasta tiedostamisprosessissa. Realistisen käsityksen idea on, että tekstillä on merkitysrakenne itsessään. Konstruktiiivinen käsitys korostaa sitä, että merkitykset syntyvät vasta siinä vaiheessa, kun tekstiä luetaan ja tulkitaan. (Siljander 1995, 122.)

Apo (1990) käsittelee merkityksiä kirjallisuustieteen näkökulmasta. Tutkija voi etsiä aineistosta tekijän merkityksiä ja selvittää, millainen suhde tekijällä on kirjoittamaansa. Hedelmällisempänä pidetään kuitenkin sitä, että tutkija tarkastelee tekstien käyttäjien antamia merkityksiä. (74-75.) Sekä tekstillä että sen lukijalla eli tulkitsijalla nähdään siis olevan oma tehtävänsä merkityksien kantajana. Tekstiä voisi ajatella myös itsenäisenä merkityksien ”haltijana”, mutta itse asiassa sen tehtävänä lienee yleensä kantaa tekijänsä merkityksiä, joita kukin lukee omalla tavallaan. Tässä tutkimuksessa kiinnitetään siis huomiota tekstistä löytyvien merkitysten lisäksi myös tekstin käyttäjien antamiin merkityksiin.

Oesch (1994) kiteyttää Hirschin absolutistisesta hermeneutiikasta tekstintulkinnan kannalta tärkeän perusolettamuksen. Sen mukaan tekstin tekijällä on aina tietty merkitys tekstilleen, joka on kuitenkin mahdollista eristää tekstin muista merkityksistä. (21.) Tekstinhän voi todella olettaa olevan merkityksellinen sille, joka sen on kirjoittanut. Hän tietää tekstin sisällölle ja itse asioille antamansa tietoiset merkitykset. Ei siis voida ajatella tekstin ainoan merkityksen syntyvän vasta siinä vaiheessa, kun joku toinen lukee ja tulkitsee tekstiä. Tekstin tekijän antamien merkitysten eristäminen tekstistä vaatinee tarkkaa perehtymistä paitsi tekstiin, myös kirjoittajaan itseensä eli tekstin luojaan. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole oleellista tarkastella laulun sanoittajan antamia merkityksiä, vaan tutkijan omia sekä lasten asettamia. Toki ne voivat usein myös kohdata toisensa.

Tutkijan omat intressit tutkimuskontekstiin lienevät yksi keino tarttua tekstin merkityksiin. Usein voidaan olettaa tutkijan tuntevan tutkimukseensa liittyvän ympäristön jo ennalta melko hyvin. Hänellä on todennäköisesti tietynlaisia ajatuksia tutkimusaiheesta ja niistä merkityksistä, joita hän teksteistä

etsii. Kun tutkija yhdistää omat tietonsa ja ennakkokäsityksensä, se auttaa häntä havaitsemaan, mitä aineistosta pitäisi etsiä ja löytää. Tärkeää ja tutkimuksen kannalta ehkä oleellisempaa on kuitenkin se, että hän kykenee huomaamaan myös sellaiset merkitykset, joita hän ei alun perin olisi ajatellutkaan löytävänsä.

Ymmärtäminen ja tulkinta. Tulkintatapahtumat voidaan jaotella arkipäivän tulkintaan ja tieteelliseen tulkintaan. Arkipäivän tulkintaprosessissa toimitaan intuitiivisesti, sujuvasti ja nopeasti, kun taas tieteellinen tulkinta tapahtuu hitaasti, huolellisesti ja yksityiskohtia tarkastellen. Tällöin on mahdollista havaita tekstistä merkitykset tai selvittää esimerkiksi koko interaktion sisältö. Myös tieteellisen tulkintaprosessin perustana on kuitenkin samankaltainen intuitiivisuus kuin arkipäiväisessä tulkinnassa. (Karjalainen 1991, 119.)

Tulkinta perustuu ymmärtämiseen, mikä puolestaan perustuu edellä mainittujen merkitysten antamiseen (Törmä 1995, 115 & 117). Arjessa toimitaan esiymmärryksen varassa, mutta tiede käsittää esiymmärryksellä tutkijan tavan ajatella tutkimuskohdetta ennen itse tutkimuksen tekemistä (Laine 2001, 30). Tekstin tulkitseminen voidaan nähdä kahdella eri tavalla. Kirjallisuudentutkimuksen piirissä on tutkijoita, joiden mielestä tulkinta kontrolloi tekstiä. Toisen ääripään mukaan teksti puolestaan ohjaa tulkintaa. (Eskola 1992, 167-168.) Näkemykset tuntuvat sängen mielenkiintoisilta, ja molempien voisi ajatella pitävän paikkaansa. Riippunee usein tekstistä itsestään, kuka ohjaa ketä. On olemassa erilaisia tekstejä, eri tarkoituksiin tuotettuja tai päinvastoin sellaisella intentiolla kirjoitettuja, että tulkinnalle jäisikin runsaasti tilaa. Taitava kirjoittaja pystynee manipuloimaan lukijaa tekstillään hyvinkin tehokkaasti, mutta kaikki tekstit eivät pyri tähän. Myös tulkintatapa voi vaikuttaa siihen, miten teksti ymmärretään. On erilaisia tapoja ja tyylilajeja tulkita asioita esimerkiksi taiteessa, mutta silti ei voida väittää, että jokin olisi väärä (Rantala 1987, 57). Myös tieteellisessä tulkinnassa on erilaisia tapoja ja ratkaisuja. Tärkeää on, että tutkija perustelee valintansa seikkaperäisesti, jotta yleisö voi hyväksyä menettelyn oikeaksi ja päteväksi kyseisessä kontekstissa.

Gadamerin mukaan kirjoittajan tarkoittamat merkitykset eivät voi sellaisenaan välittyä tulkitsijalle, mutta aivan mitä tahansa merkityksiä teksteille ei silti voi antaa (Oesch 1994, 57). Sama aineisto voi kuitenkin tuottaa erilaisia merkityksiä tutkijan intresseistä ja erilaisista oletuksista riippuen (Moilanen & Rähä 2001, 50). Vaikka tekstin tulkitseminen nähtäisiin realistisen käsityksen mukaan, eli että teksti

jo itsessään sisältää tietyn merkityksen, se ei suinkaan helpota tulkitsijan työtä. Hänhän tietää merkityksen olemassaolon, ja tehtävänä on tuoda se esille mutta ei jäljentää valmista tekstiä. Työn voi ajatella silti olevan tietyllä lailla konstruktivistista, sillä kun tekstin merkitys haetaan julki, tulos on ikään kuin olemassa olevan tekstin ja tulkitsijan luovan toiminnan yhteistuotos. Jos tekstin merkitys olisi ilmiselvä, ei tulkintaa toki tarvitsisi tehdä. (Siljander 1995, 126.)

Tekstintulkinnassa tulee siis huomioida tarkoitus, mihin teksti on alun perin tuotettu. Myös toinen tarkoitus on kuitenkin huomioitava: mihin muuhun tehtävään tekstiä voi käyttää tai minkälaisia muita merkityksiä ja vaikutuksia sillä voi olla. Vaikka lastenlaulujen sanoittaja ei olisikaan työtä tehdessään ajatellut tiettyjä kasvatuserityyksiä, joku toinen voi erottaa niitä sanoista. Jos laulu palvelee paitsi esteettisenä tai musisoimaan innostavana musiikkinautintona myös hyvään kasvattavana, sanoittajalla tuskin lienee mitään sitä vastaan. Laulujen sanoista voi löytää myös piilomerkityksiä. Ne voivat olla intentionaalisia tai tahattomia, ikään kuin vahingossa sivutuotteena laulun kertomuksissa. Silti ne saattavat julistaa muille ihmisille sanomaa siitä, miten kannattaisi kohdella kaveria tai huomioida ympäristöä, jossa elää.

Intuitio ja subjektiivisuus. Toisen tarkoituksen tulkitseminen edellyttää tiettyä herkkyyttä asettua sanoman “sisään”. Pelkillä analyttisillä ja tieteellisillä menetelmillä ei välttämättä voi saada aineistosta esille kaikkea oleellista, vaan jotakin erityistä ja arvokasta voi jäädä huomioimatta. Tutkijat puhuvatkin tulkinnan yhteydessä taiteellisesta näkökulmasta (Apo 1990, 77; Kurki 1995, 125) tai intuition erityisestä huomioimisesta (Ehrnrooth 1992a, 32; Karjalainen 1991, 119; Kurki 1995, 129-130; Törmä 1995, 115). Ehrnroothin (1992a) mukaan hyvä tutkija toimii sekä intuitiivisesti että analyttisesti, herkästi ja tarkasti, olettaen ja testaten (32). Tutkija halunee nähdä enemmän kuin mitä hänen edessään on, etsiä uusia ja erilaisia merkityksiä, joita kirjoittaja on ehkä tiedostamattaan sisällyttänyt tekstiin tai jotka syntyvät vasta lukuprosessissa. Kun tutkija tarkastelee tekstiä omasta näkökulmastaan, hän voi löytää kirjoittajan tarkoittaman ilmissä ilmiön lisäksi muutakin arvokasta. Tutkijan intuitiivisella tavalla tarkastella aineistoa lienee suuri rooli sen suhteen, kuinka mielenkiintoisia ja antoisia tiedostamattomia merkityksiä saadaan tuotua julki. Toki tekstin sisältö kokonaisuudessaan saattaa sisältää paljonkin sellaista, mitä kukaan ei koskaan löydä luovimmankaan mielikuvituksen avulla. Toisaalta ei ole myöskään oikein luoda sellaisia merkityksiä, joita teksti ei sisällä. Laulujen sanoitusten tulkintaa niin arjessa kuin tutkimuksessa on mahdollista toteuttaa hyvinkin

luovasti, joten mahdollisimman paljon valintaperusteita ja esimerkkejä pitää tuoda julki raportissa. Siten lukija voi tehdä omat johtopäätöksensä, onko hän merkityksistä samaa mieltä tutkijan kanssa.

Tutkijan omat ennakkokäsitykset ja uskomukset lienevät väistämättä jollakin tavalla tulkinnassa mukana. Sutisen (1996) mukaan tulkitsijan oma perspektiivi aiheuttaa sen, että tulkinnat tulevat olemaan aina “omanlaisiansa” (43). Ihmistutkimuksissa sekä tutkittava että tutkija kuuluvat siis ikään kuin samalle puolelle. Tutkittava aineisto käsittelee ihmisten antamia merkityksiä elämästä, ja niitä tutkii ihminen, joka antaa puolestaan merkityksiä tutkimusaineistolle. Tämä tutkiva ihminen on kuitenkin elänyt elämäänsä tietyssä ajassa ja ympäristössä. Hän on kasvanut tietynlaisten ihmisten ympäröimänä, ja häntä on kasvatettu tietyllä tavalla. Häneen ovat vaikuttaneet juuri ne asiat, jotka hän on tietoisesti tai sattumalta varttuessaan kohdannut. Hänen ajattelu- ja toimintatapansa ovat muodostuneet ominaisiksi juuri hänelle. Miten ne siis voisivatkaan samalla tasolla kohdata tutkittavan aineiston, jonkun toisen ihmisen ajatukset tai toiminnan? Tekstintulkinnassahan tarkastellaan aineistoa tietystä näkökulmasta, ei välttämättä samasta, joka tekstin tuottajalla on asiaan ollut. Näin ollen tekstin sisältöä ei voi ajatella ja käsitellä identtisellä tavalla, sillä myöskään kirjoittajan ja lukijan tavoitteet ja päämäärät eivät ole yhteneväiset. Kun tutkija avaa tekstin merkitystä eri tavalla, hänen voi sanoa ymmärtäneen tekstiä toisin; hänen tarkoituksensa tekstille ei ole sama kuin kirjoittajalla.

Hermeneuttinen metodi ja kehämäinen tie päätyä johtopäätöksiin ovat tyypillisiä tulkintatieteille. Tällöin tutkija palaa yhä uudelleen ja uudelleen samojen merkitysten äärelle, jolloin ymmärtäminen syvenee. Tutkija saa prosessissa merkityksille perusteellisempaa selvyyttä, mutta hänen tulee tiedostaa myös intuitiiviset päätelmänsä ja ennakko-oletuksensa, jotka ovat kulkeneet tutkimuksen teon matkassa alusta lähtien. Niiden suhteen täytyy tehdä valintoja: missä hän on ollut oikeilla jäljillä ja mikä tulee ehkä osoittautumaan harhaksi. Kun prosessissa on käyty intuitiivista pohdintaa, tutkijalla on huomattavasti enemmän eväitä työstää löytämiään merkityksiä ja löytää mahdollisia avaimia tutkimusongelmaansa. (Ehrnrooth 1992a, 36-37; Kurki 1995, 121 & 128; Laine 2001, 34; Törmä 1995, 114-115.)

Yleisesti tunnettua ja pohdittua on siis subjektiivisuuden tai omien ennakkoluulojen vaikutus tulkintaan niin tekstien kohdalla kuin muutoinkin. Omien lähtökohtien tunnistaminen ja kriittinen tarkastelu on oleellista jo tutkimuksen alkuvaiheessa, jotta tutkija voi itse arvioida niiden vaikutusta tulkintaan koko

proessin ajan. Kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksissa tulee luottaa pääasiassa siihen, miten tutkija perustelee valintojaan ja ratkaisujaan. Oleellista tutkimuksen pätevyuden kannalta on kaiken kirjaaminen tarkasti ylös: tutkijan tiedostama ja eksplikoitu, reflektiivinen asenne omaa työtä kohtaan sekä monipuoliset aineistositaatit vaikuttavat tulosten uskottavuuteen. (Rantala 1987, 64; Sutinen 1996, 41; Moilanen & Rähä 2001, 50.)

Sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi erotetaan sisällön erittelystä, joka nähdään kvantitatiivisena tapana kuvata tekstin sisältöä. Sisällönanalyysimetodi voidaan jakaa aineistolähtöiseen eli induktiiviseen ja teorialähtöiseen eli deduktiiviseen analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä pelkistetään aineisto, ryhmitellään se ja lopuksi luodaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107, 110.) Tämän tutkimuksen aineiston analyysi perustui laulujen kohdalla teorialähtöiseen tapaan, jossa luokittelun perusteena oli valmis, tutkimuksen viitekehystä mukailtu kasvatusihannetaulukko. Tuomi & Sarajärvi (2002) kuvaavat analyysiprosessia seuraavasti: ensin muodostetaan analyysirunko, jonka sisälle aineistosta muodostetaan erilaisia luokituksia tai kategorioita, ja siten eritellään analyysirunkoon kuuluvat sekä sen ulkopuolelle jäävät asiat, joista voi taas muodostaa uusia luokkia (116).

Vertailin laulujen sanomaa kasvatusihanteiden historialliseen taustaan ja kasvatusihanteiden painottumiseen erityisesti 1990-luvun ihanteisiin koulujen pedagogisissa teksteissä. Luokitin kasvatuksellisia ihanteita Launosen tutkimuksessa käytetystä luokitusrungosta mukailtuun taulukkoon, jossa huomioin persoonalliset, interpersoonalliset, yhteiskuntaeettiset ja luontoon liittyvät kasvatusihanteet. Metafyysiset ja uskonnolliset jätin huomiotta. Aineistoni ei sisältänyt uskonnollisia lauluja, eikä metafyysisten ihanteiden etsiminen ja tarkastelu ollut oleellista tässä tutkimuksessa, sillä ne olisivat tehneet analyysistä liian tulkinnallista. Tarkoitukseni oli kohdistaa tutkimus ihanteiden kautta alle kouluikäisen lapsen elävään elämään. Koska halusin selvittää lastenlaulujen sanoitusten sanomaa ja ideaa myös muutoin kuin ihanteiden osalta, teemoittelin lisäksi laulujen aiheita ja tunnelmia. Tulokset esittelen luvussa 7. Analyysissä ei ollut oleellista ihanteiden kvantitatiivinen tarkastelu, vaan laadullinen kuvaus kasvatusihanteista ja laulujen sanoitusten muunlaisesta sisällöstä. Piilomerkitykset sekä niiden selittäminen olivat tärkeä osa löydösten antia etenkin laulujen analyysissä.

Lasten ajatukset tulkittiin aineistolähtöisesti kuvaamalla ja kokoamalla lasten käsitykset laulujen sanomasta. Kokosin litteroiduista haastatteluista lasten tarjoamat erilaiset näkökulmat lauluihin.

Tarkoitus ei ollut koota niitä Launosen kasvatusihannetaulukon, vaan ainoastaan verrata keskenään tiettyjä löytämiäni ihanteita ja lasten käsityksiä niistä. Myös lasten samankaltaisten selitysten osuus huomioitiin erikseen, vaikka sitä ei kvantitatiivisesti tulkittukaan lapsiryhmän pienen koon vuoksi. Tulokset lasten tulkinnoista esitellään luvussa 8.

6.3.2 Lasten haastattelemine

Lapsiryhmä ja käytännön toteutus. Laulujen sanoitusten vastaanottoa tutkin haastattelemalla neljä-, viisi- ja kuusivuotiaita lapsia helmikuussa 2005. Esikoululaisia ei tutkimuksessa ollut mukana. Kaksi lasta täytti kuusi vuotta tammikuussa 2005, ja viisi lasta oli täyttänyt viisi vuotta vuonna 2004. Neljä tutkimukseen osallistuvaa lasta oli täyttänyt neljä vuotta vuonna 2004. Tyttöjä oli mukana neljä ja poikia seitsemän. Lapset olivat samasta päiväkodistä, jossa myös itse työskentelen lastentarhanopettajana. Pyysin lasten vanhemmilta luvat tutkimuksen suorittamiseen (liite 4). Kukaan ei kieltänyt lastaan osallistumasta. Kuuntelutin lapsilla neljä erilaista laulua, jotka valitsin ensimmäisen pääongelman selvittämisen jälkeen edellä mainitusta aineistosta. Kuuntelun jälkeen lapset piirsivät laulusta piirustuksen. Samalla laulun sisällöstä ja piirtämisestä käytiin vapaata keskustelua. Piirtämisen idea oli konkretisoida laulu lapsille ja tehdä se heille tutummaksi. Se, mitä lapsi halusi piirtää, saattoi kertoa myös jotakin sanojen ymmärtämisestä. Mahdollisimman pian tämän jälkeen lapset kuuntelivat laulut vielä yksilöllisesti, jolloin myös haastattelin heitä. Piirustus oli mukana tässä tilanteessa konkreettisenä apuna lapselle ja keskustelulle. Idea piirtämiseen ja piirustuksen hyödyntämiseen oli peräisin Pramlingin (1988) tutkimuksesta "Att lära barn lära". Kaikki laulut olivat melko lyhyitä, joten oletin haastattelujenkin sujuvan nopeasti.

Joskus käy arjessakin niin, etteivät lapset kuule laulun sanoja tai muutoin saa niistä selvää. Tutkimuksessa toistin sanat, jos huomasin sen olevan tarpeen. Laulut käsiteltiin neljän viikon aikana, jolloin yksi laulu sijoitettiin aina yhdelle viikolle, jotta lapset eivät olisi kyllästyneet toimintaan. Ensin kuuntelutin lapsilla yhden realistisemmin sanoitetun laulun ja sen jälkeen monimerkityksellisempiä. Havainnoin piirtämistä sekä sen aikana käytyjä keskusteluja ja nauhoitin lasten varsinaiset haastattelut. Haastattelun lopuksi lapset saivat kuunnella sen nauhalta itsekin, minkä oletin vaikuttavan positiivisesti motivaatioon haastattelujen jatkuessa. Tämän idean sain Kallialan (1999) tutkimuksesta, jossa lapset innoissaan odottivat haastattelua ja oman äänensä kuulemista nauhurista (73). Litteroin haastattelut ja

erottelin sanoituksia koskevat ajatukset muusta jutustelusta sisällönanalyysimenetelmällä. Tarkempi raportointi haastatteluista on kirjattu lukuun 8.2.

Tutkijan roolissa toimiminen. Kalliala (1999) pohtii väitöskirjassaan lastentarhanopettajan roolia tutkijana, joka voi olla selkeä aikuiselle, mutta lapsille ei. Hänen mielestään voi siis olla etu lähestyä lapsia pelkästään lasten asioista kiinnostuneena “erilaisena aikuisena”, ei kaksoisroolissa. (69.) Tässä tutkimuksessa toimin sekä kasvattajan että tutkijan roolissa tuttujen lasten kanssa omalla työpaikallani. Tuttuus on myös etu: tiedän, mitä lauluja lapset ainakin päiväkodissa ovat kuulleet. Myöskään ujous ei haittaa haastattelutilanteessa, ja lasten tunteminen entuudestaan voi auttaa luonnollisen keskustelun syntymisessä sekä monipuolisen aineiston aikaansaamisessa. Tiedän myös etukäteen, millä tyyllillä kunkin kanssa jutellaan ja mitä mahdollisia erityistoimia tilanteet tulevat minulta kunkin lapsen kohdalla vaatimaan. Lapset ovat persooniltaan hyvin erilaisia: joku saattaa tarvita esim. häiriötekijöiden minimointia haastattelutilanteessa, kun taas toinen pystyy keskittymään asiaan helpommin. On kuitenkin totta, että lapsi-kasvattaja-suhde voi olla tilanteessa hankala. Lapset saattavat vastata aikuisen kysymyksiin joskus tavalla, jonka he arvelevat olevan kyseiselle aikuiselle mieluinen. Lapset nimittäin “lukevat” aikuista herkästi ja taitavasti. Usein he esimerkiksi päiväkodissa kysyvät lupaa johonkin juuri siltä tietyltä aikuiselta, joka yleensä myöntää luvan helpoiten, tai pyytävät apua (jopa osaamaansa asiaan) siltä, joka herkimmin kumartuu auttamaan. Itse suhtauduin aikanaan ilmeisen myönteisesti pikkuautojen pelastamiseen patterin välistä, sillä minut noudettiin usein siihen tehtävään. Haastattelutilanteissa minun tulikin pyrkiä olemaan varovainen, jotta en olisi vihjannut lapsille, mitä itse laulujen sanoissa kuulen ja miten ne tulkitsen tai mitä haluan heidän sanovan. Myös lasten vastausten kommentoinnissa minun tuli olla huolellinen, jotta en olisi johdatellut haastateltavia.

Kalliala (1999) pohtii pienten lasten haastattelua ja siihen varautumista. Kysymysten muotoilemisessa tulee olla erityisen tarkkana, sillä esimerkiksi kyllä- ja ei-vastauksilla tyydytetyt kysymykset eivät tuota paljonkaan uutta pohdintaa ja sisältöä. Siinä eivät onnistu myöskään itsestään selvät tai abstrakteja määritelmiä koskevat kysymykset. Lapsen tulee kiinnostua ja motivoitua asiasta, jotta hän ilmaisee ajatuksensa ja mielipiteensä aidosti. (71-72.) Minun oli tutustuttava sanoituksiin etukäteen hyvin ja etsittävä niistä mahdollisia selittämisen tarpeessa olevia kohtia. Myös kysymyksiä oli mietittävä valmiiksi, esimerkiksi: Mistä laulu kertoo? Mitähän se tarkoittaa? Miksi siinä lauletaan noin? Mitä ajattelet tästä? Pidätkö laulusta? Minkä takia pidät tai et pidä? Kysymykset vaihtelivat eri laulujen

kohdalla sen mukaan, mikä kunkin laulun sanoma omasta mielestäni oli. Lapsen piirustuksesta oli hyvä aloittaa kysymällä, mitä lapsi on siihen piirtänyt ja miksi. Yleensä lapset esittelevät ja selittävät omia taideteoksiaan aikuiselle mielellään. Ko. lapsiryhmä oli myös innokas laulamaan itse, joten musiikki sinänsä ainakin kiinnosti tutkimuksessa mukana olevia lapsia.

Kalliala (1999) pohtii myös haastattelutyylään leikkitutkimuksessa. Hän ei halunnut varsinaisesti haastatella lapsia kysellen tai kuulustellen, “lypsäen” heiltä asioita, vaan hän käyttää mieluummin käsitettä “haastella”. (73.) Itsekin halusin haastattelun sujuvan lähinnä keskustelun merkeissä, mutta sanoitusten sisällöstä oli kuitenkin esitettävä tiettyjä kysymyksiä. Saatoin ennustaa joidenkin lasten kertovan auliisti ja sen enempää “lypsämättä” ajatuksiansa lauluista, mutta kaikkien kohdalla haastattelu ei suinkaan ollut helppoa ja sujuvaa. Tämän ongelman edessä pyrin turvautumaan lastentarhanopettajan ammattitaitoon ja neljäntoista vuoden ammatilliseen kokemukseeni vuorovaikutuksesta alle kouluikäisten kanssa. Ehrnroothin (1992a) mukaan hyvä tutkija toimii sekä intuitiivisesti että analyttisesti, herkästi ja tarkasti, olettaen ja testaten (32).

Johansson ja Kroksmark (2000) korostavat opetustyössä didaktiivista intuitiota, jolle ei aikaisemmin ole suotu suurta mielenkiintoa mutta jonka voi hyvin havaita sekä käytännössä että opettajien tietoisuudessa. Didaktisen intuition sanotaan pohjautuvan ihmisen aikaisempiin tavallisiin, kasvatuksellisiin tai ammatillisiin kokemuksiin. Opettaja ottaa sen käyttöön silloin, kun hänen valmis toimintasuunnitelmansa ei jostakin syystä päde (esimerkiksi oppilaiden tehdessä odottamattomia kysymyksiä). (57-59, 61-62.) Lastentarhanopettajan työssä koen didaktiivisen intuition olevan varsin tärkeä osa toimintaa, sillä pienten lasten kanssa tapahtuu usein sellaista, mihin ei ole varautunut. Näin ollen suunnitelmat muuttuvat hyvinkin äkkinäisesti, ja uuteen asiaan täytyy tarttua heti. Ilmeistä on, että ihmisen aikaisemmat ratkaisut ja kokemukset vaikuttavat siihen, millä tavalla hän toimii jopa intuitiivisesti. Tutkijan lienee kokemuksen myötä olevan helpompaa sekä kokeilla erilaisia ratkaisumalleja että tehdä monipuolisempia merkitysoletuksia.

Lapsen tulkinnan tavoittaminen. Lehtovaara (1988) pohtii aikuiskeskeisyyden osuutta lapsen tietoisuuden tutkimisen yhteydessä. Hän toteaa, että aikuinen syyllistyy helposti korvaamaan lapsen näkökulman aikuisen näkökulmalla kääntäen sekä lapsen käyttämät käsitteet että lapsen kokemukset aikuisten kielelle tai suhtautumalla lapseen kuin “tyhjään tauluun”. (241-242.) Lämsä (1993)

puolestaan käsittelee kysymyksiä, voiko aikuinen tavoittaa lapsen maailman ja onko se tarpeellista. Molempiin kysymyksiin hän vastaa kyllä: aikuisella on edellytykset lapsen kokeman maailman tavoittamiseen, ja kasvattajan täytyy tuntea kasvatettava, jotta kasvatustoimintaa voi sanoa kasvatukseksi. (78-82.) Tämänkaltaista tutkimusta tehdessä lasta tulee pitää arvokkaana informanttina. Jos lapsen tulkintaa ja ajatuksia ei arvostaisi, miksi lainkaan ryhtyä myöskään selvittämään niitä? Yksi tärkeimmistä arvoistani lastentarhanopettajana on nimenomaan lapsen oma-aloitteisuuden kunnioittaminen niin konkreettisissa toimissa kuin ajattelun tasollakin. Pysin antamaan lapselle tilaa sekä toimia että ajatella ja pohtia itse sen sijaan, että tekisin asiat lapsen puolesta ja vastaisin heti lapsen kysymyksiin kaiken tietävänä ja enemmän kokemusta omaavana aikuisena. Tärkeää on auttaa lasta pohtimaan ihmeitä itse tai usein mieluummin tehdä sitä lapsen kanssa olemalla asiasta yhtä ihmeissään ja epävarma kuin lapsikin on. Se innostaa lasta jakamaan halunsa ymmärtää ja oppia uutta sekä rohkaisee häntä esittämään omia oletuksiaan aikuiselle.

Lapsi on viiden vuoden ikään mennessä oppinut hallitsemaan perusrakenteet äidinkielessään. Hän on myös ehtinyt omaksua kielen käyttöä koskevat säännöt. Sanavarasto on laaja, ja lapsi on ehtinyt oppia monenlaisia sääntöjä, joita sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja erilaisiin keskustelutilanteisiin liittyy. Myös ei-kielellinen kommunikaatio on kehittynyt. Lapsen kyky kommunikoida ympäristön kanssa on siis monipuolistunut ensimmäisten ikävuosien jälkeen huomattavasti. Esim. neljävuotias lapsi pystyy muuttamaan tyyliään, kun hän puhuu nuoremmalle lapselle. (Lyytinen 1997, 105, 119). Myös lapsen haastattelu verbaalisesti on siis jo mahdollista. Käsitteiden hallinnassa on toki vielä paljon puutteita, joiden saattoi olettaa tulevan tutkimuksessa esille. Käsitteet välittävät maailman jäsentämistä; jos lapsi ei ole ehtinyt omaksua tiettyä käsitettä, hän ei voi ymmärtää myöskään sanomaa (Leinonen 2003, 59). Tämä saattoi aiheuttaa lapsille sekaannuksia mm. laulujen tulkinnassa. Toisaalta tämän tutkimuksen tarkoitus ei ollutkaan pyrkiä todistamaan tutkijan ja lasten tulkintojen yhtäpitävyyttä, vaan sitä, miten ne eroavat toisistaan. Tuloksista voi siis tulla sitä arvokkaampia, mitä enemmän erilaista tulkintaa tulee esiin.

Lasten tulkintoja vertailin omaan sanoitusanalyysiini ja oletin niiden siis eroavan toisistaan. Page (2000) on tutkinut australialaisten neljä- ja viisivuotiaiden lasten määritelmiä tulevaisuudesta lapsia haastatteleamalla. Hän toteaa, että lapsilla oli vaikeuksia määritellä tulevaisuuden käsitettä aikuisen perspektiivistä. Vain pieni osa lapsista ymmärsi selkeästi tulevaisuuden kuten aikuinen: ajallisena

paikkana tai tilana. Rajat välittömän ja henkilökohtaisesti relevantin välillä sekä sen välillä, mikä on kaukaista ja abstraktia, eivät vielä ole piirtyneet tämän ikäisille lapsille (19, 30-31.) Aikuisen tapaa määrittellä asioita eroaa pienten lasten tavasta ajatella. Tämän saattoi olettaa vaikuttaneen varsinkin niiden laulujen sanoituksiin, joiden sanomaa ei tuoda selkeästi esille, vaan se on ainakin osittain metaforien tai fantasian muodossa. Se ei kuitenkaan millään tavalla huononna sanoitusten tulkintaa tai tutkimuksen tulosta. Kuten edellä on jo todettu, epätavallinen ja outo voi kiinnostaa tai motivoida lasta enemmän (Tolska 2003, 37) ja tuottaakin rikkaampaa aineistoa kuin tuttu ja tavallinen. Lapset siis saattavat innostua selittämään vaikeaselkoisempia tekstejä monipuolisemmin kuin selkeän ja realistisen tuntuista. Myös se saattaa vaikuttaa tulkintaan, kertooko teksti lapsen elämästä vai onko aihe hänelle vieraampi.

Ehrnrooth (1992b) selvittää lukukokemuksen vastaanottotutkimuksen yhteydessä lukijan vastauksen ja lukijan kokemuksen suhdetta: kokemuksesta tutkija voi saada tietoa vain epäsuorasti (228). Myös tässä tutkimuksessa hankkimani tieto lasten musiikki-kokemuksista oli epäsuoraa, vaikka sainkin vastauksia kysymyksiini. Itse tutkijana en kuitenkaan kohdannut kyseisiä kokemuksia. Näin ollen minun täytyi tehdä omat johtopäätökseni siitä, miten lapset ymmärsivät laulujen sanoitukset. Lasten sanoitustulkintojen tulkinnessa tuli silti olla varovainen; niitä ei saanut yrittää ymmärtää liikaa ja selittää kokonaan aikuisen sanoin. Myös siihen tuli varautua, että lapsen tulkinta saattoi kokonaan mennä yli aikuisen ymmärryksen. Näin käy joskus arjessakin keskusteluissa alle kouluikäisten lasten kanssa.

7 KASVATUSIHANTEET LASTENLAULUISSA

Luvussa selvitetään tulokset kahden lastenorkesterin laulujen sanoitusanalyysistä eli vastataan tutkimusongelmaan 1: minkälaisia kasvatuksellisia ihanteita nykypäivän lastenmusiikista löytyy? Ensimmäisenä on käsitelty persoonalliset kasvatuserihanteet, toisena interpersoonalliset kasvatuserihanteet ja kolmantena yhteiskuntaeettiset kasvatuserihanteet. Luontoon liittyviä kasvatuserihanteita löytyi aineistosta vain vähän. Siksi niitä käsitellään vasta luvussa 7.4 tulosten tarkastelun yhteydessä.

Itsetuntoa, elämänasennetta ja kavereita. TOHD:n lauluista 54 sisälsi jonkinlaisia kasvatusihanteita. Joissakin ne oli esitetty varsin selkeästi, toisista sai ihannetta hakea intensiivisemmällä tarkastelulla. Painotukset olivat vahvasti persoonallisissa ja interpersoonallisissa ihanteissa. Näytelaulujen nimet ovat liitteessä 1 esiintymisjärjestyksessä.

Erilainen, suvaitseva ja tunteva maailma. Pentti Rasinkankaalta ja Ohilyöntiorkesterilta löytyi kasvatuksellisia ihanteita 42 laulun sanoista. Painotukset olivat selkeästi yhteiskuntaeettisissä ihanteissa. Esimerkkinäytteet ovat eri lauluista, ja näytteinä olevien laulujen nimet ovat liitteessä 2 esiintymisjärjestyksessä.

7.1 Persoonalliset kasvatusihanteet

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze

TOHD:n sanoituksissa persoonalliset ihanteet saavat selkeästi eniten huomiota, mutta eivät välttämättä yksittäisten ihanteiden lukumäärän suhteen. Samat persoonalliset ihanteet, esim. hyvä itsetunto, myönteinen elämänasenne ja itsensä arvostaminen, ovat löydettävissä useista eri lauluista. 20 laulua sisältää persoonallisia kasvatusihanteita. Suuri osa lauluista kertoo "minästä", jonka arvelen sanoituksien perusteella olevan n. 6-7 vuoden ikäinen poika. Käsittelen persoonallisia ihanteita olettaen, että sama poika kertoo kaikki asiat ja tarinat. Pojalla on selvästikin varsin hyvä itsetunto.

Oon sankarihommiin valmis nyt, oon päiväkodin läpikäynyt.

Poikaa ei nujerra se, että kaikki asiat eivät välttämättä ole hänen elämässään aivan kohdallaan. Hän ei ole vielä oppinut esim. kaikkia ääniteitä, kuten eivät varmasti ole kaikki laulun kuuntelijatkaan. Itseluottamusta kuitenkin riittää ja haaste otetaan vastaan.

Mut muuten hei, mä oon okei, ja päättänyt oon sen:
joskus vielä osaan sen kuljan ä-l-kiljaimen.

Pojan perhe ei ole erityisen varakas, mutta tämä ei kertojaa masenna. Päinvastoin arvelen varattomuuden ja sen myötä erilaisuuden olevan eräänlainen ylpeyden aihe; on hienoa olla erilainen ja arvostaa erilaisia asioita kuin ihmiset yleensä. Itsensä arvostaminen ilman suurta varallisuutta tulee

lauluissa selkeästi esiin niin pojan itsensä kuin tämän perheen ja tuttavien kohdalla. Rikkautta voi olla niin monenlaista. Näytteet ovat kolmesta eri laulusta.

Ei saa, ei saa mollata meidän Ladaa!
Sillä pääsee mummolaan, kirjastoon tai minne vaan.
Jos auto pitää omistaa, niin Lada kuljettaa.

Naa naa naapurissa asui ennen rikas perhe.
Niiden lapset jätskiä popsi aamusta aina iltaan asti.
Meillä oli köyhää, elo oli kurjaa.
Väliäkö sillä: voi niukkuus olla hurjaaaaa.

Anna O'Virtanen tuli Irlannista rikkaampana kuin ennen.
Laulujansa lauloi aina - tullen sekä menen.
Ei kyllä rahaa ollut - sen meille kertoi heti,
mutta tinapillin taskustaan hän silloin esiin veti.

Myönteisyys elämää ja tulevaisuutta kohtaan tulee esiin monessa laulussa, vaikka meno ei aina olekaan niin auvoista. Myönteinen elämänasenne on tärkeintä ja auttaa vaikeiden hetkien yli, joiden olemassaolo myös todetaan. Näytteet ovat eri lauluista.

Uimarengas on puhki ja hyttysiä liikaa, auringossa kuuma, la-laa.
Ei haittaa, olen la-la-laa, iloinen kovasti.

Elämä vaihtelee, hyvin menee kuitenkin.

Elämisen ja olemisen ottaminen leppoisasti, ilman turhia paineita, näkyy sanoituksissa. Tasapainoisuuden sanoma on paikallaan kenelle tahansa pikkuasioista murehtivalle. Näytteet ovat eri lauluista.

Koulusta kotiin aika pysähtyy ja olen kuin poutapilvi.
Koulusta kotiin aika pysähtyy, reppu täynnä on pumpulia.

Los Angelesissa voi kivaa olla, mut los kivaa voi olla muuallakin.
Los kivaa voi olla vaikkapa kotona omalla sohvalla los löhöillä.
Los taputa murhe los kauaksi pois, los ilompi sävel los ehkäpä soi.

Joissakin lauluissa otetaan esille vakaviakin teemoja elämästä. Myös niissä korostetaan uskoa tulevaisuuteen: asiat järjestyvät ja hyviäkin puolia elämästä löytyy. Vaikka ne tuntuisivat pieniltä seikoilta, voi niillä silti olla suuri merkitys lapselle. Ikävät asiat ovat olemassa, mutta ne eivät nujerra.

Telkkarissa maailma joskus paha, multa loppui viikkoraha.
 Mummo joutui terveystakeskukseen vaarin kanssa samaan huoneeseen.
 Mut onni on puolen dollarin sormus, onni on kissan naukaisu,
 onni on koiran tuttu haukku, onni on uusi reppu,
 reppu täynnä toiveita, reppu täynnä toiveita,
 että hyvin kyllä asiat järjestyy.

Jone on pojan kaveri, jonka myönteinen elämänasenne hiekkalaatikolla huomataan. Hän vaikuttaa positiivisesti olemuksellaan myös muihin ympärillä oleviin ihmisiin, minkä voi havaita oikeassa elämässäkin: murjottava ihminen ei juuri hilpeyttä herätä kanssaihmisissäkään, mutta iloinen ja hyväntuulinen asenne voi tarttua muihin.

Hieno mies tuo Virtasen Jone, virtaviivainen kaivinkone,
 hymykuoppia kaivaa arjen pintaan, surutkin tasaa samaan hintaan.

Pojalla on myös muita kavereita, joiden toiminnassa korostuvat persoonalliset ihanteet. Antero on vastuuntuntoinen poika, joka ei pääse leikkimään yhtämatkaa toisten kanssa, sillä hän huolehtii kotona pikkusiskostaan. Tämä velvollisuus ja sen noudattaminen erottaa hänet muusta porukasta.

Antero tulee myöhään, myöhemmin kuin muut.
 Toiset tekee majat puuhun, toisten laulaa suut.
 Anterolla on muita töitä, pikkusiskon hoitotöitä,
 erilainen aikataulu, myöhemmin hieno laulu.

Pojan parhaana puolena ei voi mainita järjestelmällisyyttä ja huolellisuutta, jotka myös on otettu laulujen aiheiksi. Ominaisuudet tiedostetaan tärkeiksi, mutta jokin muu on vielä merkittävämpää.

On petaamatta sänky, tyyny matolla, ja nappulakengät lojuu sohvalla.
 Mä tiedän, että pitäis siivota, laittaa tavarat paikoilleen.
 No mutta mulla on kiire, kiire, kiire, kiire, kiire,
 kiire, kiire, kiire, kiire, kun kaverit oottaa ja rosvot on irti,
 mulla on kiire (hei mulla on kiire).

Pojan huoneessa lentelevä yökkönen suosittelee hänelle kuitenkin itsehillinnän ihannetta vauhdikkaan ja kiireisen elämäntahdin sijaan.

Poika, ymmärräthän, ei oo elo pelkkää juhlaa,
 ja jos liian nopeasti lentää, niin voimiansa tuhlaa.

Terveitä elämäntapoja markkinoidaan laulussa, joka pukee sanoiksi monen muunkin pikkupojan tavoitteen. Isoksi kasvaminen onkin varsinainen kasvatusihanne!

On mulla pesäpallomaila kotona, ja pallon lyöminen on mun työ.
Isä on tehnyt puurolusikan, ja sillä mä puuroa syön,
ja mä kasvan isoksi (ja sä kasvat isoksi)

Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri

Persoonaan liittyviä ihanteita saatoinkin löytää Ohilyöntiorkesterilta vain kuudesta laulusta. Useimmissa niistä lauletaan ikävän tunteen tuomasta haikkeudesta. Vaikeiden ja surullisten tunteiden tunnistaminen, kokeminen ja käsittely ja tämän taidon oppiminen ovat mielestäni varsin tärkeitä kasvatustavoitteita. Kasvatusihanteista myös avoimuus ja itseilmaisuus liittyvät tähän. Näytteet ovat eri lauluista.

Ja joskus ikävöin mä isää, minkä sille mahtaa,
kun ikävä on sitä, että tykkää vaikkei nää.

Lennäpä lintu, lennä lintunen, kantaako siipesi, mä tiedä en.
Lennä ja etsi tunturien maa, serkkuni Ville siellä asustaa.
Kun matka ihmisen niin pitkä on ihmisen luo.

Sen muistan, kuinka naurettiin, kun leijan naruihin jäit kiipeliin,
ja lensit suoraan rapakkoon, ja niin, sitten muutit pois ja kuiskasit näin:
Ei syytä huoleen, mun pieni ystävään, on jossain leijojen maa,
kai siellä taas kohdataan.

Se kesti kauan, että voin mä siitä puhuakaan noin.
Nyt kerron teille kuitenkin, on meidän ukki oikea enkeli.
Hän korjas polkupyörämme, hän antoi ruokaa linnuille.
Mä monta kertaa sanoinkin: on meidän ukki oikea enkeli.

Erilaisista tunteista ja yhdessäolon ihanuudesta lauletaan myös laulussa, jossa vietetään yhdessä vapaapäivää.

Muistatko, kun kissa kuoli: itkit sinäkin, ja puoli yötä sitten hiljaa laulettiin.
On koko maailmalla vapaapäivä, ollaan käsikkäin.
Nyt isä tiedän, että sinäkin saat aikamoisen onnentunteen näin.

7.2 Interpersoonalliset kasvatusihanteet

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze

Interpersoonallisia ihanteita voi havaita TOHD:n 19 laulun sanoituksissa. Erilaisuuden hyväksyvä suvaitsevaisuus on yhtenä teemana monessakin. Itse asiassa erilaisuuteen jopa kannustetaan kuvaten sitä mainioksi ominaisuudeksi.

Sinä keksit uusia leikkejä, sinä,
 minä etsin vanhoista piiloista, minä,
 sinä olet säästäväinen, sinä,
 minä olen siinäkin erilainen, minä.
 Mutta me olemme molemmat viisaita ja voimakkaita,
 tiukan paikan tullessa hämmästyttävän urheita.

Yhdessä laulussa erilaista ihmistä ensin pilkataan, mutta tutustumisen jälkeen huomataan toisen arvo ja syrjintä loppuu.

Ei mies meidän huudoista piitannut, jäi kylään mökkiä asumaan.
 Tultiin tutuiksi ja huomattiin: vieras mies on verraton luonteeltaan.

Erilaisuutta ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa tarvitse hyväksyä. Jarkosta kertova laulu moralisoi selvästi ilkeää ja tuhoavaa käytöstä. Sosiaaliset taidot ja empaattisuus lienevät pojalla vielä kehittymättömät.

Meidän hiekkalinnassa on korkea muuri,
 ei kaada sitä myrskyt eikä aaltokaan suuri.
 ...no, sitten tuli Jarkko.
 Pikkulinnuilla on pesä naapurin puussa,
 siellä poikaset leikkiä lyö leivänpala suussa.
 ...no, sitten tuli Jarkko.

Empatiaa, hellyyttä ja kannustusta omalle itselle haetaan laulussa, jossa pyydetään kurjaan oloon lohdutusta toiselta ihmiseltä, ilmeisesti omalta vanhemmalta. Sepon asioita puolestaan pohditaan empaattisesti toisessa laulussa, jossa hauska kaveri vakavoituu perheen hajottua.

Voisitko tänään mulle keittää kaakao,
 silittää päätä ja sanoa hyvä oon?
 On ollut huono päivä, kaikki mennyt nurinpäin.

Sen isä lähti merille tai ainakin seilaamaan.
 Seppo tuli oudoksi sen kesän jälkeen.
 Seppo puhui hiljempaa ja enimmäkseen itselleen.
 Seppo sen tiesi: ei siinä ole kaikki, missä kimmeltää.

Toisen ihmisen huomioiminen ja omasta hyvästä jakaminen tulevat esille laulussa, jossa tehdään uhraus: lainataan maailman parhaita lenkkareita lohdutukseksi sille, jolla muuten menee huonosti.

Jos on sulla huono olla, jos on nuhaa, kuumetta,
 jos on markat tappiolla ja leluistakin vain puhetta,
 joo, mä lainaan sulle lenkkarit, ihan uudet lenkkarit!

Kahdessa laulussa tulee esille toisen ihmisen arvostaminen, mikä molemmissa kohdistuu omiin isovanhempiin. Sanoista voi huomata myös kiitollisuuden ihmistä kohtaan, joka on opettanut elämänviisauksia ja jolla on ollut lapselle aikaa.

Onneksi on mummo, jolla on aikaa,
 vaarinkin sormissa on vielä taikaa.
 He ehtivät laittaa pääasiat paikoilleen.

Hyviä tapoja, tiettyjen sanojen ääneen lausumista, käsitellään laulussa, jossa todetaan, ettei pienienkään sanojen sanominen aina välttämättä ole ihmisille niin helppoa. Yksi sana voi tuntua suuremmalta asialta kuin koko maailma, mutta eihän se niin olekaan.

Juuttuu joskus kurkkuun sanat, ettei niinku saa sanotuksi.
 On liian paljon vaikeita sanoja, juuttuu joskus kurkkuun sanat,
 Niinku tuo a-a-a-an-an-teeksi.

Varoittavia esimerkkejä huonosta käytöksestä ja vaarallisista leikeistä annetaan yhdessä laulussa, jossa kuulee iltanuotion äärellä kaikenlaista hurjaa.

Palopäällikön pojalla Ykällä oli tapana leikkiä sytkällä.
 Vaarallista leikkiä kyllä, pensaspaloja kirkonkylällä.
 Opettajan lapsella Annella oli usein tapana kannella,
 ei lukeminenkaan sujunut kyllä, usein oli laiskanläksyllä.

Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri

Interpersoonallisia ihanteita voi havaita Ohilyöntiorkesterin yhdeksässä laulussa. Erilaisuuden hyväksyvä suvaitsevaisuus tulee selkeästi esille joissakin. Esimerkiksi Pekka Töpöhäntä julistaa sanomaa siitä, kuinka kaikki maailmassa eroaa toisistaan ja silti “maapallo pyörii radallaan”.

Nyt olen nähnyt paljon, paljon maailmaa, kollit Kuuban, mirrit Borneon.
Kas, ulkomailla kissan silmät aukeaa, kun jokainen niin erilainen on.
Ei kahta samanlaista löydy milloinkaan, ei lumihutaletta eikä kissaakaan.

Ihmisoikeuksien julistus jokaisen ihmisen oikeudesta olemassaoloonsa tulee esille yhdessä laulussa varsin suorasanaisesti. Ihmisarvon kunnioittamisen voi asettaa metafysisiseksi ihanteeksi, mutta se sopii myös interpersoonalliselle alueelle, suvaitsevaisuuden ihanteeksi.

Maailmassa ihmisiä paljon asustaa.
Mä joskus ihmettelenkin: me kuinka mahdollaan,
on tummia, on vaaleita, on siltä väliltä,
on rikkaita, on rakkaita, on myöskin köyhiä.
Kyllä monta, monta meitä maailmaan,
ja niin monta, monta meitä täällä tarvitaan.

Laulu satakielestä kertoo myös varsin ystävällisesti ja hyväksyvästi afrikkalaisen perheen muutosta Suomeen oman kodin naapuriin.

Pikkulinnut suojan saavat alta puiden, pensaiden.
Satakieli poikaset sai aikanaan,
ja meidän naapuriimme muutti lapsi tummapintainen
jostain kaukaa sydäimestä Afrikan.
Heipä hei, pienokainen, tee tänne sun kotisi.
Onko siipesi väsyneet, kai vielä jaksat kuitenkin?

Erilaisuus on sanomana myös laulussa, jossa Pate on saanut uuden pyörätuolin ja selvittää kavereilleen, miten pyörätuolin ja mielikuvituksen kanssa voi elää varsin jännittävää elämää kuten muutkin lapset. Kun lapset leikissään säästävät krokotiilin hengen (“on sillä jossain kenties morsian tai joku muu, siis villinä ja vapaana se uikoon vain”), Pate tunnustaa, ettei hän pysty uimaan. Silloin krokotiili puolestaan auttaa poikaa.

– Vaan kuules Pate, eikös olekin se vaivalloista,
kun tuoliin sidottuna joutuu elämään?
– No, kaipa niinkin voi nähdä asian, jos tahtoo,

minä tahdon muutakin, hän kertoi hymyillen.
 Jos kiinnostaa, mä lainaan toista pyörätuoliani.
 Sitten mennään, saatpa nähdä kuinka seikkailen.
     Hyppää selkään hevosen, nyt pakoon laukataan.
     Vain kirput apinoilla ratsastaa.

Sirkuksen kääpiö, Bambino, on rakastetuin henkilö yhteisössään, sillä hän on empaattinen ja auttavainen. Hän kuuntelee lähimmäisiään ja ottaa osaa näiden ongelmiin ja suruihin.

Hälle tanssijatar kertoi salaisista unelmistaan,
 hänelle voimamieskin kertoi peloistaan.
 Hän se lohdutti, kun taikurilta hatun söi kanini,
 ja kun tirehtööri itki veloistaan.

Toisen ihmisen kunnioittamisen ja huomaavaisuuden kohteena on yhdessä laulussa oma mummo, jota kohtaan tunnetaan selvästikin suurta rakkautta.

Mä lattialla istun aivan hiljaa leikkien, en päiväunta tahdo keskeyttää.
 On mummo töitä tehnyt eestä kahden ihmisen,
 on tullut hänen vuoro levähtää.

7.3 Yhteiskuntaeettiset kasvatusihanteet

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze

Tietynlaisia yhteiskuntaeettisiä ihanteita on löydettävissä TOHD:n 14 laulusta. Esimerkiksi laulussa, joka kertoo haltijan antamasta lahjasta, voi erottaa maailmanrauhan ihanteen.

Sillä voittaa maailman tuulet, neulansilmästä mahtuu norsu,
 Pistää riidoille pisteen – se on haltijan lahja.

Tasavertaisuuden ihanteen voi todeta laulussa, jossa veljet ovat vuorotellen päässeet huvittelemaan, mutta laulaja on jäänyt kotiin tiskaamaan.

Timo, Jussi ja minä olemme veljeksiä,
 isän ja äidin mielestä yhtä rakkaita veljeksiä,
 mutta ellen pomppulinnaan pääse, niin ihmettelen!

Kiireisen yhteiskunnan kovasta menosta voi löytää kritiikkiä laulussa, jossa kaupunkilaistyttö lähtee metsään ja löytää suuren aarteen.

Ei pettynyt hän aarteeseensa, kepein kengin kulkee täällä.
Näyttää aarteen haluaville, se on: hiljaisuus.

Omistamisesta ja työttömyydestäkin – yhteiskunnan ongelmien mukanaan tuomasta eriarvoisuudesta – on saatu sisältöä lauluihin. Näytteet ovat eri lauluista.

Lainaa mulle jakaria, niin mä autan Sakaria.
Ruuvi sillä onkin oma, mutterikin oikein soma.
Monilla ei kaikkee oo!

Viides viulun vartta sahaa, kuudennella paljon rahaa,
seitsemännen sello oma, kahdeksannel pakkoloma.

Isänmaallisen, suomalaisuuden ihanteen löydän laulusta, jossa matkataan hevosen selässä kauemmaksi kotoa, mutta havaitaan, ettei kauempana välttämättä olekaan yhtä hyvä kuin kotona. Kannanotto sotaan on myös havaittavissa.

Joskus kauemmaksi täytyy lähteä, seurata vaikka Afrikan tähteä,
silloin näkee tallinsa nurkat kimmeltävän kauniimmin.
Hiukka pelotti, sopivasti taas,
juokse, polle, juokse ihan mihin vaan,
tai älä mene sinne, miss´ on pahamaa
pahamaassa pahamaa savuaa.

Yhteiskuntaeettiselle alueelle asetan myös laulun, jossa ohjataan elämänhallintaan ja varoitellaan valitsemasta vääränlaista tahtia elämäntaipaleelle.

Ota vielä lastenlaulu mukaan nyt jos lähdet,
pyydä vanhuksilta viisautta ja kumarra.
Ota vanha valokuva, oi löydä polku oikea, oi löydä polku oikea.
Ota tanssikengät mukaan, sillä ilman tanssia ei kukaan
elon askeleita oikein osaa sovittaa.

Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri

Ohilyöntiorkesterin lastenlauluissa painottuvat selkeästi yhteiskuntaeettisen alueen ihanteet, joita voi tunnistaa 25 laulun sanoissa. Monet laulut vievät kuulijansa matkalle pois Suomesta ja avartavat kuulijansa maailmankuvaa. Matka Gotlantiin, Afrikkaan, Borneoon ja moneen muuhun maapallon kolkkaan mahdollistuu laulujen myötä. Maailmanrauhan ja rauhantahtoisuuden ihanteen saatan kuulla laulussa, joka lienee tarkoitettu kehtolauluksi. Sanat tuovat pienelle kuulijalle turvallisuudentunnetta, kun taas aikuinen tietää asioiden oikean laidan.

Nuku hiljaa äiti maa, me vielä valvotaan.
On tähtiveikot soihtuineen taas käyneet paimeneen.
Nuku hiljaa äiti maa, ei huolta suurempaa,
Kuu katsoo kaukoputkellaan aina uudestaan.

Suorempi kannanotto maailmanrauhaan lauletaan laulussa, jossa kehoitetaan kaikkia laulamaan yhdessä edellistä laulua.

Kun kaikkialta kantautuu nyt kuoro ihmisten,
on monenlaista ääntä, mutta niistä syntyy laulu yhteinen.
Kun laulaa laulun äiti maa, niin sitä kuunnelkaa
ja rauhan saamme aina uudestaan.

Kannanottona rauhaan näen myös laulun, joka kertoo eläintarhan kuutamujuhlista. Juhlissa kaikki ovat ystäviä keskenään eikä kukaan syö toistaan. Laulussa viitataan myös uskoon paremmasta tulevaisuudesta.

Vielä mehiläiset surraa, joku hurraata huutelee,
kirahvikin kuu-ukkoa hiukan suutelee.
Kuu punastuu, mihin maailma muuttuukaan?
Parempaan, parempaan, sanon parempaan.

Pohdintaa hyväntahtoisuudesta ja ihmisen pahuudesta löytyy laulusta, jonka sanomana on se, ettei kukaan ole pohjimmiltaan paha. Keijujen tehtävä maailmassa on loihtia sinne kauneutta, jotta ihmisten silmät avautuisivat ja ihmiset näkisivät hyvän ympärillään.

Ei ihmisten mielet ja sydämetkään ole pahoja pohjimmiltaan,
 kertoi muuan keijuäiti lapselleen.
 Vain ehkä hiukan arkoja kauneuden suhteen tai arkoja muuten vaan.
 Sydän pieni voimansa sen saa liikkeestä keijun siipien.

Sopuisuus, riitojen selvittäminen ja sopiminen, tuodaan esille paljon parempana ja kannatettavampana vaihtoehtona kuin ainainen vihanpito. Valitettavasti toinen osapuoli ei suostu tekemään rauhaa, minkä vuoksi se kokeekin olonsa ikäväksi ja yksinäiseksi.

Kun hiiri kyllästyi piilossaan, niin se huikkasi kissalle rauhaa,
 vaan kissa mulkaisi nurkastaan: mitä kummaa se nappula jauhtaa?
 – Hei hoo, sanoi kissa ja naukui vaan, minä hiirten kanssa en heilu,
 ei oo, ei oo mitään haus Kempaa kuin metsästysurheilu.
 Vaan yö teki mirristä mietteliään, on seuranaan hiljainen hella.
 Kenen kanssa nyt juttuja väännellään, kenen kanssa vois tanssahdella?

Turvallisuudentunne ja -tarve sekä pienen ihmisen avuttomuus tulee esille laulussa, jossa haetaan turvaa ja voimaa äidin läheisyydestä. Jokaisella lapsella tulisi olla oikeus ja mahdollisuus hakea suojaan turvallisen aikuisen kainalosta.

Mä pääni painan kainaloos niin syvälle kuin saan,
 ja kuulen, kuinka sydän lepattaa.
 Sä kerrot, mistä tuuli tiensä löytää maailmaan,
 ja mistä ihmislapset voimaa saa.

Arjen turvallisuus henkii toisestakin laulusta, jossa aamusella kuunnellaan vanhempien aamutoimien ääniä lämpimästä peiton alta.

On äiti noussut aamupuuron keittoon, sen kuulin eteisessä hiipivän.
 Me hiukan vielä kääriydymme peittoon, me hiukan vielä suojaan lämpimän.

Vastuuntuntoisuus toisista yhteiskunnan jäsenistä ja hyvinvoinnista tulee esille laulussa, jossa maailmaa kiertänyt kaniini avaa kotinsa monille muille metsän asukkaille.

Yksi tuttava häneltä tiedusteli, voisko tulla vähän kortteeriin,
 Kun kevään myötä oli kotikolo jäänyt tulvien syvyiksiin.

Itse asiassa kaniinin vastausta ei kerrota, mutta sanat antavat ymmärtää sen olevan myönteinen avuntarvitsijoille. Laulu antaa kuulijoiden itsekin miettiä suhtautumista avunpyyntöihin. Kantaa otetaan

myös tilanteeseen kehitysmaassa. Huoli ihmisten toimeentulosta ja huomion kiinnittäminen siihen, että jotakin voi olla vielä tehtävissä, tulee hyvin laulussa esiin.

Maija istuu ikkunalla, katsoo ulos hiljaa, on jossain toisenlainen maa.
 Kuinka voivat lapset siellä, mistä saadaan viljaa, missä onni oikein asustaa.
 Vielä rumpu soi Tansaniassa, vielä kuulla voit maan laulavan.
 Vielä toiveita on maailmassa, tanssitaan, tanssitaan.

Yhteistyökykyisyys ja -halukkuus sekä toisille jakaminen ovat teemana laulussa, jossa halutaan rakentaa hiekkalaatikolla toinen toistaan suurempia ja upeampia hiekkalinnoja. Ongelmaksi tulee kuitenkin se, ettei hiekkaa riitä kaikkien suurille suunnitelmille. Toisten kinastellessa ja mahtaillessa onkin pieni poika rakennellut itselleen varsin vaatimattoman linnan. Hän antaa muille opetuksen siitä, kuinka tasapuolisuus antaa kaikille mahdollisuuden osallistua leikkiin.

Hei, katsokaas, on taitava tuo poika käsistään.
 On linna näppärä, vaan miks noin pienen tekikään.
 – No tietenkin tein pienen, senkin nuijat, pölkkypäät,
 vain sillä lailla myöskin teille tilaa jää.

Kaunis laulu sateenkaaren aarteista arvottaa oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon periaatteet vaalimisen arvoisiksi aarteiksi.

Kun kuninkaat ja kerjäläiset vaihtavat vaatteitaan,
 haaveista pienimmäiset nyt jälleen haaveillaan.
 Sateenkaaren pienet aarteet, ne kätkeyty on sydämeen.
 Sateenkaaren pienet aarteet, ne löydä, löydä uudelleen.

Pienemmästä ja avuttomasta huolehtiminen on teemana laulussa, joka kertoo perheeseen syntyneestä vauvasta. Huolenpitoon ei ole oikeutettu ja velvoitettu vain oma perhe, vaan muutkin yhteisön jäsenet osallistuvat siihen.

Mikä kaikkien on suosikki, jopa naapuritkin tykkää,
 mitä kaikki pihan lapset kilvan kärryillämme lykkää?
 Nyt tulkaa kaikki katsomaan, kun vauva hymyilee,
 niin tiedättepä senkin, missä onni lymyilee.

Yhteiskuntakritiikkiä löydän laulusta, jossa aikuisella ei ole aikaa pienille asioille, vaikka hän kuitenkin kaipa elämäänsä jotakin kaunista, muuta kuin ainaisen suorittamisen.

Niinpä lapset pienet, ne seisoivat kuin sienet, ne tähdelle vilkuttaa sai.
 Laa-la-laa... ne tähdelle vilkuttaa sai.
 Mutta aikuinen kumma, se laukkas kuin humma, ei tähteä huomannut, ei,
 Laa-la-laa... ei tähteä huomannut, ei.

Kriittinen ote on havaittavissa myös toisesta laulusta, jossa isä tulee töistä kotiin, heittää työasiat lähes kirjaimellisesti sivuun (puhelin roskikseen ja auton avaimet viemäriin) ja lähtee pojan kanssa reissuun. Laulussa arvotetaan työn ja sen tuomien paineiden edelle selvästi yhdessäolo lapsen kanssa, mikä lienee mieleen myös monelle laulun kuulijalle.

Haaparanta, Kiiruna, ne ohitettiin jo,
 vaan Oslo oli hiukan suurempi kuin Kuopio.
 Ja johtajalleen kortin isä laittoi go`morron.
 Hei, matkalla näin mies ja poika sekä aasi on.

7.4 Sanoitusanalyysin tulosten tarkastelua

Täysin suoria kehotuksia siitä, miten pitäisi elää tai millaiseksi olisi hyvä kasvaa, ei monta löydy. “Lasten liikennelaulun” kaltaisia, opettavaisia tekstejä tutkimuksen sanoittajat eivät ole juuri kirjoittaneet, mutta monenlaisia hieman epäsuorempia viittauksia kannatettaviin kasvatustavoitteisiin ja elämänohjeisiin voi havaita runsaasti.

Kasvatusihanteissa painottuvat siis orkesterien kohdalla eri ihanteet, mutta yhtäläisyyksiäkin on. Ohilyöntiorkesterin sanoituksista löytyy yhteiskuntaeettisiä ihanteita eniten: rauhantahtoisuus, maailmanrauha, turvallisuus, vastuuntuntoisuus toisista yhteiskunnan jäsenistä, yhteistyökykyisyys ja -halukkuus, toisista huolehtiminen, hyväntahtoisuus, sopuisuus, tasapuolisuus, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo sekä yhteiskuntakriittisyys. Interpersoonallisia ihanteita on huomattavasti vähemmän: erilaisuuden hyväksyvä suvaitsevaisuus, empaattisuus, auttavaisuus, toisen ihmisen kunnioittaminen ja huomaavaisuus. Persoonallisiksi ihanteiksi tunnistin vain avoimuuden sekä itseilmaisun, johon oleellisesti kuuluu lauluissa tunteiden ilmaisu.

TOHD:n sanoituksista löytyy persoonallisia ja interpersoonallisia ihanteita lähes yhtä paljon. Persoonallisia ovat hyvä itsetunto, itseluottamus, itsensä arvostaminen, myönteinen elämänasenne, tasapainoisuus, tulevaisuuden usko, vastuuntuntoisuus, järjestelmällisyys, tunnollisuus, itsehillintä ja

terveet elämäntavat. Interpersoonallisia ovat sosiaaliset taidot, erilaisuuden hyväksyvä suvaitsevaisuus, empaattisuus, toisen ihmisen huomioiminen ja arvostaminen, omasta hyvästä jakaminen, kiitollisuus sekä hyvätapaisuus. Yhteiskuntaeettisiäkin ihanteita TOHD:n musiikissa on: suomalaisuus, rauhantahtoisuus, maailmanrauha, tasaveroisuus, yhteiskuntakriittisyys ja elämänhallinta.

Lähes kaikki em. ihanteet ovat myös Launosen taulukossa, jossa luetellaan peruskoulun opetussuunnitelmien tärkeimmät moraaliset ihanteet 1990-luvulla (liite 3). Sääntöjen kunnioittamisen, yhteiskuntakelpoisuuden, rohkeuden ja yritteliäisyyden voi liittää "lisäihanteeksi" joihinkin lauluihin, joista on näyte tutkimuksessa. 39 ihanteen listalla on vain viisi sellaista, joita en saa varsinaisesti sijoitettua näytelauluihin: omatoimisuus, itsenäisyys, rehellisyys, ahkeruus ja kestävyys. Joidenkin laulujen sanomahan onkin päinvastoin se, että ihminen saa olla toisista riippuvainen eikä hänen tarvitse jaksaa yrittää ja toimia aina yksin. Sellaiset lauluissa esiintyneet interpersoonalliset ihanteet kuin toisista huolehtiminen, hyväntahtoisuus, auttavaisuus, anteliaisuus ja kiitollisuus eivät ole sinällään Launosen listalle päässeet. Hän toteaaakin tärkeimmiksi arvoalueiksi yleisen vastuuntuntoisuuden ja vahvaan minuuteen liittyvien ihanteiden lisäksi sosiaalisten taitojen arvoalueen (Launonen 2000, 285-287), johon edellä mainitut lähes altruistiset ihanteet eivät enää sovi. Lastenlauluissa ne kuitenkin esiintyvät yhä.

Luontoon liittyviä ihanteita ei ole kummankaan orkesterin tuotannossa monta, vaikka aihe sinänsä onkin varsin ajankohtainen ja muutoin esillä monella taholla. Peruskoulun opetussuunnitelmissa yleinen vastuuntuntoisuus, johon kuuluu myös vastuu elinympäristöstä, on tärkeimpänä arvoalueena (Launonen 2000, 285). Tutkimuksen lastenlauluista vain alle kymmenessä oli pää- tai sivuteemana luonto, ja kasvatusihanteiksi erotin luonnonsuojelun (sademetsän pelastaminen, metsän eläinten elintilan huomioiminen), kierrätyksen sekä luonnosta nauttimisen ja sen arvostamisen. Näytteet olen jättänyt pois analyysistä niiden sanoituksissa saaman vähäisen painoarvon vuoksi. Lasten tulkittavaksi olen kuitenkin valinnut yhden laulun myös tästä luokasta, sillä pidän luontoihanteita tärkeinä.

TOHD:n laulujen sanoitukset tuntuvat arkirealistisemmilta kuin Ohilyöntiorkesterin. Jälkimmäisen lauluissa käytetään enemmän satuilua ja nonsense-sanoituksia sekä sanaleikkejäkin ("ne hirsiiä vetelivät pyörän tarakalla, sittenpä yöllä uni maittoi"). Sanoitukset ovat hauskoja ja liioittelevia siten, että lapsenkin voi olettaa huomaavan vitsin. Myös TOHD:n laulut sisältävät jonkin verran huumoria, mutta

se ei korostu samalla tavalla kuin Rasinkankaan sanoituksissa, joissa pääsee mielikuvituksen avulla mitä hurjimmille tai hausimmille matkoille. Ihanteeksi voisi kyllä laskea tässä yhteydessä myös luovuuden, jolla on suuri painoarvo peruskoulun ihanteissakin (liite 3).

8 LASTEN TULKINTOJA NELJÄSTÄ LAULUSTA

8.1 Tulkittavat laulut

Valitsin analysoimistani lauluista neljä lasten kuunneltaviksi ja tulkittaviksi. Jokaisesta ihanneluokasta valitsin yhden, joka mielestäni parhaalla mahdollisella tavalla edustaa omaa luokkaansa. Valinta ei ollut vaikea, sillä kaikista luokista olisi sopinut käsiteltäväksi useampikin laulu. Siihen, mitkä laulut lopulta tulivat valituiksi, vaikutti vielä otoksen saaminen mahdollisimman monipuoliseksi: pyrin ottamaan laulujen joukkoon sekä satuaihetta että realistisempaa sanoitusta. Myös musiikkityylin suhteen hain erilaisia variaatioita: hidasta ja nopeaa sekä duuria ja mollia. Lisäksi halusin ottaa tulkittaviksi lauluja, joissa esiintyy erilaisia metaforia tai sanontoja, joita lapset voivat selittää omin sanoin. Koska TOHD:n lauluissa painottuivat selkeästi persoonalliset ja interpersoonalliset ihanteet, oli johdonmukaista valita näiden luokkien edustajat kyseiseltä orkesterilta. Yhteiskuntaeettisen laulun puolestaan valitsin Ohilyöntiorkesterilta, jonka laulujen sanoma painottui nimenomaan yhteiskuntaeettisiin ihanteisiin. Luontoon liittyviä ihanteita oli aineistossa siis vain vähän, mutta valitsemani laulu Ohilyöntiorkesterilta sopi mielestäni hyvin kyseisen luokan edustajaksi. Sen valittuani sain lasten kuunneltavaksi molemmilta orkestereilta kaksi laulua. Laulujen sanat ovat liitteissä nro 5-8.

8.2 Kuuntelu, piirtäminen ja haastattelu

Yleisesti ottaen lapset olivat tutkimuksessa mielellään mukana ja keskittyivät kaikkeen toimintaan hyvin. Joskus kuuntelemiseen keskittyminen ja keskusteluun osallistuminen vaati pientä patistelua, mutta se ei ole alle kouluikäisten lasten kanssa toimiessa harvinaista. Tutkimus suoritettiin helmikuun

aikana siten, että yhden viikon aikana käsiteltiin yksi laulu. Laulujen järjestys ei ollut sattumanvarainen. Ensin soitin lapsille kaksi lapsen elämästä kertovaa realistista laulua (“Äl” ja “Jarkko”), kolmanneksi satuaiheisen laulun (“Viikset allapäin”) ja vasta viimeiseksi laulun, jonka sanoma perustui kielikuviin (“Sateenkaaren pienet aarteet”). Ryhmäkuuntelu ja piirtäminen tapahtuivat aamupäivisin kahdessa eri porukassa. Tällöin tilanne oli rauhallisempi eikä liian suuri lapsiryhmä haitannut keskittymistä. Iällä ei ollut merkitystä ryhmäjaossa, vaan ryhmissä oli mukana eri-ikäisiä lapsia. Jos joku oli päiväkodista pois molempina piirtämissäpäivinä, kaikki tapahtui yksilöllisesti.

Ensin kerroin laulun nimen, minkä jälkeen laulu kuunneltiin. Lapset ottivat ohjeeni tarkasta kuuntelemisesta tosissaan lähes poikkeuksetta, ja näytti siltä, kuin he kaikki olisivat hyvinkin tarkasti seuranneet laulun sanoja. Kerran yhdellä ryhmällä kuuntelu oli mennä pelkäksi hassutteluksi, jolloin minun oli pakko hieman rauhoitella porukkaa. “Viikset allapäin” -laulu oli nopeatempoisempi kuin kaksi ensimmäistä, mikä innostikin yleisön heti rokkailemaan. Kauniin ja rauhallisen sateenkaarilaulun aikana tunnelma sitä vastoin oli hyvinkin harras. Jos musiikista erottui selkeästi jokin soitin, se sai heti jotkut lapset mm. soittamaan ilmakitaraa. Kuuntelun jälkeen jaoin lapsille paperit ja liidut ja kehoitin piirtämään, mistä laulussa kerrottiin tai mitä siitä tuli mieleen. Soitin laulun vielä uudestaan piirtämisen aikana, jos joku halusi tarkistaa jotakin laulun sanoituksesta. Tätä uusintakuuntelua käytettiin muutaman kerran hyväksi. Lapset jakoivat saman piirustusalueen yhden tai kahden muun lapsen kanssa. Yhtä kertaa lukuun ottamatta kaikki lapset alkoivat heti piirtää. Yksi poika sanoi ensimmäisen laulun kohdalla, ettei hänelle tullut laulusta mitään mieleen eikä hän piirtänytkään mitään. Muilla kerroilla poika katsoi vieruskavereilta mallia ja piirsi kuvan jokaisesta muusta laulusta. Yksi poika huudahti viimeisen laulun kuuntelun jälkeen: *“Mää tiädän jo, tulee paljon mieleen!”* Osa lapsista on aikaisemmin piirtänyt kuvia satuja kuunneltuaan, mutta laulun kertomuksen kuvittaminen oli uutta. Mielestäni piirustukset monipuolistuivat ja kehittyivät viimeistä laulua kohti. Voi tosin olla, että esim. sateenkaarilaulu inspiroi pieniä taiteilijoita enemmän kuin äännelaulu. Usein lapset halusivat piirtää myös paperin toiselle puolelle tai pyysivät lisää paperia.

Piirtämisen aikana lapset keskustelivat yleensä siitä, mitä kukakin oli piirtämässä tai minkälaisia omakohtaisia kokemuksia heillä sattui olemaan jostakin laulun aiheesta. Joskus tuli pientä kiistaa siitä, oliko laulussa esiintynyt jokin tietty asia, esim. nuotio. Muutaman kerran laulu jäi heti soimaan joidenkin lasten päähän, jolloin sitä lauleskeltiin piirtämisen aikana. Jarkko-laulua monet lauloivat

piirtäessään muuttaen siihen jonkun tutun lapsen nimen. Jotkut pohtivat myös laulun sanojen sisältöä: *“Jos se ei osannu sanoa är, niin mikse sano?”* ja *“Minkähän takia se laulaa aina: Sitten tuli Jarkko?”* Yksi lapsi totesi, ettei hänkään osaa sanoa yhtä kirjainta. Myös asiasisältöä kommentoitiin mm. Jarkko-laulun kohdasta, jossa kerrotaan kovakuoriaisen pään olevan tehty metallista. Yksi poika totesi varsin tietävänä: *“Ei o oikeesti.”* Ensimmäisen laulun kohdalla tein sellaisen virheen, että näytin lapsille ko. kasetin kuoret. Niinpä yksi lapsista piirsi samanlaisen koiran, joka kuoriin oli kuvattu. Varsinaisessa laulussahan koira ei esiintynyt. Kun piirustukset olivat valmiit, lapset kirjoittivat niihin nimensä. Itse lisäsin niihin ko. laulun nimen sekä päivämäärän. Keräsin piirustukset itselleni haastattelua ja myöhempää tarkastelua varten.

Haastattelut suoritettiin kahden kesken päiväkodin toimistohuoneessa, ja niiden ajankohta riippui päiväkodin päivärytmistä. Jotkut haastattelut saatoin suorittaa heti piirtämisen jälkeen, kun taas jotkut jäivät pidettäväksi myöhemmin iltapäivällä tai jopa vasta seuraavana päivänä. Haastatteluun tuleminen kiinnosti lapsia, ja haastatteluun pääsyn vuoroista saattoi tulla jopa riitaa. Joskus vastauksia piti tosin udella ja anella enemmän. Yksi lapsi ei puhunut juuri mitään, ja toinen piti haastattelutilannetta niin vieraana, ettei hän kyennyt siinä luontevasti juttelemaan kanssani. Joissakin haastatteluissa jotkut lapset yrittivät päästä vähällä ja vastasivat: *“En muista.”* tai *“En tiedä.”* Näissä tapauksissa en kuitenkaan antanut periksi, vaan soitin joko laulun uudestaan tai kysyin asiaa eri tavalla. Jotkut lapset ottivat puolestaan kaiken irti siitä, että he pääsivät kaksin haastelemaan aikuisen kanssa. Välillä keskustelu olikin rönsyillä sinne tänne. Käsitteet *“tutkimus”* ja *“haastattelu”* kiinnostivat lapsia. Yhden lapsen kanssa kävimme mm. seuraavan keskustelun: - *“Miksää haastattelet meitä?”* - *“Teen tutkimusta.”* - *“Jaa, oksää poliisi?”* Toisella viikolla yksi lapsi halusi tietää: *“Onko meillä uus projekti?”* Ei, sitä samaa projektiahan siinä suoritettiin.

Haastattelun aluksi katsoimme lapsen piirustusta, ja pyysin lasta kertomaan, mitä hän oli piirtänyt. Lapsi, jolla ei ollut piirustusta ensimmäisestä laulusta, kertoi minulle, mitä hänelle olikin jälkeenpäin sitten tullut laulusta mieleen. Piirustuksen ihailemisen jälkeen kuuntelimme laulun yhdessä uudestaan. Jos lapsen piirustus tuntui olevan pöydällä liian häiritsevää, otin sen talteen kansioni väliin. Kuuntelun jälkeen aloitin haastattelun yleensä kysymällä, mistä laulu kertoi. Vastauksesta siihen saatoin yleensä jo päätellä, miten tarkasti lapsi oli kuunnellut laulun sanoja. Tämän jälkeen jatkoin haastattelua etukäteen valmistetun väljän kysymysrunгон sekä lapsen vastauksien perusteella. Jotkut haastattelut onnistuivat

varsin sujuvasti ja vähällä vaivalla: joskus lapsi kertoi ensimmäiseen kysymykseen vastatessaan lähes kaiken, mitä halusin häneltä tietää. Joskus minun täytyi kysyä lapselta asioita monella eri tavalla ja kerrata laulun sanoja useamman kerran. Ensimmäisen laulun käsittelyn lopuksi soitin lapsille haastattelun nauhoitusta lähes kokonaan, mutta se vei niin paljon aikaa, että seuraavista haastatteluista soitin heille kasetilta vain pätkän. Jotkut eivät lopuksi enää olleetkaan kiinnostuneita oman äänensä kuulemisesta, kun taas toiset melkein närkästyivät, jos en muistanut antaa heidän kuunnella nauhaa.

Haastattelujen päätyttyä tiedustelin ja tarkensin lapsilta maaliskuussa vielä seuraavia asioita: millaisena ÄI-laulun laulaja piti itseään, mikä mahtoi olla sateenkaaren aarre sekä mistä laulusta he olivat eniten pitäneet ja miksi. Lisäksi juttelimme yhden lapsen kanssa uudestaan jänislaulun sanomasta, sillä hänen varsinainen haastattelunsa jatkui kasetin b-puolelle, mutta olin vahingossa äänittänyt sen päälle sateenkaarilaulun ensimmäistä haastattelua. Kirjoitin vanhemmille kirjeen, jossa vielä kiittelin heitä. Kerroin toiminnan sujumisesta pääkohdat, ja paljastin, mitkä laulut olivat olleet tutkimuksen kohteena (liite 9). Lapsille tilasin Pentti Rasinkankaalta musiikkikasetit kiitokseksi ja muistoksi tutkimukseen osallistumisesta.

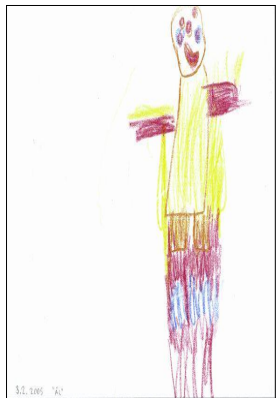
8.3 Lasten tulkinnat

Luku vastaa tutkimusongelmaan 2.1: minkälaisia selityksiä lapsi kertoo laulujen sanoituksille? Vastaavia tuloksia siitä, miten lapset itse ymmärtävät ja selittävät lastenlaulujen sanoituksia, en ole kirjallisuudesta löytänyt.

“ÄI”

Minämuodossa laulettava laulu kertoo lapsesta, joka ei ole vielä oppinut r-äännettä vaikka hallitseekin kielellistä kapasiteettia muuten runsain mitoin (liite 5). Kavereita laulajan puhetyyli naurattaa, mutta puutteellisista kyvyistään huolimatta hän on omasta mielestään muuten ihan hyvä tyyppi. Laulaja kertoo myös päättäneensä joskus oppia sanomaan “kuljan äI-kiljaimen”. Aivan laulun lopussa hän sitten ikään kuin vahingossa tuleekin sen sanoneeksi reilusti äännettä pärisyttäen. Laulusta välittyvä kasvatusihanne kuuluu lähinnä persoonallisiin ihanteisiin: hyvä itsetunto (realistinen käsitys siitä, mitä osaa ja mitä ei osaa), tyytyväisyys omaan itseen sellaisena kuin on ja siitä huolimatta luottamus omiin kykyihin oppia uusia asioita.

Jo piirtämävaiheessa kävi ilmi, että lapset olivat huomanneet laulun kertovan kirjaimista. Yksi lapsi ei piirtänyt mitään ja kaksi lasta piirsi jostakin muusta aiheesta kuin laulun sisällöstä (mm. hymyilevä tutkija, kuvio 1), mutta kaikkien muiden piirustuksissa oli kirjaimia. Kaksi lasta kehitteli kirjaimista mielikuvituksen avulla joko kirjainpommeja tai taikapilvestä muodostuvia savun ja liekin muotoisia kirjaimia. Muut kirjoittivat tuttuja nimiä tai kirjaimia piirtämänsä kuvan ympärille (kuvio 2). Neljä lasta piirsi myös itse laulun laulajan (kuvio 3) ja yksi lapsi peräti koko orkesterin.

Kuvio 1

Kuvio 2

Kuvio 3

Yhden laulajan suusta soljuu laulussa mainittuja kirjaimia. Yksi lapsi pohti jo piirtäessään, miksi laulaja sanoi r:n, jos hän ei muka osannut sitä. Jotkut hyräilivät laulua ja naureskelivat sen sanoille. Yksi lapsi totesi osuvasti laulun sanoin: *“Mulle on yks kiljain vielä mahdoton.”*

Etukäteen suunnittelin kysyväni lapsilta mm. seuraavia kysymyksiä: Mistä laulu kertoo? Onko laulajalla jokin harmi? Mikä laulajaa harmittaa? Mitä ajattelet toiselle nauramisesta? Mitä tarkoittaa olla “okei”? Mitä laulaja on päättänyt oppia ja onnistuuko hän? Onko laulu iloinen vai surullinen? Onko jokin syy olla iloinen laulajan puolesta?

Kaikki lapset sanoivat pitävänsä laulusta. Perusteluja olivat mm. kiva sävel sekä laulun huumori ja hauskat sanat. Tosin vain yksi ilmoitti lopuksi pitäneensä siitä kaikista eniten. Jokainen lapsi ymmärsi, mikä ongelma laulajalla oli. Lapset osasivat heti vastata kysymykseen “Mikä laulajaa harmitti?” Epäselväksi monelle kuitenkin jäi, kumpaa hän ei loppujen lopuksi osannut sanoa: l- vai r-äännettä. (Lapset puhuivat kirjaimien sanomisesta, vaikka se onkin äänteen kirjoitettu merkki.) Kuusi

vanhempaa lasta osasi eritellä äänteet “l” ja “r”; yksi lapsi tosin vasta sen jälkeen, kun olin erikseen varmistanut sitä häneltä. Itse hän kuitenkin ratkaisi, kummasta äänneestä oli kyse. Viisi lasta (kaikki neljävuotiaat ja yksi vanhempi lapsi) tiesi, että joko “l” tai “r” oli laulajalle vaikea. Neljävuotiaat eivät kuitenkaan jääneet pohtimaan, kumpaa laulaja loppujen lopuksi tarkoitti: sillä ei tuntunut olevan heille merkitystä. Kaksi heistä ei itsekään osaa sanoa r-äännettä. Vanhempi lapsi sen sijaan arvuutteli minulle hetken molempia äännteitä.

Viisi lasta huomasi, että laulaja oppi laulun lopussa yllättäen sanomaan hukassa olevan äänneen. Yksi heistä oli sitä mieltä, että hän oli varmasti oppinut sanomaan äänneen jo lapsena. Kolme vanhempaa lasta kiinnittikin huomiota siihen, että aikuinen laulaja lauloi itsestään kuin lapsesta. Lasten suhtautumista tähän mietin itsekin sanoitusanalyysia tehdessäni. TOHD:n lauluissa esiintyy nimittäin varsin useasti lapsiminä aikuisen miehen äänellä laulettuna. Lapset saattavat pitää moista outona. Yksi vanhempi lapsi ei muistanut r-äänneen ilmestymistä laulun lopussa, mutta hän luotti vahvasti siihen, että laulaja tulee oppimaan sen. Hän ehdotti, että kaverit yrittävät auttaa laulajaa ja että harjoittelemalla tulee tulosta. Yhdellä nuoremmalla lapsella oli luja luottamus opetuksen mahtiin: *”Jos se ei osaa sanoa mitään, niin sit sen pitää (mennä kouluun). Sen opettaja opettaa sitä. Kaikki aina oppii.”* Toinen nuorempi lapsi lupasi oikeasti itse auttaa jotakuta sanomaan r-äänneen. Usein lapset yrittävätkin päiväkodin arjessa varsin kärsivällisesti ohjata toisia korjaamaan sanomansa r-äänneen sävyjä.

Lapset pitivät laulua sekä iloisena että surullisena. Iloisena he pitivät sitä siksi, että siinä laulettiin lapsia kiinnostavista kirjaimista. Laulussa oli myös hauskat sanat sekä huumoria. *”Se oli viä hassu, ku sitte se sanoikin är ja sitten se koko aika äl ja äl ja äl ja sitte se sanoi är!”* Laulajan onnistuminen r-äänneen sanomisessa ja laulajan kyky sanoa kaikkea muuta olivat myös iloisia seikkoja. Lisäksi hän osasi sentään “silti” laulaa. Yksi lapsi kertoi laulun olevan iloinen, koska siinä laulettiin *”ti tii tii dit tii”*, eli musiikki itsessään oli iloista. Surulliseksi laulun teki se, että laulaja ei osannut sanoa joko r- tai l-äännettä. Kahden lapsen mielestä hän ei osannut sanoa kumpaakaan, mikä oli tietysti hyvin surullista. Osa lapsista kertoi laulun olevan ensin surullinen ja lopuksi iloinen laulajan opittua vaikean äänneen.

Lasten oli vaikea selittää minulle, mitä tarkoittaa laulun fraasi *”Mut muuten hei, mä oon okei.”* Ainoastaan vanhemmat lapset miettivät selitystä tarkemmin. Yhden mielestä vaatteet ovat silloin *”okrat”*. Tämän tulkitsin siten, että hänen mielestään vaatteet ovat silloin kunnossa tai tyylikkää.

Toisen lapsen mielestä laulaja osaa sanoa toisia kirjaimia, joita muut eivät osaa. Kolmas lapsi selitti, että tällöin saa jotakin: *“Että saa laulaa vaikka tai käyttää jotain aikuisen esinettä tai piirtää tai maalata tai kattoo jotain elokuvaa tai leikkiä.”* Useinhan aikuiset saattavat vastata lapsen pyyntöön “okei”, mikäli pyyntöä ei ole tarkoitus evätä. Myös yksi nuoremmissa lapsista totesi sanan tarkoittavan “joo”. Tiedustelin myös lasten mielipidettä siitä, kun kaverit nauravat toisen hassulle puheelle: moinen ei ole kivaa, siitä tulee vähän surua eikä toiselle saa nauraa.

Vasta viimeisessä haastattelussa huomasin kysyä tärkeän kysymyksen: “Mitähän laulaja mahtoi itsestään ajatella?” En saanut siihen vastausta ko. lapselta, mutta muissa haastatteluissa olisin ehkä nimenomaan tällä kysymyksellä saanut tietää, mitä lapset ajattelivat laulajan itsetunnosta ja suhtautumisesta itseensä. Koska tuo kysymys jäi kysymättä, päätän lasten tulkinnan edellä mainitusta aineistosta. Kaikki lapset oivalsivat, että laulaja tietää osaavansa jotakin. Jokin muu hänelle on kuitenkin vielä vaikeaa. Monet huomasivat hänen oppivan laulun lopussa tärkeän asian, johon hän jo oli vakuuttanutkin pystyvänsä. Osa uskoi laulajan kykyihin ilman todistusaineistoakin. Lasten mielestä oli surullista, ettei laulaja osannut sanoa kaikkia äänneitä. Täydelliseen epätoivoon ei kenenkään mielestä silti tuntunut olevan mitään syytä, ja lähes kaikki löysivät laulusta myös iloisia asioita. Laulaja osasi heidän mielestään paljon muita asioita, joten tulkitsen heidän uskoneen tämän aseman olleen enemmän myönteinen kuin kielteinen. Jälkeenpäin tiedustelin lapsilta, kumpi tunne laulussa heidän mielestään painottui: ilo vai suru. Lähes kaikkien mielestä laulu oli iloinen, mutta vähän enemmän kuitenkin surullinen. Vain yksi poika vastasi, että laulaja oli pohjimmiltaan onnellinen ja tyytyväinen itseensä. Pojan mielestä muut eivät välttämättä osaa sanoa kaikkia niitä kirjaimia, joita laulussa lueteltiin laulajan osaavan. Täydellistä tyytyväisyyttä itsen ja itsensä hyväksymistä omista puutteista huolimatta en siis voisi sanoa kaikkien sisäistäneen.

“Jarkko”

“Jarkko” kertoo iloisista asioista ja hauskoista puuhista, joihin jollakin tavalla vaikuttaa Jarkon saapuminen paikalle (liite 6). Laulussa todetaan, että kovakuoraisen pää ei kestä päälle astumista ja että hiekkalinnaa suojaa lähes pettämätön muuri. Pikkulinnut viettävät laulussa onnellista eloa pesässään. Lopuksi todetaan, etteivät ihmisen pään hienot luut välttämättä aina säily ehjinä, sillä joskus paikalle tulee Jarkko. Laulussa ei suoraan sanota, että nimenomaan Jarkko jollakin tavalla pilaisi

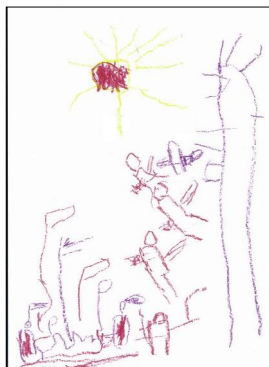
tunnelman, mutta itse analyysia tehdessäni päätin heti niin tapahtuvan: Jarkko tallaa kuoriaisen, rikkoo hiekkalinnan, häiritsee lintujen rauhaa sekä lyö toista lasta päähän. Laulussa ei mielestäni millään lailla ihannoida moista, joten kasvatusihanteena laulussa painottuu interpersoonallisen luokan empatia ja sosiaaliset taidot.

Oletin lastenkin huomaavan ilkeän Jarkon puuhut ja ajattelin saavani lasten tuomitsevista kommentteista aikaiseksi hyvän arvokeskustelun. Suunnittelin haastattelurungonkin tämän mukaisesti. Ajattelin kysyä mm. seuraavia kysymyksiä: Millainen poika Jarkko on? Onko hän kiva vai tuhma? Mistä tiedät Jarkon olevan tuhma? Haluaisitko olla Jarkon kaveri? Miksi haluaisit, tai miksi et haluaisi? Kumpi on tuhempaa: rikkoa kaverin hiekkalinna vai linnunpesä? Onko laulu iloinen vai surullinen? Lintusäkeistön jälkeen musiikki on jopa hetken aivan kaoottista ja sekavaa; siitä ei käsittääkseni mitenkään voi saada mielikuvaa harmonian jatkumisesta linnunpesässä. Yhtä lukuun ottamatta lapset eivät kuitenkaan tulkinneet Jarkon olevan tuhma poika, vaan heidän mielestään Jarkko oli kiva ja varsin sopiva omaksi kaveriksi! En kertonut haastattelujen aikana lapsille omaa tulkintaani Jarkon luonteesta ja käyttäytymisestä.

Muistiinpanojeni mukaan ihmettelin jo piirtämisen aikana, miksi kukaan ei kommentoi ja tuomitse tuhman Jarkon tekemisiä. Piirtäminen Jarkko-laulusta tuntui inspiroivan lapsia paremmin kuin edellinen Äi-laulu. Myös se lapsi, joka ei edellisellä kerralla tahtonut piirtää lainkaan, alkoi tällä kertaa piirtää heti. Lapset piirsivät iloisia pojan kuvia, linnoja sekä puita linnunpesineen (kuvio 4 ja 5). Toki mukaan mahtui myös mm. yksi Pontiacin merkki ja muuttomatalla oleva sorsaperhe sekä jännittävä taistelukohtaus linnan väen ja taistelualuksen kesken (kuvio 6).

Kuvio 4

Kuvio 5

Kuvio 6

Viimeksi mainitussa piirustuksessa tuntui laulun yksi säkeistö houkuttelleen lapsen mielikuvituksen kehittämään hiekkalinnan tarinasta laajemman kokonaisuuden. Kahden lapsen mielestä “Jarkko” oli kuuntelemistamme lauluista paras.

Vain yksi lapsi (viisivuotias poika) siis tulkitsi laulun oma-aloitteisesti siten, että Jarkko tulee sotkemaan toisten leikit ja vahingoittamaan eläimiä. Hän jopa piirsi kuvan, jossa poika tallaa kuoriaisen päälle. Lapsi oli sitä mieltä, että Jarkko myös töni muita. Kyseinen lapsi ei ollut mukana ryhmätilanteessa, vaan hän sekä kuunteli että piirsi jälkeenpäin kahden kesken kanssani. Niinpä hänen tulkintansa ei päässyt vaikuttamaan muiden käsityksiin laulun tapahtumista. Kysytyäni, mistä hän tiesi Jarkon toimivan siten, hänen vastauksensa kuului: *”Se laulettiin.”* Poika oli sitä mieltä, että Jarkon tapaiselle lapselle *”pitäis sanoo, ettois vähä kiltempä”*.

Toinen lapsi (viisivuotias tyttö) piti Jarkkoa ensin kivana poikana. Kun toistin hänelle säkeistöt yksi kerrallaan ja kysyin, mitä lapsi arveli tapahtuneen Jarkon saavuttua paikalle, hän muutti mielensä. Hiekkalinnasta lapsi sanoi *”Se tais rikkoo sen.”* Kovakuoriaisen kohtaloksi hän sanoi *”Se astu sen päälle.”* Linnunpesälle kävi huonosti: *”Se pudotti sen puusta.”* Itselleni tuli lähes huono omatunto, sillä lapsi tuntui hyvin tyrmistyneeltä tulkittuaan laulun uudella tavalla. Tytön mielestä Jarkolle pitäisi antaa opetus: jonkun pitäisi tehdä jotakin myös Jarkolle. Toki keskustelimme asiasta sitten enemmän ja mietimme yhdessä, miten Jarkolle voisi muutoin opettaa mukavampia käytösmalleja.

Toinen viisivuotias poika mietti sekä piirtämis- että haastattelutilanteessa, miksi laulussa lauletaan koko ajan *”sitten tuli Jarkko”*. Hän ei kuitenkaan itse osannut antaa asialle selitystä sitä kysytyäni. Sama lapsi myös piirsi piirustuksen, jossa poikaset putoavat pesästä (kuvio 5). Haastattelussa hän kertoi, että Jarkko tulee auttamaan poikaset takaisin pesään. Jostakin hänelle siis tuli mielikuva, että pesälle käy huonosti, vaikka sellaista ei laulussa suoraan mainita. Toinen viisivuotias tyttö oli haastattelussa varsin epäröivä, kun kysyin, onko Jarkko kiltti vai tuhma poika. Hän muutti käsitystään kesken haastattelun: ensin Jarkko oli tuhma, koska jotkut pojat vain ovat tuhmia. Lopuksi hän sanoi Jarkon olleen sittenkin kiltti poika. Tyttö tuntui huomanneen laulussa mahdollisesti jotakin kielteistä, mutta hän ei ehkä halunnut jättää siitä itselleen huonoa muistikuvaa.

Muutoin lapset pitivät Jarkosta. Heidän mielestään Jarkko ei harrastanut tuhmuuksien tekemistä vaan laulamista. Hän rakensi linnaa ja oli mukana leikkimässä sillä. Yksi lapsi sanoi, että Jarkko ei ollut rakennuspuuhissa mukana, mutta hän halusi tulla leikkiin mukaan ja *“varmaan pääsi”*. Jarkko piti linnuista ja antoi niille ruokaa. Hän auttoi toisia ja meni aaltoihin uimaan. Jarkko myös piti kuoriaista kädessä ja leikki sen kanssa. Kaveriksi Jarkko olisi kelvannut lähes kaikille. Yhdellä neljävuotiaalla pojalla oli tosin yksi kriteeri kysytyäni, haluaisiko hän olla Jarkon kaveri: *“Kyllä, jos vaan se on poika.”*

Itse laulukin oli lasten mielestä lähinnä iloinen. Perusteluiksi he kertoivat, että linnut laulavat, mikään ei kuollut ja Jarkko tuli mukaan koko ajan. Yksi lapsi piti paljon laulajan tyylistä esittää laulu, joka kuulosti hänen mielestään iloiselta. Ensimmäisen laulun ongelmat olivat yhdellä neljävuotiaalla lapsella vielä hyvässä muistissa. Hänen mielestään Jarkko-laulu oli iloinen, sillä laulajahan osasi sanoa kaikki kirjaimet! Toisen neljävuotiaan mielestä laulu *“näytti”* ensin surulliselta, mutta muuttui iloiseksi. Kolmas neljävuotias sanoi laulun olleen surullinen, koska joku yritti rikkoa linnan. Syyllinen ei kuitenkaan ollut Jarkko, vaan lapsen oma mielikuvitusystävä.

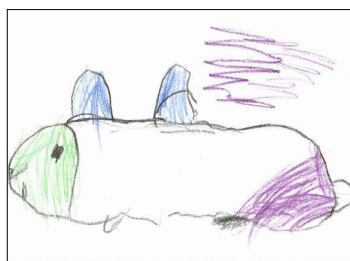
Tiedustelin lapsilta lisäksi, onko heidän mielestään tuhmempaa rikkoa kaverin tekemä hiekkalinna vai linnunpesä. Yksi neljävuotias ja kolme vanhempaa lasta pitivät ehdottomasti tuhmempana lintujen pesän rikkomista. Tällöin lintu ei voisi enää asua missään, tai pesän asukkaat voisivat jopa kuolla. Hiekkalinnan voi sitä vastoin aina tehdä uuden ja vieläpä paremman, kuin rikottu oli! Yksi neljävuotias ja kolme vanhempaa lasta oli puolestaan sitä mieltä, että hiekkalinnan rikkominen olisi tuhmempaa. Tällöin rakentajia alkaisi itkettää; linnuille he eivät suoneet yhtä paljon empatiaa. Kolme lasta (kaksi neljävuotiasta ja yksi vanhempi) ei erotellut tuhmien tekojen suhdetta. He sanoivat molempien juttujen olevan yhtä väärin. Lapset siis tuomitsivat vakaasti molemmat tuhmat teot: kumpikaan ei ole oikein ja molemmista koituu ikäviä seurauksia. Vasta keskustelu aikuisen kanssa sai lapset pohtimaan moraalikysymyksiä. Pelkän kuuntelun perusteella vain yksi lapsi sai ajattelemisen aihetta Jarkon ikävistä toimintatavoista.

“Viikset allapäin”

Luontoon liittyvien ihanteiden luokkaa edustaa tässä tutkimuksessa laulu, joka kertoo surullisesta jäniksestä (liite 7). Jänis tapaa metsässä ihmisen, jolle se kertoo murheestaan: ihminen valtaa metsän eläimiltä elintilan omia tarpeitaan varten. Ihminen kysyy jänikseltä, mitä jäniksen kodin hyväksi pitäisi tehdä. Jänis ei anna vastausta, vaan toivoo muidenkin ihmisten ryhtyvän pohtimaan ongelmalle ratkaisua. Ihanteena on siis luonnon ja metsän eläinten huomioon ottaminen sekä rakentamattoman ympäristön arvostaminen. Koska laulu ei kerro, miten pitäisi toimia, se sopii hyvin johdatukseksi keskusteluun lasten kanssa. Kolme lasta piti eniten tästä laulusta.

Laulusta oli helppo piirtää kuva. Lähes kaikki lapset piirsivätkin jäniksen, ja yhden pojan versiossa sitä oli uhkaamassa salama (kuvio 7). Monessa piirustuksessa jänis oli sijoitettu nimenomaan metsään (kuvio 8). Yhdessä piirustuksessa sekä jäniksen että ihmisen suut on kuvattu aivan viivasuorina, vaikka usein lapset piirtävät hymyileviä hahmoja. Ehkä jänis ja ihminen keskustelivat sangen vakavasta asiasta myös piirustuksessa.

Kuvio 7

Kuvio 8

Etukäteen suunnittelin kysyväni lapsilta: Mitä tarkoittaa “viikset allapäin”? Oliko jäniksellä jokin huoli? Mikä jänistä harmittaa tai surettaa? Miten ihminen voisi huomioda metsän eläimiä? Oliko laulu iloinen vai surullinen? Mikä siitä teki iloisen tai surullisen?

Jänislaulu on muita nopeatempoisempi. Yksi poika pitikin siitä eniten, koska se oli hänen mielestään “vähän hevin tapaista”. Laulussa oli myös enemmän tekstiä kuin aikaisemmissa. Koska neljä pitkähköä säkeistöä siis laulettiin melko reippaaseen tahtiin, lasten täytyi olla todella tarkkoina kuullakseen koko tarinan. Tämä ei selvästikään kaikilta lapsilta onnistunut. Soitin haastattelussa laulun toisen säkeistön

uudestaan kaikille muille paitsi yhdelle pojalle, jolle ihmisen toiminnan ikävät seuraukset selvisivät muutenkin. Hän selitti heti ongelman olevan siinä, että ihmiset rakentavat autoteitä. Tosin suurimpana harmina jänikselle olivat pojan mielestä autoista tulevat pakokaasut. Hänen lisäksi laulun idean selvitti helposti kaksi muuta yli neljävuotiasta lasta. Muistiinpanoihini olin merkinnyt näiden kolmen myös keskittyneen laulun sanojen kuuntelemiseen erityisen tarkasti. Kolmen muun lapsen kanssa keskustellessani he oivalsivat jäniksen murheen ja ottivat siihen osaa. Kaksi lasta sitä vastoin ei pitänyt muuttopakkoa järin ikävänä asiana. Toinen heistä olikin juuri itse muuttanut uuteen, kivaan kotiin, mikä selitti ainakin hänen ajattelutapaansa.

Jotkut lapset olivat tulkinneet jäniksen oleva surullinen, mutta syyksi he kertoivat jonkin muun kuin ihmisen toiminnan. Kahden tytön mielestä jänis ei ollut tyytyväinen omaan itseensä. Toinen sanoi, että jänis ei ollut enää kaikista jäniksistä komein. Laulussahan todettiin, että ”sä ennen olit jäniksistä kaikkein tyylikkään”. Toinen selitti jäniksen murheen johtuvan siitä, että se ei ollut omasta mielestään enää kiva. Tähän johtopäätökseen hän tuli fraasin ”mä luulin että unohdettu olen kokonaan” perusteella. Yksi poika piirsi jäniksen viereen salamän ja selitti haastattelussa, että jäniksellä on huoli sen luo kävelevästä salamasta (kuvio 7). Monet lapset selittivät sanontaa ”viikset alla päin” varsin konkreettisesti. He jopa näyttivät, miten ne roikkuivat. Tämä oli joidenkin mielestä yksi syy jäniksen surullisuuteen: viikset olivat väärässä asennossa!

Vaikka yksi tyttö tunsikin huolta ja myötätuntoa jäniksen kodin puolesta, hän suhtautui asiaan varsin realistisesti. Hän totesi minulle vakavana, että metsän kaikki puut oli kaadettava. Kysyin liki kauhistuneena, mitä hän sellaisesta ajatteli. Tällöin tyttö vastasi: *”Autot törmäilee muuten puihin, ja vois mennä ikkuna rikki!”* Toinen tyttö alkoi myös jutella puiden kaatamisesta. Hänen isänsä ei koskaan hae puita toisten metsistä, vaan ainoastaan omalta takapihalta. Tosin tyttö kertoi seuraavaksi, että *”se on sahanu ne tualta T:n metsästä, mutta siällä ei ollu ketään asukasta!”*

Kaikki lapset tiesivät joitakin asioita, joita ihminen voisi eläinten hyväksi tehdä. Neljä lasta antaisi eläimille ruokaa. Osalle lintujen ja jänisten ruokkiminen olikin oikeasti ennestään tuttua puuhaa. Asunto-ongelmaan otettiin kantaa monella tavalla. Ihmisen pitäisi ensinnäkin olla rikkomatta eläinten koteja. Ihminen voisi myös auttaa uuden, hyvän pesän etsimisessä tai peräti rakentaa uuden. Yksi lapsi ottaisi jäniksen luokseen: *”Vois niinku ottaa sen kotipihalle sen jäniksen asumaan.”* Tämä lapsi tiesi,

että sisälle sitä ei voisi ottaa, sillä siellä se kuolisi. Yksi lapsi, joka ei juuri osoittanut olevansa surullinen jäniksen puolesta, piti jäniksen kolon täyttämistä hiekalla tärkeänä. Ihmeteltyäni hänen kommenttiaan poika selitti asian: *“jos siihen laitetaan vaikka talo päälle, niin sitten se jänis ei pääse pois”*. Joidenkin mielestä eläimille pitää olla kiltti: on puhuttava kiltillä äänellä ja kohdeltava arkoja eläimiä hyvin, että ne eivät lähde karkuun. Eläimiä ei myöskään saa potkia. Yhden lapsen mielestä ihmisen pitää vahtia eläimiä, ja kaksi lasta toimittaisikin lähes kaikki eläimet eläintarhaan, jossa niitä hoidettaisiin hyvin. Tästä saikin aikaiseksi hyvän keskustelun siitä, missä eläimen olisi kaikkein paras olla.

Lasten mielipide laulun tunnelmasta riippui selvästi siitä, ajattelivatko he jäniksen kohtaloa vai laulua musiikillisesti. Puolet lapsista piti laulua iloisena, miltä se sävynsä ja sävelensä puolesta kuulostikin. Kuuntelutilanteessa lähes kaikki alkoivat liikkua laulun tahdissa. Puolet lapsista keskittyi laulun sanoihin, ja he harmittelivat jäniksen kodin menetystä. Jos laulu olisi ollut lapsille tuttu, sen tulkinta olisi ehkä onnistunut helpommin ilman sanojen kertausta. Lapset eivät tietenkään kyenneet muistamaan kaikkea, mitä laulussa laulettiin, joten uutta tarinaa piti kerrata. Pelkkä laulun kuuntelu uudestaan ei auttanut selventämään ideaa kaikille, vaan siihen tarvittiin keskustelua tutkijan kanssa. Ilman aikuista ei siis tämänkään laulun ihanne välttämättä välity 4-6 -vuotiaille lapsille.

“Sateenkaaren pienet aarteet”

Yhteiskuntaeettisten ihanteiden luokan laulussa haaveillaan tasa-arvoisemmasta ja oikeudenmukaisemmasta maailmasta (liite 8). Laulun henkilö ihailee sateenkaarta ja kuulee linnun laulavan kauniisti maailmasta. Toisessa säkeistössä linnunlaulu vaihtuu ihmisten ääniin ja kuninkaat ja kerjäläiset vaihtavat vaatteitaan. Laulussa on vertauskuvallista ilmaisua ja hyvin kaunis sekä rauhallinen sävel. Laulun pianolla soitetut ensimmäiset säkeet muistuttavat paljon The Beatles -yhtyeen kappaletta “Let it be”. Kuuntelutilannekin oli harras: yksi vilkas poika otti kesken kuuntelun minua kädestä kiinni, mitä hän ei ole muita lauluja kuunnellessamme tehnyt. Toinen poika, joka yleensä alkaa heti liikkua musiikin mukaan, soitti nyt “ilmapianoa” laulun tahdissa varsin rauhallisin liikkein. Lapsista viisi ilmoitti pitäneensä tästä laulusta kaikkein eniten. Olen aiemmin huomannut myös esikouluikäisten pitävän siitä paljon.

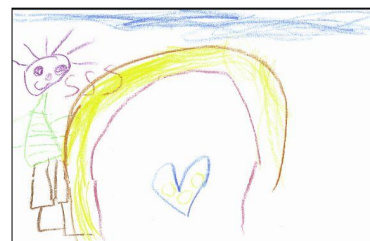
Kaunis laulu inspiroi piirtämään myös hyvin kauniita ja herkkiä piirustuksia, joissa melkein kaikissa oli keskeisesti esillä sateenkaari. Yksi poika piirsi kuninkaan valtaistuimellaan, nuotion ja aarrearkun sekä kaiken ylle sateenkaaren (kuvio 9). Toisen pojan piirustus oli varsin symmetrinen: välissä sateenkaari ja aurinko, reunoilla puut ja aarteet sateenkaaren molemmissa päissä (kuvio 10). Yhden tytön työssä oli sateenkaaren alla sydän, jonka sisälle hän oli piilottanut aarteita (kuvio 11). Ihminen kuuntelee vieressä hiljaa, mitä kuvastavat s-kirjaimet hänen päänsä vieressä. Yksi poika innostui nimenomaan aarraiheesta ja piirsi hienon merirosvolaivan.

Kuvio 9

Kuvio 10

Kuvio 11

Etukäteen suunnittelemani kysymykset olivat: Mistä lintu lauloi? Mitä haaveita sillä oli? Miten sateenkaaren aarteet voi kätkeä sydämeen? Mitä se tarkoittaa? Minkälaiset vaatteet kuninkaalla ja kerjäläisellä on? Miksi heidän pitäisi vaihtaa niitä? Minkälaisia haaveita sinulla on? Huomasin pian välttämättömäksi tarkistaa lapsilta, miten he ymmärsivät käsitteet “haaveileminen” ja “kerjäläinen”. Kerjäläisen osasi määritellä vain kolme lasta. Yhtenä määritelmänä olikin tutusti jäätelön kerjääminen. Neljä lasta tiesi, mitä “haave” tarkoittaa. Yksi poika sekoitti haaveen *aaveeksi* eikä päässyt sekaannuksestaan eroon koko haastattelun aikana. Huomattuani virhetulkinnan selitin hänelle keskustelun kuluessa kolme kertaa käsitteiden erot. Silti hän vielä haastattelun lopuksi kehuu laulua hyväksi, koska ”*sillä linnulla oli se niin kummitusjuttu*”. Siinä vaiheessa aloin melkein itsekkin uskoa kummituksiin.

Huomasin neljän lapsen vastauksissa samansuuntaista tulkintaa kuin omani. Yksi poika mainitsi vaatteiden vaihtamisen syyksi sen, että kerjäläisellä on niin huonot vaatteet ja hän haluaisi myös hienommat. Toinen poika kertoi kerjäläisen olevan ruma. Kuningas voi antaa vaatteensa hänelle ja ostaa itse uudet. Kolmas poika oli sitä mieltä, että jos vaatteita vaihdetaan, kerjäläistä ei kiusata enää. Yksi tyttö kiteytti koko sanoman: kerjäläinen on köyhä ja kuningas on rikas, joten olisi reilua luopua

joistakin vaatteista. Hänkään ei silti asettanut ihannetta laajempaan yhteyteen, tasa-arvoon maailmassa. Se olisikin ollut viisivuotiaalta melko odottamaton tulkinta.

Muitakin selityksiä vaatteiden vaihdolle oli. Yksi poika oli sitä mieltä, että kuningas ja kerjäläinen ovat ottaneet väärät vaatteet, koska he eivät osaa lukea. (Heidän pitäisikin pojan mielestä mennä kouluun.) Vaatteita piti vaihtaa tietysti myös, koska ne likaantuivat. Kaikkien mielestä vaihto ei ollut hyvä ratkaisu. Yksi poika sanoi, että jos he vaihtavat vaatteita, kaikki menevät sekaisin. *“No kaikki sitten luulis vaikka puhuu kuninkaalle, se onki kerjäläinen. Ku puhuu kerjäläiselle, se onki kuningas.”* Yksi neljävuotias tyttö perusteli kielteisen kantansa varsin lapselle sopivalla tavalla: *“Kun mä en halua.”* Toinen neljävuotias paheksui kerjäläistä syvästi. Hänen mukaansa kuningas ei pidä kerjäläisestä ja on tälle vihainen, koska kerjäläinen rikkoo kuninkaan tavaroita.

Halusin tietää, yhdistivätkö lapset kaunista linnunlaulua millään tavalla Sateenkaari-laulun unelmaan tasa-arvosta. Itse kuvittelin valkoisen linnun nimenomaan rauhan kyyhkyseksi. Lapset keksivät erilaisia sisältöjä linnun lauluun ja haaveisiin; monet tosin liittyivät sateenkaaren aarteisiin. Lintu haaveili pienistä aarteista, ja se toivoi löytävänsä ikioman aarteen. Yksi poika sanoi linnun toivovan, että se saisi sateenkaaren aarteet poikasilleen, jotta ne voisivat käydä kaupassa. Yhden pojan mielestä hieno sateenkaari sai linnun laulamaan, toinen poika sanoi linnun toivovan, ettei kissa syö sitä. Tyttöillä oli hyvin erilaiset ajatukset. Heidän tulkintansa linnun haaveista liittyivät perheen perustamiseen. Lintu toivoi uutta puuta ja pesää, ja se halusi saada poikasia. Tosielämässähän viimeksi mainittu tulkinta lienee oikea. Laulun sanomaa oikeudenmukaisemmasta maailmasta ei kuitenkaan yhdistetty linnunlauluun, mikäli kissan kynsistä selviytymistä ei lasketa sellaiseksi.

Kaikki lapset pitivät aarteita jonkinlaisina arvotavaroina tai kauniina esineinä: timantteina, kultakolikkoina, simpukoina, rahana, rahasäkinä tai kultana. Myös metallin ja raudan katsottiin kuuluvan tähän arvokkaaseen joukkoon. Aarteiden kätkemistä monet selittivät sillä, että kukaan ei löytäisi niitä. Aarteiden halutaan pysyvän “ikiomina”, mutta joku voisi varastaa ne. *”Niin jos vaikka rosvo löytäis ne ulkoa, niin sitten kun aamulla herää, niin hämmästelee niin sitten ihmettelee, että missä ne on.”* Kaksi tyttöä antoi erilaiset selitykset. Toisen mielestä sydän on niin kaunis, että aarteet pitää kätkeä sinne. Hän myös piirsi kuvan (kuvio 11), jossa kuvattiin kätkö nimenomaan sydämen muotoon. Toinen tyttö osasi selittää aarteiden kätkemisen sydämeen niiden muisteluksi. Tämä oli hieno

oivallus viisivuotiaalta! Hän myös antoi ajattelemisen aihetta tokaisemalla, että kerjäläinen tuskin itse kutsuu itseään kerjäläiseksi. ”*Jotkut sanoo sitä kerjäläiseksi, eikä se ite varmaan.*”

Lasten omat haaveet liittyivät lähinnä tavaroiden saamiseen: haaveena oli saada radio-ohjattava auto, sähköjuna, nukkeja sekä joululahjoja. Yhden pojan haaveena oli tietyn autopelin pelaaminen. Toinen poika toivoi itselleen leikkihuonetta ja äidilleen työhuonetta kotiin, ettei tämän tarvitsisi lähteä töihin. Yksi tyttö haaveili kivoista leikeistä ja toinen pihalle menemisestä. Toivottavasti ne eivät liittyneet kyseisten haastattelutilanteiden tunnelmaan. Yksi poika juuttui teemaan vaatteiden vaihdosta. Hän esitti omaksi haaveekseen, että kuningas ja kerjäläinen eivät vaihtaisi vaatteitaan, vaan pitäisivät väärät. Kunnon perustelua hän ei osannut toiveelleen esittää.

Suurin osa lapsista piti laulua iloisena. Iloinen se oli, koska lintu lauleskeli iloisesti. Sydämeen kätkeyty aarteet ja aarteiden löytyminen olivat myös iloisia asioita. Jonkun mieltä ilahdutti se, että kuningas ja kerjäläinen saivat vaihtaa vaatteita. Tosin tämä lapsi totesi, ettei kuningas varmaan siitä iloinnut, koska kerjäläisestä tuli tätä kauniimpi. Kolme lasta piti laulua surullisena. Yhden pojan mielestä laulajan ääni oli surullinen, mistä olen lähes samaa mieltä: sävy oli ainakin surumielinen ja haikea. Yksi lapsi piti surullisena sitä, että vaatteita piti vaihtaa. Toinen oli varsin tuhtunut siitä, että kuninkaan tavaroita rikottiin, minkä vuoksi itse laulukin oli surullinen. Omasta mielestäni laulu ei kuitenkaan ole surullinen vaan pikemminkin toiveikas: lauletaanhan siinä ”kun kuninkaat ja kerjäläiset vaihtavat vaatteitaan”, ei ”jos”. Sateenkaaren aarteitakin lauletaan löydettäväksi uudelleen, jotta maailma voisi tulla paremmaksi. Tämä tulkinta paremmasta ja oikeudenmukaisemmasta maailmasta tuli joidenkin lasten vastauksissa esiin, vaikka he eivät suoraan siitä puhuneetkaan. Uskon laulun sanoman voivan tavoittaa myös lasta: jos ei sanojen, niin ainakin kauniin ja rauhoittavan musiikin myötä.

8.4 Haastattelutulosten tarkastelua

Luvussa tarkastellaan haastattelujen tuloksia vertailemalla lasten tulkintoja sanoitusanalyysissä tehtyyn tulkintaan. Lasten tulkintoja vertaillaan myös keskenään eri-ikäisten lasten ja eri sukupuolien antamia vastauksia tarkastelemalla. Lisäksi käsitellään erilaisten käsitteiden, kielikuvien ja sanontojen tulkintaa sekä tulkinnassa esiin tulleita ongelmia. Käytän selvyuden vuoksi lauluista seuraavia nimityksiä: Äl-laulu, Jarkko-laulu, Jänislaulu ja Sateenkaarilaulu. Luvussa vastataan tutkimusongelmiin 2.2 – 2.4.

Lasten tulkinnat vs. sanoitusanalyysi. Äi-laulun selkeä sanoitus ja lasten maailmaa lähellä oleva aihe auttoivat ymmärtämään laulun idean ja laulajan ongelman. Oman tulkintani mukaan laulun minähenkilöllä oli kuitenkin hyvä itsetunto ja vankka luottamus omiin oppimistaitoihin. Hänellä meni siis hyvin eikä laulusta tihkunut itsensä. Lähes kaikkien lasten mielestä hänen tilanteensa oli kuitenkin enemmän kielteinen kuin myönteinen. Suurin osa lapsista uskoi äänteen oppimiseen, mutta heidän kävi silti laulajaa sääliksi. Ehkä lapset pystyivätkin samaistumaan kuvattuun ongelmaan paremmin kuin minä. Yksi lapsista sanoi itse r-äänteen l:nä ja toinen s-äänteen t:nä. Kaikki muutkaan lapset eivät äännä äännteitä täydellisesti oikein eikä niiden oppimisesta ole kulunut kovin kauan aikaa kenelläkään. Muistissa lienee siis vielä hyvin se aika, kun heidän oma puhetyylinsä on saattanut naurattaa kavereita. Lapset samaistuivat ehkä itse tilanteeseen, jonka ovat juuri kokeneet itsekin. Tällöin voi hyvin ymmärtää, miksi laulajan olotila olisikin lasten todellisuudessa ikävämpi. Aikuinenhan tulkitsee ja kuvittelee tilanteen pelkästään kerrotusta tarinasta.

Äi-laulun kohdalla aloin haastattelujen jälkeen ajatella, että ehkä lastenlauluja kuunnellessa pitäisikin yrittää itse asettua tarinan kertojan asemaan eikä tulkita hänen kertomaansa tarinaa ulkopuolisena kuuntelijana. Toimivatko nuoremmatkin lapset siten, vaikka heidän pitäisi Piaget'n mukaan olla alle viisivuotiaana vielä varsin egosentrisiä (Craig & Kermis 1995, 383)? Donaldson (1982) on sitä mieltä, että lapsi kykenee ottamaan empaattisesti huomioon toisen ihmisen näkökulman jo varsin nuoresta iästä lähtien (33-34). Tuleeko lapsen itsekäs ajattelu tässä yhteydessä esiin kuitenkin siten, että hän samastuu tarinan henkilöön itse? Sen sijaan että lapsi sääლისi toista, hän tuntee olonsa kurjaksi kuvitellessaan itsensä toisen asemaan. Surua ei tunneta toisen puolesta vaan oman kuvitellun kurjan tilanteen takia. Onko eläytyminen tarinaan luovuutta vai itsekkyyttä?

Jarkko-laulun erilaisesta tulkinnasta hämmästyin tässä tutkimuksessa eniten. Oletin lasten tulkinnan olevan samansuuntainen omani kanssa. Vaikka laulussa ei suoraan kerrotakaan Jarkon tuhmudesta, se tulee mielestäni varsin selkeästi rivien välissä esiin. Jos pelkät vihjailevat sanat ("sitten tuli Jarkko") eivät paljasta kuulijalle karmeaa totuutta, muuttuu varmuuden vuoksi myös musiikki lintusäkeistön jälkeen kaoottiseksi. Lapsista siis vain yksi teki Jarkon tulosta samanlaisen johtopäätöksen kuin tutkija. Toiselle lapselle karmeaa totuus paljastui haastattelun aikana. Kahdella muulla lapsella oli ehkä jonkinlainen aavistus siitä, ettei laulun tarinassa kaikki ole välttämättä kohdallaan. He tulivat kuitenkin lopulta siihen johtopäätökseen, että Jarkon on oltava kunnan poika. Muut lapset pitivät poikaa

varauksetta kilttinä luonnon ystävänä ja kivana kaverina. Itsestään selvyys aikuisen näkökulmasta voi olla jotakin täysin muuta pienten lasten tulkinnassa.

Ilmeisesti alle esikouluikäiset lapset tarvitsevat vielä melko selkeän ja suoran sanallisen kerronnan tapahtumista. Pelkät abstraktit vihjeet eivät anna heille tarpeeksi informaatiota, sillä elämäkokemus ei ole vielä riittävä viestin päättelemiseen vihjeistä. Pienen lapsen vinkuessa kaupan karkkihyllyn äärellä parku tulee vasta, kun aikuinen sanoo pyyntöön suoraan kielteisen vastauksensa. Epämääräisistä vastauksista (”Hmm” tai ”Katsotaan nyt”) lapsi ei välttämättä vielä tiedä, kuinka onnekkaasti tai surkeasti hänen tulee käymään. Isompi lapsi sen sijaan osanee tulkita jo aikuisen eleistä ja ilmeistä, saako suun makeaksi vai ei. Nuoremmilla lapsilla toivo elää sanaan ”ei” asti. Jos sanoman saattaa ymmärtää kahdella eri tavalla, he ehkä yleensäkin elämässä valitsevat optimistisesti mieluummin myönteisen tavan. Jossakin vaiheessa kehitystä lapsi oppii sen karun tosiasian, ettei myönteinen tulkinta aina olekaan oikea, saati edes todennäköinen. Myös itsensä kuvittelevinen laulun tapahtumiin voisi selittää positiivista tulkintaa. Kukapa haluaisi naapurin Jarkkoa rikkomaan omaa hiekkalinnaansa!

Jäniksestä kertovan laulun tulkintaa vaikeutti laulun nopea tempo. Jos sävelkulku olisi ollut hitaampi, jäniksen murhe olisi todennäköisesti ollut helpommin hoksattavissa. Kuten aiemmin on todettu, jo hyvinkin nuoret lapset voivat olla tietoisia erilaisista luontoon liittyvistä ongelmista (Page 2000, 31). Ehkä laulun ongelma ei kuitenkaan ollut kaikkein tavanomaisin ja käsitellyin luontoaihe. Kierrätys lienee nykyään varsin tuttu ja itsestään selvä menetelmä useimmille lapsille. Jos kotona ei kierrätetä, niin päivähoitossa ainakin: kestävä kehitys kuuluu esimerkiksi Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman painotusalueisiin, ja jokaisen päiväkodin velvollisuus on kirjata oma kestävä kehityksen suunnitelmansa. Luonnonsuojeluun liittyvien arvojen kanssa lapsi pääsee tekemisiin lähes päivittäin: pihaan hiippailevaa kissaa tai sorsaa kohdellaan lempeästi, pakokaasuja paheksutaan, puiden oksia ei katkota ja roskat viedään roskakoriin.

Metsän eläinten elintilan kaventuminen on ainakin nykyhetkeen saakka ollut lapsille ehkä vieraampi ongelma. Ongelmaksi on nykyään kuitenkin nostettu susien ryöstöretket ihmisten pihoihin, mikä tietysti onkin pelottavaa ja herättää tarpeen suojella kotipiiriä. Jotakin luonnossa on täytynyt tapahtua, jotta ihmisarat pedot uskaltavat asutusten läheisyyteen saalistamaan. Syynä voi olla elintilan kaventuminen tai vähentyneet ruoansaanintamahdollisuudet metsässä. Ihmisen tarpeet ovat kuitenkin

etusijalla. Myös lapset tuntuvat pitävän ihmistä luonnon arvojärjestyksessä ensimmäisellä sijalla: eläimet voi vangita eläintarhaan, jossa ihminen huolehtii niistä. Metsän puut kaadetaan, jotta saadaan tilaa autoille. Jäniksen kodin menetys on surullista, mutta asia korjaantuu uuden rakentamisella. Ihmisen asuinympäristön toimivuus ja turvallisuus on suomalaiselle lapselle 2000-luvulla itsestäänselvyys. Monille lapsille jänikset ovat pupujusseja, jotka seikkailevat lastenkirjojen sivuilla. Todellisuus luonnossa esiintyvistä epäkohdista valkenee lapsille ehkä vasta kouluiässä, jos silloinkaan. Kaikille aikuisillekaan eri eläinlajien oikeudet eivät ole huomioonotettava arvo. Siksi niistä pitäisi mielestäni keskustella pientenkin lasten kanssa enemmän.

Sateenkaarilaulun sanomaa pidin etukäteen vaikeimpana tulkita kielikuvamaisen sanoituksen takia. Sanat selvästikin kiehtoivat lapsia, vaikka sateenkaaren aarteet eivät merkinneetkään heille välttämättä juuri tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Laulun säkeet oli punottu toisiinsa hyvin vihjailevasti ja käsitteellisesti. Erikseen ne olivat selkeitä ja ymmärrettäviä, mutta eivät näyttäneet kirjaimellisesti liittyvän toisiinsa. Mielenkiintoista oli, kuinka sujuvasti lapset silti keksivät selityksiä ja vastauksia kysymyksiini. He eivät ihmetelleet, miten linnun haaveet, sateenkaaren aarteet, ihmisten laulu ja vaatteiden vaihto liittyivät toisiinsa. Lapset ottivat tarinan sellaisena kuin sen kuulivat ja selittivät asioita eri tavalla kuin minä sanoitusanalyysissa. He antoivat sateenkaaren aarteille konkreettisen merkityksen. Myös lasten omat haaveet liittyivät poikkeuksetta materiaan, jonkin tavaran saamiseen. Ko. kysymyksellä tarkistin, olisiko jotakin laulun alkuperäisestä sanomasta tarttunut lasten ajatuksiin, mutta kukaan ei kertonut haaveilevansa paremmasta maailmasta. Yksi lapsi toivoi jotakin myös äitinsä puolesta, mikä poikkesi muiden itsekkäämmistä unelmista.

Vaikka lasten sanoitusten tulkintatapa erosikin omastani, päättelen lasten silti omaksuneen laulun sanomasta jotakin arvokasta. Laulun tekijä on voinut pyrkiäkin juuri tähän: laulun sävelen sekä arvoituksellisten sanojen yhdessä aikaansaama tunnelma rauhoittaa. Laulun sanoja pohtiessa mieleen voi juolahtaa kauniita ajatuksia, vaikka varsinainen yhteiskuntaeettinen ihanne ei paljastuisikaan. Lapset pitävät vauhdikkaasta ja rytmikkästä sekä iloisesta musiikista, jonka tahdissa voi tanssia ja hypellä. On kuitenkin virhe ajatella, etteivät he viihtyisi myös toisenlaisen musiikin parissa. Lapset nauttivat kauniista ja rauhallisesta musiikista, joka ei houkuttele riehumaan vaan luo miellyttävän ja harmonisen ilmapiirin. Kehtolaulut ovat tästä hyvä esimerkki: eihän lapsi tottele sanojen kehotusta ja nukahda siksi, vaikka kiltti olisikin. Kehtolaulu auttaa väsynyttä lasta nukahtamaan, sillä se voi kertoa

hänelle koko tilanteen ja ympäristön olevan tarpeeksi turvallinen silmien ummistamiseen. Niin myös sateenkaarilaulun sanoma on sanojen ohella sen sävelessä.

Vertailua lasten tulkintojen kesken. Lasten tulkinnat erosivat toisistaan iän ja kehitystason suhteen sekä jonkin verran myös sukupuolen mukaan. Myös persoonalliset ominaisuudet ja mielenkiinnon kohteet saattoivat vaikuttaa lasten tekemiin tulkintoihin ja eroavaisuuksiin niissä. Haastattelut onnistuivat sujuvammin tiettyjen lasten kanssa. Juttua olisi monesti riittänyt enemmän kuin haastattelijalla keksi kysymyksiä. Keskustelut myös rönsyilivät helpommin, kun lapsella oli paljon asiaa ja hän halusi ottaa kaiken irti harvinaisesta tilaisuudesta jutella aikuisen kanssa kahden kesken. Päiväkodissahan se ei useinkaan ole mahdollista. Näiden lasten kohdalla tulkintakin oli usein monipuolisempaa, ja keskustelujen aikana lapset saivat paremmin oman äänensä kuuluviin. Kun minun täytyi patistella lasta miettimään vastauksia ja keksiä erilaisia tapoja lähestyä aihetta, haastattelussa korostui oman puheeni määrä. Lapsen kiinnostuminen itse tarinasta auttoi tulkinnan tekemistä. Jos jonkin laulun teema kiinnosti lasta erityisesti, hän myös pohti sen sanomaa syvällisemmin. Jos laulu tai tutkija ei saanut lasta kiinnostumaan aiheesta, hän ei jaksanut tai viitsinyt kyseisen laulun sanomaa niin paljon miettiäkään.

Ikä ja kehitystaso vaikuttivat selvästi lasten kykyyn tulkita laulujen sanoituksia. Lasten metakognitiiviset taidot kehittyvät oleellisesti juuri neljän ja viiden ikävuoden aikana: Piaget'n kehitysteorian mukaan lapsi siirtyy kyseisten ikävuosien taitteessa esikäsitteellisestä vaiheesta intuitiiviseen vaiheeseen (Craig & Kermis 1995, 383). Tämä lienee vaikuttanut siihen, kuinka helposti lapset kykenivät irtautumaan haastattelutilanteesta laulun sanojen merkityksien pohtimiseen. Toki haastattelut eivät aina olleet helppoja viisi- tai kuusivuotiaillekaan. Kysymyksien vastaanottamisessa ja ymmärtämisessä tuntui kuitenkin olevan vaikeuksia sitä useammin, mitä nuorempi lapsi oli. Joskus lapsi pyysi minua selittämään kysymykseni paremmin kysymällä itse esim. ”*Mitä se tarkoittaa?*” Yleensä he kuitenkin joko antoivat tällöin jollakin lailla asiaankuulumattoman vastauksen tai sanoivat, etteivät he tiedä tai muista.

Nuoremmat lapset eivät välttämättä asettaneet oudolta kuulostavia merkityksiä kyseenalaisiksi yhtä usein kuin vanhemmat lapset. Esimerkiksi Äl-laulun oppimatta jäänyt äänne sai nuorempien lasten mielestä olla joko r tai l, kun taas muut lapset pitivät tärkeänä selvittää eksaktisti, kummasta oli kyse.

Neljävuotiaat antoivat myös vanhempia lapsia useammin irrelevantteja vastauksia kysymyksiin. Yhden pojan mielestä Jarkko-laulu kertoi koirasta ja Pontiacin merkistä. Litteroidessani aineistoa kuului yksi vastaus ÄI-laulun haastattelussa: ”*Tästä se ne öö, näitten, tän ääni, tän ääni, nii.*” Myöhemmin tajusin lapsen tarkastelleen kasettisoittimen mikrofonian. Erästä keskustelua alettiin yhtäkkiä käydä eläinten kielellä. Aloin esittää Sateenkaarilaulusta kysymystä ”Minkäs takia...” Minut kuitenkin keskeytettiin heti repliikillä ”*Miau miau.*” Tätä en osannut tulkita.

Neljävuotiaat saattoivat selittää laulun tapahtumia ja perustella vastauksia omista kokemuksistaan käsin. Kysyttäessä, olisiko kiva olla Jarkon kaveri, yksi lapsi vastasi: ”*Ois, koska Anna aina tulee kysyyn mun kaveriks.*” Jarkko ja kyseinen Anna eivät sinänsä liity toisiinsa, vaan hänelle tuli kysymyksestä mieleen oma ystävänsä. Yhden lapsen äiti pääsi auktoriteetiksi äännelauluun. Lapsi perusteli I-äänteen oppimisen onnistumista sillä, että ”*Äiti on sanonu!*” Jarkko-laulun kohdalla tiedustelin lapsilta, onko heidän mielestään tuhmempaa rikkoa kaverin hiekkalinna vai linnunpesä. Yksi lapsi vastasi: ”*Se on typerää, jos joku rikkoo mun barbeja.*” Tämän vastauksen perusteella voisi epäillä tiettyä egosentrisyyttä kyseisen lapsen kohdalla.

Sukupuolen mukaisia eroja ilmeni vain Sateenkaarilaulun kohdalla. Kysyttäessä linnun laulamisesta ja sen haaveista kolme tyttöä antoi pesään ja perheen perustamiseen liittyviä vastauksia. Yhdenkään pojan vastauksessa ei käsitelty vastaavaa. Kyseisten tyttöjen perheisiin ei ole lähiaikoina syntynyt vauvoja, ja vain yhdellä heistä on nuorempi sisarus. Ehkä nämä tytöt tiesivät muita lapsia enemmän luonnon toimintatavoista keväisin, vaikka haastattelut suoritettiin helmikuussa ennen lintujen pesintäaikaa.

Käsitteiden, sanontojen ja kielikuvien ymmärtäminen. Tutkimuksen alussa en tullut edes ajatelleeksi, etteivät lapset ymmärtäisi kaikkia lauluissa esiintyviä käsitteitä. Mielestäni niissä ei juuri ollut vaikeita tai vieraita sanoja. Tietyt käsitteet kuitenkin osoittautuivat lapsille oudoiksi. Siihen osasin etukäteen varautua, etteivät sanonnat ja metaforat olisi kaikille tuttuja. Niissä esiintyikin runsaasti epävarmuutta. Ei voi kuitenkaan olla varma, olisivatko lapset ymmärtäneet niitä muissa asiayhteyksissä. Toinen huomioon otettava seikka on, ymmärsivätkö lapset niitä sittenkin ja oliko vaikeus vain niiden selittämisessä omin sanoin.

Vaikka lapset eivät arjessa ymmärtäisikään kaikkia käytettyjä käsitteitä, he eivät yleensä ryhdy tiedustelemaan jokaisen määrittelyä. Lapsi puuttuu yleensä tarinan merkitykseen, henkilöhahmojen motiiveihin tai juonen rakenteeseen, mutta hyvin harvoin edes täysin outojen sanojen merkityksiin (Donaldson 1982, 105). Välillä lapsi toki keskeyttääkin esimerkiksi kirjan lukemisen tai kysyy kesken keskustelun selitystä jollekin käsitteelle. Hän kuitenkin varmasti myös ohittaa niitä paljon, kuten tekee vieraalla kielellä kirjaa lukeva aikuinenkin. Kun käsite toistuu, sen merkityskin alkaa valjeta. Laulujen sanoitusten tulkinnassa tämä ei luonnollisestikaan ollut mahdollista. Laulujen tarinat olivat melko lyhyitä: paljon asiaa tuli kerrotuksi muutamalla säkeistöllä. Niinpä kaikkien sanojen merkityksien piti olla selvillä, muuten ei keskustelu samasta asiasta olisi onnistunut.

Jotkut lapset osasivat kysyä, mitä vieras tai epäselvä käsite tarkoitti. Oletan kuitenkin, että haastatteluissa saattoi jäädä joitakin sanoja huomaamattani myös kokonaan ymmärtämättä. Jänislaulussa esiintynyt käsite ”meikäläinen” aiheutti yhdelle lapselle sekaannusta ja Sateenkaarilaulussa esiintynyt käsite ”haave” toiselle. Käsitteen ”haave” hän ymmärsi kummituksena. Ilmeisesti lapsi yhdisti käsitteet ”aave” ja ”haamu”, jolloin ”haave” sai kokonaan uuden merkityksen. Sateenkaarilaulun ”kerjäläinen” oli yllättäen lähes kaikille lapsille vieras. Kerjäläisiä ei Suomessa juuri nykyään tapaakaan, mutta satuhahmona se esiintyy sitä vastoin useinkin. Ehkä sitä ei kuitenkaan ole nykysaduissa yhtä usein kuin vanhemmissa. Kolmen kuukauden aikana haastattelujen jälkeen luin päiväkodissa vain kaksi satua, joissa tuli mainituksi tuo käsite. Voi myös olla, että lapsilla oli käsitys kerjäläisen määritelmästä, mutta he eivät osanneet kertoa sitä minulle.

Kaikki lapset tuntuivat ymmärtävän sanonnan ”Yksi kirjain on mulle vielä mahdoton”. Senhän oli voinut ilmaista myös selkeämmin, esim. ”En osaa sanoa vielä yhtä kirjainta.” Tämäkin fraasi olisi sovitettavissa lauluun, mutta alkuperäinen kuulostaa toki hauskemmalta ja sopii hyvin muuhun sanoitukseen. Lisäksi laulussa kerrottiin säkeen jälkeen suoraan, ettei laulaja *osaa* jotakin. Ilmeisesti lapsetkin ovat siis oppineet, miten hommat sujuvat, jos ne ovat mahdottomia. Sen sijaan heidän oli vaikea ymmärtää ja selittää, millainen ihminen on ollessaan ”okei”. Jollakin tavalla he silti tulkitsivat tilan myönteiseksi. Kukaan lapsista ei kuitenkaan sanonut, että laulaja vakuuttelisi olevansa muuten hyvä ja tyytyväinen itseensä.

Viikset allapäin ollaan, kun jokin asia surettaa tai harmittaa. Tätä tulkintaa lapset eivät tieneet, vaan he yhdistivät sen konkreettisesti jäniksen ulkonäköön. Jotkut jopa näyttivät, missä kohtaa viikset sijaitisivat ja miten ne roikkuivat. Kun olin kertonut, että jäniksellä oli jokin murhe, jotkut selittivät murheen syyksi nimenomaan viiksien väärän asennon. Kukaan ei ihmetellyt, minkä takia viikset olisivat olleet hullusti tai väärässä asennossa.

Sateenkaarilaulussa oli eniten lapsille vieraita kielikuvia. Ensinnäkin linnun laulamien haaveet ja sateenkaaren aarteet voi ajatella toiveina paremmasta maailmasta. Lapsille aarteet merkitsivät kuitenkin mm. jalokiviä ja kultarahoja, joiksi ne yleensä kuvattaneen esimerkiksi Aku Ankassa. Linnun haaveet liittyivät lasten selityksissä myös em. aarteisiin tai pesäpuuhiin. Sydämeen kätkemiselle oli lasten mielestä hyvä syy: aarretta täytyy pitää piilossa, ettei kukaan vie sitä. Vain yksi lapsi arveli sydämeen kätkemisen tarkoittavan aarteiden muistelua. Hän siis ymmärsi tämän metaforan yhdenlaisen merkityksen ja käytti sitä tulkinnassaan.

Kuninkaan ja kerjäläisen vaatteiden vaihto tarkoittaa luonnollisesti etuoikeutetusta asemasta luopumista ja huono-osaisemman ihmisarvon nostamista. Tätä kaikki lapset käsittelivät hyvin konkreettisesti, mutta joidenkin mielessä oli silti selvästi oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon ihanne. Heidän mielestään vaatteiden vaihdolla pyrittiin siihen, että köyhä saisi osakseen jotakin parempaa: edes hienommat vaatteet, jotka joillekin alle kouluikäisille voivat olla hyvin merkittävä asia. Kukaan lapsista ei ihmetellyt, miten lintu, haaveet, sateenkaari, aarteet ja vaatteiden vaihto liittyivät laulussa toisiinsa.

9 POHDINTA

Lasten haastattelujen tulokset osoittavat, ettei laulun sanoma välttämättä aukea alle esikouluikäiselle lapselle samalla tavalla kuin aikuiselle. Sanoitusanalyysissä löytyi kasvatuserityksiä 96 laulusta. Lasten haastatteluissa eivät neljä erilaista ihannetta ja lasten tulkinnat kuitenkaan selkeästi kohdanneet toisiaan. Tulos oli odotettavissa lasten iän vuoksi, mutta se saa miettimään, kenelle lauluja kirjoitetaan.

Pitäisikö nuoremmille lapsille sanoittaa yksinkertaisempia lauluja, jotta he ymmärtäisivät sanoitusten idean ilman aikuisen apua? Olisiko äänitteisiin lisättävä käyttöohjeet: ”Lastenlauluja K-6, kuuntelu sallittu kasvattajan seurassa”? Ei. Tarpeen ymmärtää sanoitukset tietyllä tavalla voi asettaa kyseenalaiseksi. Kukin tulkitsee tekstejä omalla tavallaan, niin lapsi kuin aikuinenkin. Emme voi todeta toisen tapaa vääräksi ja omaa oikeaksi.

Äi-laulun kohdalla huomasin, että lapset ehkä ymmärsivätkin laulajan tilannetta empaattisemmin kuin minä. Jarkko-laulun tulkinta puolestaan oli lapsilla paljon positiivisempi kuin minulla. Onko se huono asia? Tekstillähän on niin monta tulkintaa kuin on lukijaa tai kuuntelijaa huolimatta siitä, onko tulkitsijana aikuinen vai lapsi ja tulkintatilanteena tutkimus vai arki. Eri-ikäiset lapset tulkitsevat ko. sanoituksia varmasti hyvin eri tavoin. Jos nuorempi lapsi löytää niistä erilaisia merkityksiä kuin koululainen tai aikuinen, ei siitä liene kenellekään haittaa. Väärinymmärryksetkään tuskin pilaavat lapsen kasvua ja kehitystä tai pahasti kolauttavat lauluntekijän itsetuntoa. Sanoitusten tekijäkään ei puolestaan voi olla vastuussa siitä, sisältääkö hänen kirjoittamansa laulu lapsille outoja käsitteitä. Jos lapselle sitä paitsi tarjoaa pelkästään tuttua, itsestään selvää ja helposti ymmärrettävää, mitä hän voi niistä oppia? Vygotskin teoria lähikehityksen vyöhykkeestä (Gage & Berliner 1998, 111-114) tukee ajatusta ohjata lasta hieman vaikeampien asioiden pariin, mihin hänen kykynsä itsenäisesti riittäisivät. Tällöin lapsi tarvitsee toimintaan aikuisen läsnäoloa ja ohjausta.

Vaikka tavoitteena ei olisikaan kartuttaa tietoja ja taitoja, ei ole samantekevää, millaista kulttuuritarjontaa lapset nauttivat. Kun aikuisen tarkoituksena on vain kuluttaa aikaa tai rentoutua raskaan työpäivän jälkeen, hänelle ei yleensä ole sama, minkä kirjan aukaisee, mitä musiikkia kuuntelee tai minkä elokuvan katselee. Arvostamme hyvin tehtyä: taidolla ja tunteella kirjoitettua, sävellettyä ja ohjattua teosta. Miksi tilanne olisi erilainen lasten kohdalla? Paneutuminen laulun tekstiin ja säveltämiseen ovat osoitus kuuntelijan arvostamisesta tämän iästä riippumatta. Ammattikasvattajana pidänkin tärkeänä musiikin ja kirjallisuuden valintaperusteena laatua.

Musiikin yksi tärkeä tehtävä on viihdyttää; pitääkö sen myös kasvattaa? Oppiminen ja kehittyminen eivät välttämättä ole aina motiivina kulttuurin harrastamiseen, mutta monesti hyödynnämme erilaisista ajanvietteistä myös henkisesti kasvaen. Opettavien ja kasvattavien laulujen sanomahan menee kuitenkin tavallaan hukkaan, jos ainoastaan vanhempi lapsi tai aikuinen löytää idean. Aikuinen ei

tarvitse enää ohjeita: hän tietää jo, miten elää ja toimia. Vai tietääkö hän? Monet tässäkin tutkimuksessa käsitellyt lastenlaulut voivat usein kiinnittää aikuisen huomion erilaisiin tärkeisiin asioihin. Yhteiskunnalliset tai lapsen ja perheen elämään liittyvät aiheet saattavat herättää aikuisen ajattelemaan asioita, joita hän ei ole aikaisemmin tullut pohtineeksi. Monet arvot ja tavat ovat vakiintuneet aikuiselle usein itsestäänselvyyksinä. Jopa satuaiheet saattavat kuitenkin herättää aikuisen ja saada hänet huomaamaan epäkohtia, joiden kyseenalaistamiseen hänellä ei ole ennen ollut tarvetta. Toisaalta lastenlaulut saattavat usein saada aikuisen huomaamaan myös ne hyvät asiat, joita hänen ympärillään on. Lastenlaulujen sanoituksia ja sanoituksista löytyneitä kasvatusihanteita kannattaa siis kuunnella ja tarkastella lähemmin.

Lastenlaulujen kasvatusihanteiden yhteneväisyys peruskoulun opetussuunnitelmien moraalisiin ihanteisiin 1990-luvulla hämmästyttää, sillä en osannut odottaa sitä. Ilmeisesti moraali-ihanteita voisi pitää ehkä “yleiskansallisina”, jolloin samoja ihanteita saattaa löytää myös muista yhteyksistä, vaikka ne olisikin suunnattu eri-ikäisille kohderyhmille. Luontoon liittyvien ihanteiden painotusero on harmittava poikkeama. Perinteisesti luontoaihe on ollut hyvin suosittu myös lastenlaulujen sanoituksissa. Tosin laulujen sanoma ei ole ehkä ollut ekologinen ajattelu sinänsä, vaan laulu on tehty mm. jonkin metsän eläimen touhuista (esim. “Hämä-hämähäkki”), tai se on eräänlainen pieni luontoaiheinen satu (esim. “Pieni kissanpoikanen”). Nämäkin silti vaikuttanevat kuulijan luonto- ja ympäristötietoisuuteen. Yksi tärkeä asia ihmiselämässä opittavaksi olisi se, että ihminen on osa luontoa eikä jotakin sen yläpuolella. Kaupungeissa asuville lapsille ei voi tarjota liikaa aiheita ja kokemuksia luonnosta. Siksi siihen liittyvät laulutkin kuuluvat yhtenä erittäin tärkeänä osana lauluvalikoimaan omassa työssäni. Elokuussa 2005 olen opettanut päiväkodin lapsille laulun metsäretkestä sekä lorun hyppivästä jäniksestä. Jälkimmäinen johdattelikin lapset heti kertomaan omista jäniskokemuksistaan luonnossa. (Jäniksiä saattaa tosin nähdä nykyään useammin esikaupunkialueella kuin maaseudulla!) Toivoisin lauluntekijöiden ammentavan innoitusta sanoittamiseen edelleen myös ympärillämme olevasta rakentamattomasta luonnosta, jota sentään maassamme vielä on.

Ohilyöntiorkesterin lauluissa tehdään paljon yhdessä (noin puolet lauluista), kun taas TOHD:n sanoituksissa korostuu Minä (noin yksi kolmasosa lauluista). Hämmästyin sitä, kuinka vähän persoonallisia ihanteita löysin edellä mainitun lauluista, kun olin ensin lukenut TOHD:n tuotantoa ja todennut, että persoonalliset ihanteet ja Minän toiminta korostuvat niin selvästi. Minä leikkii, soittaa,

etsii tavaroitaan, seuraa toisten touhuja, auttaa toisia, on allapäin, pohtii ja muistelee asioita. Kavereita Minällä riittää, ja hekin ovat saaneet sijansa laulujen kertomuksissa. Pidän itsetunnon tukemista erittäin tärkeänä asiana nykyään, sillä jo lasten tulee kyetä ja uskaltautua tekoihin, joihin he eivät välttämättä ole vielä valmiita. Suorituspainetta on jo alle kouluikäisten lasten elämässä aivan liikaa. He tarvitsisivat aikaa, ohjausta ja apua enemmän kuin työpaineiset vanhemmat tai suuren lapsiryhmän keskellä työskentelevät työntekijät päiväkodissa ja koulussa pystyvät heille suomaan. Koska muutosta tähän ei ole näkyvissä, lapsen itsetunnon tukeminen on varsin oleellinen ja lapselle elintärkeä osa kasvatusta.

Ohilyöntiorkesteri puolestaan esittää lauluja, joissa perheellä on tärkeä rooli. Perheen kanssa ollaan yhdessä tai tehdään yhdessä jotakin: leikitään, matkustellaan, tehdään kotitöitä, pohditaan asioita ja pidetään huolta toisista. Vain harvassa laulussa esiintyy yksinään Minä; useimmiten toimijoina olemme Me. Perhe ei koostu pelkästään ydinperheestä, vaan mukana ovat niin isovanhemmat kuin enot ja täditkin. Yhteisyys lienee monelle tärkeä arvo tosielämässä nykyäänkin, vaikka lapsilla ei välttämättä olisikaan yhtä läheisiä suhteita muihin sukulaisiinsa. Ehkäpä siitä juuri sen vuoksi onkin tärkeää tehdä lauluja ja kirjoja koko perhettä varten.

Ohilyöntiorkesterin lauluissa oleskellaan välillä turvallisesti kotosalla, mutta sieltä tehdään matkoja lähes joka puolelle maapalloa. Tämä onkin kiinnostava ja hyödyllinen piirre lastenlauluissa. On hyvä tuoda esille se, ettemme me suomalaiset ole ainoata kansaa maapallolla. Vaikka kotona on hyvä olla, on suotavaa avartaa maailmankuvaa myös kauemmas. Loppujen lopuksi me kaikki elämme täällä sittenkin aika lähellä toisiamme, ainakin kun välimatkaa tarkastelee laulaen. TOHD:n lauluissa pysytellään enimmäkseen kotipihan hiekkalaatikolla. Jos maailmalle lähdetään, matkasta pois kotoa pikemminkin varoitellaan kuin yllytetään siihen (ks. näyte sivulla 49 “pahamaasta”). Samaahan saamme lukea sanomalehdistä tänäkin päivänä. Maailmanrauhan aate ja tavoite, joka ilmenee varsinkin Ohilyöntiorkesterin lauluissa, on täysin ajankohtainen. Yhtenä lempilauluna päiväkodissani oli eräällä esikouluryhmällä Ohilyöntiorkesterin “Sateenkaaren pienet aarteet” (ks. liite 8). Vaikka laulun sävelkulku on vaikea tämänikäisten laulaa, he pyysivät sitä laulettavaksi joka musisointikerralla. Selitykseksi moiseen arvelen mm. sitä, ettei laulua ole selitetty lapsille valmiiksi yksinkertaisin sanoin, vaan he joutuvat tai saavat itse pohtia sen sisältöä. Siitä ei kukaan löytäne vihamielisyyttä tai maailmanlopun elkeitä, vaan ehkä pikemminkin toivon paremmasta huomisesta. Tämän oletan kiehtoneen lapsia.

Sangen mielenkiintoinen huomio on TOHD:n laulujen sanoituksissa toistuva teema omistamisesta ja varattomuudesta. Kahdeksan laulun sanoma on nimenomaan se, etteivät raha ja omaisuus tuo onnea, vaan se on kiinni asenteesta ja paljon pienemmistä seikoista. Tällaiseen en ole aiemmin tutustunut, mutta onhan aihe varsin ymmärrettävä. Orkesterin perustamisvuotta 1996 on edeltänyt monta lamavuotta, ja monen perheen arkielämää on varjostanut niukkuus ja alemmuudentunne vaatimattomasta toimeentulosta. Jopa varsinainen köyhyys on tullut joillekin tutuksi. Itsetunnon pönkittäminen aiheesta kertovien laulujen avulla, joissa niukkuus esitetään luonnollisena ja arvostettavanakin asiana, voi olla tarpeellista.

Yksi mielenkiintoinen poikkeama yleisten kasvatusihanteiden joukosta onkin työnteon arvostamisen ihanne, jolla on suuri painoarvo peruskoulun moraalisissa ihanteissa (ks. liite 3). Molemmilla orkestereilla on kuitenkin päinvastainen kannanotto työntekoon. Ohilyöntiorkesterin laulussa isä on ilmeisesti tehnyt töitä liikaa ja lähtee maailmalle miettimään “ihmiselon määränpäättä”. TOHD puolestaan esittää laulun, jossa “toiset tekee kunnan töitä, toisilla on soiton pakko”. Myöskään poika, joka ei ehdi siivota huonettaan, ei tunnu järin suuresti katuvan epätunnollisuuttaan (ks. näyte sivulla 43), sillä kavereiden seura ja leikki on tärkeämpää. Työnteon arvostamisen voi todellakin nähdä myös ristiriitaisena ihanteena, sillä työ voi paisua liian suureksi velvoitteeksi ihmiselämässä. Nimenomaan lapset joutuvat siinä tapauksessa joustamaan ja sopeutumaan vanhempien, mutta myös esim. päivähoitohenkilökunnan, kiireisen työtahdin mukaan. Elämässä on muutakin arvostettavaa tekemistä kuin työ. Kokemusarvoista mainitsemisen arvoinen onkin TOHD:n 14 laulussa esitetty musiikin arvostaminen. Sanoituksista on selvästi havaittavissa lauluntekijän (ja ilmeisesti myös koko orkesterin) suuri kiintymys musiikkia - laulamista, soittamista ja laulujen tekemistä - kohtaan. Musiikki arvotetaan ehdottomasti tärkeämmäksi kuin varallisuus. Vaikka rahaa ei olisikaan, jonkin soittimen omistaminen riittää onnelliseen elämään. (Ehkäpä soitin onkin hankittu niillä viimeisillä senteillä!) Musiikki yhdistää ihmiset; se on selvästi ihmeitä aikaan saava voima. Orkesterin laulujen mukaan jo äidin kohdussa nautitaan rytmeistä ja puolivuotias voi säveltää oman mestariteoksensa, mistä kerrotaankin sangen kunnioittavasti.

Myönteisen ja leppoisan elämänasenteen sanoma TOHD:n lauluissa on nykypäivänä myös tärkeä. Yli kymmenessä laulussa tulee jollakin tavalla esiin se, kuinka paljon onnellisempaa ja helpompaa elämä on, jos velvoitteista tai pikkumurheista ei oteta turhaa stressiä. Kun osaa nauttia ja arvostaa lähellä,

saatavissa olevia pienempiäkin asioita ja ottaa ilon irti siitä, mistä saa, eivät ongelmatkaan tunnu välttämättä ylitse pääsemättömiltä. Ilon ja hauskuuden kokeminen ylipäättään on lapsen elämässä mielestäni tärkeää. Jos se on harvinaisempaa todellisuudessa, saattaa iloisia kokemuksia saada esim. musiikin, kirjallisuuden ja teatterin välityksellä.

Aapisten kertomuksissa ei ennen 1960-lukua kritisoida vanhempia, ja siitä eteenpäinkin he viettävät lastensa kanssa etupäässä iloista ja sopusointuista yhteiselämää (Koski 2001, 53, 118). Lastenlauluissakaan ei aikuista kohtaan juuri esitetä kritiikkiä, vaikka monesti aihetta olisikin. Eräänlainen kasvatusihannehan on sekin, ettei aikuisia sovi kritisoida. Aikuiset kuvataan mukavina ja turvallisina ihmisinä lasten maailmassa. Varsinkin Ohilyöntiorkesterin lauluissa lapsi–aikuinen-suhteesta lauletaan paljon. Laulaminen kivoista, ymmärtäväsistä ja luotettavista aikuisista saattaa luoda lasten elämään turvallisuudentunnetta, mikä 1990-luvun vaikeina aikoina on ollut tarpeenkin. Yksi vanhempia kohtaan osoitetuksi kritiikiksi laskettava kohta tässä aineistossa on TOHD:n laulu siitä, kuinka Sepon isä on jättänyt perheensä (ks. näyte sivulla 46). Kritiikkiä on myös laulussa, jossa isovanhemmat tulevat apuun, kun vanhemmat eivät ehdi auttaa lastaan lelujen korjaamisessa (ks. näyte sivulla 46).

Mielestäni tutkimuksessa mukana olevat lastenlaulut sisältävät siis tärkeitä viestejä myös aikuisille. En tiedä, onko se ollut lauluntekijöiden tarkoitus. Lauluja kuulevat kuitenkin myös lasten vanhemmat ja muut lastenmusiikin kanssa tekemisissä olevat aikuiset, joten lastenlauluthan todella ovat oiva kanava välittää sanomaa myös heille. Erityisesti tämä tulee esille Ohilyöntiorkesterin 14 laulussa. Yhdessä laulussa saa puheenvuoron jänis, jonka elintilan ihminen on valtaamassa: ”Siis mikä voisi maailmassa olla paremmin? Katsos vaan, sitä kun saisi kaikki ihmisetkin pohtimaan!”. Toisessa laulussa isä puhuu pitkään puhelimesta ja tänä aikana lapset ehtivät kokea monet seikkailut. Kun puhelu viimein päättyy, niin ”kas - oli vauvakin jo parrakas.” Ehkä perheen pään kannattaisi siis viettää enemmän aikaa lastensa kanssa eikä ”puhua puhelimesta” lapsuusajan vierähtäessä huomaamatta ohi. Itse asiassa monet lastenlaulujen kasvatusihanteet voisikin nähdä niin, että niiden tavoitteena olisi jakaa sanomaa ja ajattelemisen aihetta nimenomaan vanhemmille sen sijaan, että lapset itse suoraan saisivat teksteistä vaikutteita.

Jos lapset siis eivät itse löydä lastenlauluista kasvatuksellisia ihanteita, sanoman vastaanottajana voikin toimia aikuinen. Hän saattaa joko kehittää omia käsityksiään maailmasta ja elämästä tai virittää ihanteista keskustelun lapsen kanssa. Kouluihin on suunniteltu jopa erityisiä moraalikasvatusohjelmia, joissa tutustutaan ensin tarinaan ja sen jälkeen tarinan sanomasta keskustellaan (Noddings 2002, 44). Huomasin lapsia haastatellessani, että lastenlaulut voivat erinomaisesti toimia välineinä moraalikeskustelun synnyttämisessä. Kysyessäni lapsilta ratkaisuja erilaisiin moraalidilemmoihin he useimmiten syventyivätkin pohtimaan niitä. Joillekin vastaus oli heti selvää selvempänä mielessä, kun taas jotkut alkoivat miettiä erilaisia vaihtoehtoja. Kaikkien metakognitiiviset taidot tai moraalikehityksen vaihe ei riittänyt etenevään ja pohdiskelemaan keskusteluun tietystä aiheesta, mutta jollakin tavalla asioita pystyttiin käsittelemään kaikkien kanssa. Kasvattajan tulisikin pyrkiä ohjaamaan lapsen moraalikehitystä siten, että ymmärrys moraalista syvenisi vähitellen (Pihlström 2005). Alle kouluikäiset lapset ehtivät vielä oppia, miten paljon kurjuutta ja vääryyksiä maailmassa todella on. Olikin ehkä vain hyvä, että suurimmalla osalla lapsista säilyi usko edes Jarkko-pojan hyvyteen.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Sanoitusanalyysi. Olen etsinyt ja löytänyt ihanteet sanoituksien joukosta lukemalla laulujen sanoja useaan kertaan ja luokittelemalla löytämiäni ihanteita neljään luokkaan. Lisäksi olen koonnut aineistosta laulujen teemoja sekä tunnelmia ja pohtinut sekä arvioinut niiden merkitystä kuulijalleen. Tarkasteltavana on vain kahden lastenorkesterin tuotanto. Erilaisia tuloksia olisin saanut tutkimalla esim. kaikkien vuosina 2000–2002 julkaistujen levyjen sisällön, mutta koska valitsemani laulut ovat edelleen saatavissa, ostettavissa ja kuunneltavissa, on tämäkin otos kiinnostava ja hyödyllinen aineisto. Kasvatusihanteita oli paljon, joten pidän ainakin itse ko. orkesterien tuotantoa tältä osin laadukkaana. Yhtäläisyydet Launosen tutkimuksen kasvatusihanteisiin 1990-luvulla tukevat tämän tutkimuksen tuloksia.

Laulujen sanoituksien lukemiseen käytin paljon aikaa. Vaikka laulut ovat yleensä ottaen sangen lyhyitä, sain joka lukukerralla jotakin uutta sisältöä niistä irti. Analyysin kirjoittamisen aloitin vasta

siinä vaiheessa, kun koin tuntevani sanoitukset niin hyvin, etten löytänyt niistä enää mitään uutta. Koska ideana oli tarkastella vain tekstistä löytyviä ihanteita, en hankkinut orkesterien levyjä ja kuunnellut niitä. Noin puolet lauluista oli minulle kuitenkin entuudestaan tuttuja, joten sävellykset soivat mielessäni tahtomattainkin. Joidenkin sanoitusten tunnelmiin tämä on saattanut vaikuttaa. Esim. jotkut laulut, joista olen löytänyt maailmanrauhan ihanteen, myös kuulostavat varsin kauniilta, haikeilta, vaikuttavilta, merkittäviltä ja mieleenpainuvilta.

Tutkimuksen luotettavuuden yhden osatekijän, totuusarvon, kriteerinä on vastaavuus: kuinka tutkimuksen tuottamat rekonstruktiot vastaavat alkuperäisiä konstruktioita todellisuudesta (Tynjälä 1991, 390). Tekstin ymmärtäminen riippuu aina paitsi siitä, mitä kirjoittaja on sillä tarkoittanut, myös lukijan tavasta kokea ja omaksua teksti. Näin ollen joku toinen voisi tulla erilaisiin johtopäätöksiin myös lastenlaulujen sanoituksista ja niissä esiintyvistä ihanteista. Kun tavoitteena ei ole kuitenkaan saavuttaa varsinaista totuutta vaan näkökulmia asiasta, on tärkeää tiedostaa tutkijan subjektiivisuuden vaikutus työhön sekä paneutua hyvin tutkimuksen dokumentointiin (Tynjälä 1991, 392). Havaintojen puolueettomuuteen vaikuttaa se, pystyykö tutkija jättämään esimerkiksi oman poliittisen asenteensa ja virka-asemansa tutkimustyön ulkopuolelle (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Tässä en liene onnistunut, sillä huomaan nimenomaan em. seikkojen heijastuvan pohdinnassa ja ehkä aineiston analyysissäkin. Tilanne maailmalla ja suhtautuminen Irakin sotaan on saattanut vaikuttaa siihen, kuinka monesta laulusta olen löytänyt rauhantahtoisuuden ihanteen. Toisaalta olen pyrkinyt reflektiivisyyteen ajatuksistani ja tuntemuksistani sekä pitänyt tutkimuspäiväkirjaa koko tutkimuksen teon ajan, jotta näkisin oman toimintani mahdollisen puolueellisuuden (Tynjälä 1991, 393).

Osa esiintuomistani kasvatusihanteista saattaa olla hyvinkin tulkinnanvaraisia, ja joidenkin kohdalla olen ollut epävarma siitä, mille ihanteiden alueelle ne luokitaisiin. Varsinkin interpersoonallisen ja yhteiskuntaeettisen alueen ihanteet olin välillä sekoittaa. Laulujen sanoituksista löytyi kasvatusihanteita valmiiseen luokitusrunkoon varsin runsaasti. Jos niin ei olisi tapahtunut, olisin tutkinut ihanteita aineistolähtöisemmin ja kehitellyt uuden, erilaisen luokituksen. Olen liittänyt raporttiin mukaan paljon näytteitä aineistosta, jotta jokainen voi niistä päätellä myös oman mielipiteensä mahdollisista ihanteista. Laulujen sanat on saatavilla paitsi äänitteillä myös orkesterien Internet-sivujen kautta, jos tuntee tarvetta tutkia koko aineistoa tarkemmin.

Tutkimuksessa mukana olevat laulut on tehty julkista esittämistä varten. Niiden käsittelemisessä ei ole tarvinnut huomioida ihmistutkimukseen liittyviä eettisiä seikkoja eli ihmisoikeuksia tutkittavien suojaamiseksi. Hyvää tieteellistä käytäntöä osoittavat mm. muiden tutkijoiden ansaitsema huomiointi, täsmälliset viittaukset aikaisempiin tutkimustuloksiin, tutkimustulosten ja -menetelmien huolellinen raportointi sekä tulosten tarkka kirjaaminen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128-130.) Näitä olen pyrkinyt noudattamaan tässä tutkimuksessa hyvinkin täsmällisesti.

Lasten haastattelut. Haastattelin tuttuja lapsia omalla työpaikallani, josta tosin olin ollut edellisen syksyn opintovapaalla. Niinpä tunsin jotkut lapset usean vuoden takaa, kun taas joidenkin kanssa olin aloittanut tutustumisen vasta kuukautta ennen tutkimusta. Tämä saattoi vaikuttaa luottamuksellisen keskustelusuhteen syntymiseen. Suurempi merkitys haastattelun onnistumiselle oli kuitenkin mielestäni lasten ikä- ja kehitystaso sekä vireystaso ja erilaiset persoonalliset tekijät.

Laulujen tulkinnan lisäksi lasten piti tulkita ja ymmärtää myös minun esittämäni kysymykset, mikä ei myöskään aina välttämättä onnistunut, kuten itse olin ajatellut. Aikuiskeskeistä näkökulmaa (Lehtovaara 1988, 241) pyrin välttämään, jotta en panisi sanoja lapsen suuhun. Tässä onnistuinkin mielestäni melko hyvin: osaan sekä olla kiinnostunut lapsen ajatuksista että näyttää kiinnostukseni. Siksi minulle usein tullaankin kertomaan omia juttuja ja kuulumisia. Aina en tosin heti huomannut, ettemme välttämättä olleet lapsen kanssa ihan ”samalla aaltopituudella”. Saatoin ajatella, ettei lapsi viitsi tai jaksaa keskittyä kysymykseen, vaikka hän ilmeisesti vain ajatteli asiaa eri tavalla. Yhden lapsen kanssa tuntui siltä, ettei hän ollut ymmärtää kysymyksiäni lainkaan. Hän kommentoikin esim. Jänislaulun haastattelussa: ”*Ai, mitä se joutuu tekemään? Sitä sää tarkoitat!*” Lapset yrittivät todennäköisesti useamminkin saada järkeä esittämiini kummallisiin kysymyksiin minun edes huomaamatta ongelmaa (Donaldson 1982, 66).

Haastattelussa käyttämäni tekniikka ei ollut paras mahdollinen. Jos lapsi puhui hiljaa tai käänsi puhuessaan päätä sivulle, päiväkodin vanha kasettinauhuri ei ottanut ääntä kunnolla vastaan. Pieni lapsi ei myöskään jaksaa istua paikallaan kovin kauan. Aina, kun haastateltava alkoi liikehtiä, ääni jäi ilmaan. Siksi toistin usein lapsen vastauksen, jotta saisin sen kasetille. Toki toistaminen auttoi myös varmistamaan, että minä olin ymmärtänyt lapsen vastauksen oikein.

Esikoululaisten kanssa kommunikaatio olisi toiminut varmasti sujuvammin, sillä olen usean vuoden ajan vastannut päiväkotimme esiopetusryhmästä. Erilaisista asioista keskusteleminen on aina ollut tärkeä osa esiopetusta. Haastateltavista yksi poika kykeni samankaltaiseen keskusteluun kuin esikoululaiset. Oletan myös, etteivät esikoululaisten tulkinnat olisi eronneet niin paljon omasta sanoitusanalyysistäni. Tarkoitus kuitenkin oli tutkia lastenlaulujen sanoitusten tulkintaa nimenomaan lapsilla, jotka eivät vielä ole esikoululaisia. Jos haastateltavat lapset olisivat olleet viisivuotiaita ja esikoululaisia, tulokset olisivat ehkä vielä herkullisemmat kuin nyt. Vastaavaa tutkimusta kannattaisikin kohdistaa myös vanhempiin lapsiin.

Aikuisen ja lapsen ideat eivät välttämättä aina kohtaa tutkimuksissa. Jo pelkkä yksi kysymyksessä käytetty sana voi harhauttaa haastateltavan ja saada hänet ajattelemaan asia toisella tavalla. (Donaldson 1982, 55.) Näissä tilanteissa tulisi olla erittäin herkkä huomaamaan, mikä johtaa lapsen eri tulkintaan ja niin ollen saa hänet vastaamaan eri asiaan. Itse en osannut etukäteen valmistautua tähän, sillä mielestäni osaan keskustella lasten kanssa. Tietenkään en ole aikaisemmin analysoinut keskusteluja jälkeensä. Aikuinen saattaa helposti jättää keskustelun lapsen kanssa kesken, jos yhteys ei toimi. Toisen aikuisen kanssa keskustellessa pyydämme puheeseen tarkennusta emmekä ohita epäselvää viestiä tokaisemalla ”Vai niin.” tai ”Aha.”. Tähän tulisikin kiinnittää kasvatustyössä huomiota. Keskustelemisen taitoa ihminen tarvitsee kaikkialla, mutta sitäkin täytyy harjoitella.

Jokainen lapsi käyttäytyi haastattelutilanteessa suurin piirtein samoin kuin päiväkodissa muutenkin. Suurin osa lapsista oli innoissaan saadessaan jutella kaksin aikuisen kanssa ja kertoa hänelle ajatuksistaan. Nämä lapset kertovat kuulumisistaan ja mielipiteistään mielellään muutenkin. Jotkut lapset suhtautuvat myös uusiin tilanteisiin innokkaasti ja ennakkoluulottomasti. Heitä kiinnosti suuresti haastattelun nauhoittaminen ja tutkimuksen tekeminen ylipäänsä. Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole samanlaista tarvetta saada puhua aikuisen kanssa kahden kesken. Lapset, jotka suhtautuvat varauksella kaikkeen uuteen ja vierastavat arjesta poikkeavia kokemuksia, saattoivat jännittää myös haastattelussa. Jännittäminen vaikutti varmasti siihen, kuinka paljon lapsi pystyi ilmaisemaan itseään ja ajatuksiaan. Ehkä haastatteluun osallistumista olisi voinut harjoitella jollakin testilaululla etukäteen. Se olisi kuitenkin lisännyt haastattelujen määrää, mikä taas olisi kuormittanut tutkimustyön tekemistä päiväkodissa oman työn ohella. Tuntui myös siltä, että joillekin lapsille neljän laulun käsitteleminen oli todella tarpeeksi: viides olisi voinut olla liikaa. Kysymyksiä varten sen sijaan olisi pitänyt järjestää

jokaisesta laulusta yhdet esihaastattelut jonkun ulkopuolisen lapsen kanssa. Esitestaus on erityisen tärkeää silloin, kun lapsi voi ymmärtää kysymykset aivan eri tavalla kuin tutkija (Scott 2000, 115). Haastattelukysymykset olisi pitänyt suunnitella vasta esihaastattelun jälkeen. Jos suorittaisin haastattelut uudestaan, jättäisin turhia kysymyksiä pois ja lisäisin muutaman oleellisen.

En aina ehtinyt haastatella lasta samana päivänä, jolloin piirtäminen tapahtui. Joskus haastattelu suoritettiin seuraavana päivänä, joskus vasta viikon päästä. Tällöin kuuntelimme laulun uudelleen, joten lapsen ei tarvinnut muistaa sitä ensimmäisestä kuuntelukerrasta. Otokseni säilyi kuitenkin samana koko ajan eikä yksikään laulu jäänyt keneltäkään käsittelemättä, vaikka kova flunssa-aalto välillä verottikin ryhmääni. Nuha ja viikonlopun jälkeinen väsymys vaikuttivat myös joskus siihen, miten lapsi jaksoi olla haastateltavana ja keskittyä keskusteluun kanssani. Lasten vireystila ei valitettavasti todellakaan ollut aina paras mahdollinen.

Laulujen valinnan suhteen mietin, olisiko sittenkin pitänyt valita laulut, jotka olisivat varmasti olleet lapsille ennestään tuttuja. Nyt oletin, ettei kukaan ollut kuullut lauluista yhtäkään. Tosin en voi olla siitä täysin varma, sillä lapsethan kuulevat musiikkia muutoinkin kuin minun kauttani. Mahdollinen tuttuus ei kuitenkaan tullut ilmi tutkimuksen aikana. Uuden laulun tarinaa ei ole helppo omaksua parin kuuntelun jälkeen. Toki valitsemianikin lauluja olisi voinut tehdä lapsille etukäteen tutuiksi, jolloin ne olisi edelleen voitu valita sanoitusanalyysin aineistosta. Ehkä jälkimmäinen vaihtoehto olisi voinut olla paras. Lasten olisi varmasti ollut helpompi keskustella tutummista tarinoista. Vaarana olisi tällöin ollut kuitenkin se, että lapset olisivat etukäteen ehtineet keskustella sanoituksista keskenään. Se olisi puolestaan voinut vaikuttaa heidän tulkintaansa haastattelussa. Muuten olen tyytyväinen valitsemiini lauluihin, sillä ne edustavat hyvin omia ihanneluokkia.

Lapset tulkitsivat lauluja siis varsin eri tavalla kuin minä omassa sanoitusanalyysissäni. Aikuinen paneutuu tekstien ja sanoman tarkasteluun tutkimusta tehdessään varmasti eri intensiteetillä kuin alle kouluikäinen lapsi. Useimmiten myös tutkimukseen osallistuneet lapset ottivat tehtävän kuitenkin varsin tosissaan. He kuuntelivat sanoja tarkasti ja keskustelivat niistä kanssani. Varsinkin vanhemmat lapset myös pohtivat asioita usein otsa rypyssä. Joidenkin lasten, varsinkin nuorempien, sitä vastoin oli välillä vaikea keskittyä haastattelun aikana itse asiaan. Heidän kehitystasonsa ei välttämättä ollut vielä riittävä tämän tapaiseen toimintaan, mikä lienee vaikuttanut asioiden käsittelyyn. Vaikka kieli ja

keskustelutaidot olisivatkin jo kehittyneet riittävästi, metalingvistiset taidot eivät kaikilla riittäneet laulujen tulkitsemiseen (Gage & Berliner 1998, 121). Yksi neljävuotias lapsi ihmetteli Jänislaulun haastattelussa, miten hän voisi tietää, oliko jänis iloinen vai surullinen. Lapsi kun ei ollut kuullut jäniksen ääntä laulussa lainkaan: hän sanoi kuulleensa pelkästään laulajan laulavan. Tulkinnan pitikin olla monitasoista, sillä laulaja ei kertonutkaan nyt itsestään kuten Äl-laulussa, vaan jäniksen ajatuksista.

Tutkimuksen otos oli yleistämiseen pieni. Se kuitenkin riitti osoittamaan, että lastenlaulut voivat viihdyttämisen lisäksi toimia välineenä arvokasvatukselle. Laulut eivät kuitenkaan välttämättä kasvata pelkän kuuntelemisen kautta. Jos lapset eivät keskity laulun sanojen kuuntelemiseen, ei sanoma voi välittyä toivotulla tavalla. Lapset saattavat nauttia rytmistä ja sävelestä eivätkä pysähdy miettimään, mitä sanat kertovat. Kasetilta kuunneltavia itsesuggestio-ohjelmia on kehitetty, mutta ne tuskin toimivat ainakaan moraalien kehittämisen hyväksi. Lapset eivät ehkä myöskään ymmärrä, mitä laulun sanat tarkoittavat. Tällöinkin sanoma jää vaille selitystä, vaikka sanoja kuunneltaisiin keskittyneesti. Jos lapsi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota edes yhteenkin sanaan ja alkaa pohtia laulun tarkoitusta, voi koko tarina aueta. Olisikin mielenkiintoista tutkia, millaiset sanoitukset eri-ikäisiä lapsia eniten kiehtovat. Mikä on se tekijä, joka saa lapsen kiinnostumaan laulun tarinan sisällöstä? Tulokset voisivat auttaa lastenmusiikin parissa työskenteleviä ja etenkin laulun sanoittajia. Voimavarojen panostaminen kasvatustieteellisessä tutkimuksessa pienten lasten tapaan ajatella ja selittää asioita olisi muutenkin tärkeää. Tämän tutkimuksen aikana havahduin usein huomaamaan, miten itsestään selvänä aikuinen usein pitää monia asioita. Lasten tulkinnat voivat olla luovia, kasvattavia ja ajatuksia herättäviä, kunhan vain annamme niille tilaa.

Voi siis käydä niin, että lapsi itse lastenlaulua kuunnellessaan huomaa sanoissa jotakin ihmeellistä, jonka hän haluaa jakaa aikuisen kanssa. Siksi on tärkeää, että lapset ja aikuiset tekevät asioita yhdessä. Aikuisen on oltava lapsen saatavilla. Sisarentyttäreni alkoi neljävuotiaana ihmetellä Pikku Prinssi -kirjan pohjalta tehdyn laulun sanoitusta. Äänitin laulua hänelle kasetille, ja tyttö kuunteli vieressä. Lauloin ketusta, joka selittää prinsille kesyttämisen merkitystä: muuten kullanvärinen viljapelto ei voisi tuoda mieleen rakasta ystävää. Kesken laulun sanojen ”Se on murheellista, on, on murheellista” kasetilta kuuluu lapsen kysymys: ”Miksi se on murheellista?” Kielikuvamaista sanoitusta ei ollut helppo tulkita, mutta sana ”murheellinen” sai lapsen ihmettelemään. Ihmetys tarjosi ihanteellisen tilaisuuden keskustella arvokkaista kasvatuserityksistä: ystävyyydestä, tykkäämisestä ja ikävän tunteesta.

LÄHTEET

- Adamik-Jaszo, A. 1998. The magician strategy in Hungary. Teoksessa K. Sarmavuori (toim.) *The moomins in the world – learning with text*. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos, 177-191.
- Anttonen, S. 1996. Arvokasvatus monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) *Kasvatuksen etiikka*. Helsinki: Oy Edita Ab, 67-87.
- Apo, S. 1990. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 62-79.
- Brotherus A., Hasari A. & Helimäki E. 1990. *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Rauma: Kirjayhtymä Oy.
- Bruce, T. 1997. *Early childhood education*. England: Bookpoint Ltd.
- Campbell, R. 2001. *Read-alouds with young children*. Newark, Delaware: International reading association.
- Craig, G. J. ja Kermis, M. D. 1995. *Children today*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Donaldson, M. 1982. *Miten lapsi ajattelee*. Espoo: Weilin + Göös.
- Ehrnrooth, J. 1992a. Intuitio ja analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 30-41.
- Ehrnrooth, J. 1992b. Vastaanottotutkimuksen analyysimetodi: reseptiosta luetaan, eläytymisestä tulkintaan. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 221-241.
- Eskola, K. 1992. Kaunokirjallisuuden vastaanoton analyysi ja tulkinta. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 162-191.
- Freese, H-L. 1992. *Lapset ovat filosofeja*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Oudriga Verlag: Weinheim ja Berliini.
- Gage, N. L. Ja Berliner, D. C. 1998. *Educational psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Halonen, P. 1995. Toisen sisäisen maailman ymmärtäminen. Teoksessa M. Silven (toim.) *Kehitys varhaislapsuudessa – vaikuttaako vuorovaikutus?* Turku: Turun yliopiston psykologian laitos, 26-37.
- Hautala, M. 1999. Arvojen ja välineiden ongelma kasvatuksessa ja kulttuurissa. Tarkastelua Erik Ahlmanin ajattelun pohjalta. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos.

- Helkama, K. 1993. Nuorten kehittyvä etiikka. Teoksessa T. Airaksinen, P. Elo, K. Helkama & B. Wahlström Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatusta koulussa. Helsinki: Painatuskeskus, 32-69.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1997. Johdatus kasvatustieteeseen. Helsinki: WSOY.
- Ikonen, O. 2000. Oppimisvalmiudet ja opetus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Johansson, T. & Kroksmark, T. 2000. Teacher intuition, didactic intuition. Teoksessa P. Kansanen (toim.) Discussions on some educational issues IX. Research Report 211. Helsinki: Yliopistopaino, 53-68.
- Julkunen, M. 1993. Lukijaksi kasvaminen. Helsinki: WSOY.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumässä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjalainen, A. 1991. Objektiiivisen hermeneutiikan metodista – systemaattinen johdatus. Teoksessa L. Syrjälä ja J. Merenheimo (toim.) Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien seminaari Oulussa 11-13.10.1990. Esitelmiä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 39, 108-121.
- Koski, L. 2001. Hyvän lapsen ja kasvattamisen ideaalit. Tutkimus aapisten ja lukikirjojen moraalisen kosmologian muutoksista itsenäisyyden aikana. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Kurki, L. 1995. Miten ymmärrän heuristisen tutkimuksen. Teoksessa J. Nieminen (toim.) Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos Julkaisusarja B. N:o 13, 119-132.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43.
- Launonen, L. 2000. Eettinen kasvatusta ajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtovaara, M. 1988. Aikuinen lapsen tietoisuuden tutkijana ja kehittäjänä. Teoksessa V. Kohonen ja J. Lehtovaara (toim.) Näkökulmia kokonaisvaltaiseen oppimiseen 2. Tampereen opettajan- koulutuslaitoksen julkaisuja. Tampere: Tampereen yliopisto, 233-256.

- Leinonen, J. 2003. Käsite ja ymmärtäminen. *Kasvatus* 1/2003, 56-65.
- Lipponen, L. 1999. Kertomus kulttuurisesti suuntautuneen psykologian ydinmetaforana. Teoksessa J. Ihanus (toim.) *Kulttuuri ja psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino, 49-74.
- Lyytinen, P. 1995. Lapsen kielen ja kommunikointitaitojen kehitys. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas ja H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 105-121.
- Lämsä, A. 1993. Lapsuus pedagogisessa suhteessa. Teoksessa A. Lämsä ja L. Syrjälä (toim.) *Miten tavoittaa maailma lapsen kokemana*. Lapsitutkimusseminaarin alustuksia ja tutkimussuunnitelmia. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 54/1993. Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, 68-85.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola ja R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-67.
- Noddings, N. 2002. *Educating moral people. A caring alternative to character education*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Oesch, E. 1994. Tulkinnasta. Tulkinnan tiedolliset perusteet modernissa ja filosofisessa hermeneutiikassa. *Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta* Vol. 53.
- Page, J. 2000. *Reframing the early childhood curriculum. Educational imperatives for the future*. London: RoutledgeFalmer.
- Pihlström, S. 2005. Satujen moraaliopetukset: mietteitä moraalikasvatuksesta, ansiosta ja armosta. *Kasvatus* 36 (2), 89-100.
- Pramling, I. 1990. *Att lära barn lära*. Göteborg studies in educational sciences 70. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis.
- Puolimatka, T. 1996. *Kasvatus ja filosofia*. Rauma: Kirjayhtymä Oy.
- Puolimatka, T. 2004. *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Helsinki: Tammi.
- Rantala, V. 1987. Intentionaaliset teot: Totuuden käsitteestä tieteen- ja taiteenfilosofiassa. Teoksessa L. Alanen & M. Sintonen (toim.) *ajatus* 44. Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja. Helsinki: Suomen Filosofinen Yhdistys, 55-69.
- Rönholm, P. 1998. Interpretation and learning by swedish speaking finns. Teoksessa K. Sarmavuori (toim.) *The moomins in the world – learning with text*. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos, 207-209.

- Sarmavuori, K. 1998. Miten Taikurin hatun loppukatkelma avautui eri maiden lukijoille. Teoksessa K. Sarmavuori (toim.) *The moomins in the world – learning with text*. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos, 212-229.
- Scott, J. 2000. Children as respondents. Teoksessa P. Christensen ja A. James (toim.) *Research with children. Perspectives and practices*. London: Falmer Press, 98-119.
- Siljander, P. 1995. Teksti ja todellisuus – laadullisten aineistojen tulkinnanedellytyksistä. Teoksessa J. Eskola, J. Mäkelä ja J. Suoranta (toim.) *Ihmistieteiden 1990-luvun metodologiaa etsimässä. Keskustelua kasvatustieteiden ja sosiaalitieteiden 1990-luvun metodologiasta*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 8. Rovaniemi, 111-129.
- Sugarman, L. 1986. *Life-span development. Concepts, theories and interventions*. London and New York: Routledge.
- Sutinen, A. 1996. Mitä tekstin tulkinnassa tapahtuu? Mitä oikein tulkitsemme ja mitä elementtejä niihin sekoittuu? Teoksessa M. Saarnivaara (toim.) *Subjektiviteettiä etsimässä. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos*. Jyväskylä, 35-44.
- Takala, A. 1997. *Ihmiseksi kasvaminen*. Saarijärvi: Annika Takalan perikunta.
- Tolska, T. 2003. Narratiivinen ajattelu ja kasvatustieteet Jerome Brunerin psykologiassa. *Kasvatus* 1/2003, 30-42.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turunen, K. 1993. *Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen*. 2p. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy ja Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Turunen, K. 1997. *Halut, arvot ja valta*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus* 22, 5-6, 387-398.
- Törmä, S. 1995. Ymmärtämisen perusteista klassikotutkimuksessa. Teoksessa J. Nieminen (toim.) *Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista*. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos, Julkaisusarja B. N:o 13, 107-118.
- Weikart, D. P. 2000. *Early childhood education: need and opportunity*. Pariisi: UNESCO.

Elektroniset lähteet

Pohjola, T. & Järvilä, N. 2002. <<http://cloud.prohosting.com/tohd/index3.htm>>. 31.8.2005

Rasinkangas, P. 2005. <<http://www.huti.fi>>. 31.8.2005

LIITTEET**NÄYTELAULUJEN NIMET JA TEKIJÄTIEDOT 1****LIITE 1****TOHTORI ORFF JA HERRA DALCROZE**

1. Sankarihommia
2. Äl
3. Lada
4. Naapurin lapset
5. Anna O`Virtanen
6. Elämä vaihtelee
7. Kesäkuuuuuu
8. Kotimatka
9. Los Angeles
10. Puolen dollarin onni
11. Virtasen Jone
12. Antero
13. Kiire kiire kiire
14. Yökkönen
15. Kasvan isoksi
16. SinäMinä
17. Viulunsoittaja
18. Jarkko
19. Kaakao
20. Seppo
21. Lenkkarit
22. Isovanhemmille
23. Vaikeita sanoja
24. Vaarallisia tapauksia
25. Haltijan lahja
26. Timo lähti Pomppulinnaan
27. Kielo
28. Lainaa mulle lapiota
29. Ammattinsa valinneet
30. Villihepo
31. Tanssikengät

Laulujen sanoitukset: Hannu Sepponen

PENTTI RASINKANGAS JA OHILYÖNTIORKESTERI

1. Nuku hiljaa äiti maa
2. Kun laulaa laulun äiti maa
3. Eläintarhassa tapahtuu
4. Liikkeestä keijun siipien
5. Minä hiirten kanssa en heilu
6. Oon, äiti, pieni lintu vain
7. Uinu nukke pieni vierellään
8. Nikkolopa Kaniini
9. Vielä rumpu soi Tansaniassa
10. Hiekkalaatikolla
11. Sateenkaaren pienet aarteet
12. Meidän uusi vauva
13. On maailma ihmeellinen
14. Mies, poika ja aasi
15. Pekka Töpöhäntä
16. Monta monta
17. Satakieli
18. Vain kirput apinoilla ratsastaa
19. Bambino
20. Mummo
21. Näin kertoi mulle Tommi
22. Lennäpä lintu
23. Leijojen maa
24. On meidän ukki oikea enkeli
25. On koko maailmalla vapaapäivä

Laulujen sanoitukset: Pentti Rasinkangas

PERUSKOULUN OPETUSSUUNNITELMIEN TÄRKEIMMÄT
MORAALISET IHANTEET 1990-LUVULLA (90 koulun otos)

LIITE 3

vastuuntunto (64)	71 %
hyvä itsetunto (50)	56 %
yhteistyökyky (47)	52 %
hyvien tapojen hallinta (43)	48 %
erilaisuuden hyväksyminen (38)	42 %
omatoimisuus, oma-aloitteisuus (38)	42 %
elinympäristöstä huolehtiminen, kestävä kehitys (36)	40 %
toisten huomioonottaminen, kohteliaisuus (35)	39 %
suvaitsevaisuus (29)	32 %
rehellisyys (28)	31 %
sosiaalisuus, sosiaaliset taidot, sosiaalinen älykkyys (27)	30 %
itsenäisyys (27)	30 %
hyvä itseilmaisu (26)	29 %
luovuus (24)	27 %
tasapainoisuus (23)	26 %
työnteon arvostaminen (23)	26 %
turvallisuus (22)	24 %
hyvä itseluottamus (19)	21 %
avoimuus (17)	19 %
itsensä arvostaminen (16)	18 %
toisten arvostaminen (16)	18 %
terveet elämäntavat (16)	18 %
kriittisyys (16)	18 %
oikeudenmukaisuus (15)	17 %
myönteinen elämänasenne (14)	16 %
elämänhallinta (12)	13 %
tasa-arvo (11)	12 %
ahkeruus (8)	9 %
suomalaisuus (isänmaallisuus) (6)	7 %
sääntöjen kunnioittaminen (5)	6 %
tulevaisuuden usko (5)	6 %
kestävyys (3)	3 %
tunnollisuus (3)	3 %
yhteiskuntakelpoisuus (2)	2 %
rohkeus (2)	2 %
yritteliäisyys (2)	2 %
empaattisuus (2)	2 %
rauhantahtoisuus (2)	2 %
itsehillintä (2)	2 %

(Launonen 2000, 286.)

Hei _____ vanhemmat!

Opiskelen Tampereen yliopistossa kasvatustiedettä, ja teen pro gradu -työtäni lastenlaulujen sanoituksista. Olen analysoinut erilaisten suomalaisten lastenlaulujen sanoituksia ja selvittänyt, sisältävätkö ne jonkinlaista arvoperustaista sanomaa lapsille. Olen siis etsinyt niistä mahdollisia kasvatusihanteita. Nyt jatkaisin tutkimusta siten, että tiedustelin päiväkodin isommilta lapsilta heidän omia käsityksiään tietyistä lauluista. Kuuntelisimme lasten kanssa neljä eri laulua, minkä jälkeen haastattelin lapsia laulujen sisällöstä ja sanomasta. Nämä keskustelutilanteet olisivat yksilöllisiä, ja nauhoittaisin ne analyysia varten. Laulujen kuuntelut ja haastattelut tapahtuisivat päiväkodilla hoitopäivän aikana helmikuun aikana. Ne sisältyisivät päiväkodin musiikkikasvatukseen.

Pyydän siis Teiltä lupaa, että lapsenne voisi osallistua lastenlaulututkimukseeni ja saisin haastatella häntä. Jos ette halua lapsenne osallistuvan, vastauspaperia ei tarvitse palauttaa. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2005 aikana, ja tuloksista tiedotan kaikille siihen osallistuneille perheille.

Työn ohjaajana toimii dosentti Juhani E. Lehto Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselta (puh. 03 – 215 8988). Lisätietoja voi kysyä minulta päiväkodilla henkilö-kohtaisesti tai puh. 03 – 317 1088 tai kotinumerosta 03 – 255 6295 sekä 045 – 6776 627.

Terveisin

_____ saa olla mukana lastenlaulututkimuksessa.
(lapsen koko nimi)

_____ paikka ja aika

_____ allekirjoitus

_____ allekirjoitus

LASTENLAULU

LIITE 5

PERSOONALLISTEN IHANTEIDEN LUOKASTA

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze:

“Äl”

1. Mä osaan aan, mä osaan been, mä osaan luotsalaisen oon.

Mä osaan ceen, mä osaan deen, mä osaan viittoa koon.

Vaan yksi kiljain on mulle vielä mahdoton:

mä en osaa sanoa äI.

2. Mä sanon äI, kun pitäis äI ja se mua halmittaa.

Mä sanon Kali, mä sanon Sali ja kaveleita naulattaa.

Vaan yksi kiljain on...

3. Mut muuten hei, mä oon okei ja päättänyt oon sen,

joskus vielä osaan sen kuljan äI-kiljaimen.

Vaan yksi kiljain on...

Vaan yksi kiljain on mulle vielä mahdoton:

mä en osaa sanoa ...ärrrrr!

LASTENLAULU
INTERPERSONAALISTEN IHANTEIDEN LUOKASTA

LIITE 6

Tohtori Orff ja Herra Dalcroze:

“Jarkko”

1. Kovakuoriaisen pää on tehty metallista,
se kestää mitä vaan, paitsi päälle astumista

– no, sitten tuli Jarkko!

2. Meidän hiekkalinnassa on korkea muuri,
ei kaada sitä myrskyt eikä aaltokaan suuri

– no, sitten tuli Jarkko!

3. Pikkulinnuilla on pesä naapurin puussa,
siellä poikaset leikkiä lyö leivänpala suussa...

– no, sitten tuli Jarkko!

4. Ihmisen pää on tehty hienoista luista
mut ei ehjää hän aina säilyttää muista

– joskus tulee Jarkko!

LASTENLAULU

LIITE 7

LUONTOON LIITTYVIEN IHANTEIDEN LUOKASTA

Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri:

“Viikset allapäin”

1. Mä metsätietä kuljin tuolla syrjäseudulla
ja maisemia katselin ja poimin marjoja, niin
vanhan viisaan jäniksen mä laahustavan näin,
se kiirettä ei pitänyt, ei edes karkuun päin.

Hei jänis, miksi kuljeskelet viikset allapäin,
sä ennen olit jäniksistä kaikkein tyylikkään?

2. Kas kummaa, sanoi jänis, vielä mutkin tunnetaan,
mä luulin, että unohdettu olen kokonaan,
kun tehtaita ja autoteitä rakennetaan vaan,
saa meikälainen aina muuttaa kotiseudultaan.

Hei jänis...

3. On selvästikin perää jänisherran murheissa,
jos masennus jo näkyy jäniksissä urheissa.
Niin kauniisti kuin taisin, minä hältä kysymään:
ett´ kuinka koti jänistenkin saatais pysymään.

Hei jänis...

4. Niin jänis tuumi hetken, vielä tuumi toisenkin,
siis mikä voisi maailmassa olla paremmin.
Hän silmää mulle iski, sitten sanoi: Katsos vaan
sitä kun sais kaikki ihmisetkin pohtimaan!

Hei jänis...

LASTENLAULU

LIITE 8

YHTEISKUNTAEETTISTEN IHANTEIDEN LUOKASTA

Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri:

“Sateenkaaren pienet aarteet”

1. Kun nousevan näin sateenkaaren

ja kuljin tietä sen,

niin löysin pienen saaren

ja linnun valkoisen.

Se haaveistaan kauniisti lauloi,

mä hiljaa kuuntelin.

Ei maailmasta kai voi

laulaa kauniimmin.

Sateenkaaren pienet aarteet

ne kätkeyty on sydämeen.

Sateenkaaren pienet aarteet

ne löydä, löydä uudelleen.

2. Kuun varjot nuotiossain,

taas hiljaa kuuntelen.

On lintu pois, vaan jossain

soi laulut ihmisten.

Kun kuninkaat ja kerjäläiset

vaihtavat vaatteitaan,

haaveista pienimmäiset

nyt jälleen haaveillaan.

Sateenkaaren...

Sateenkaaren...

Tampereella 3.3.2005

Hei _____ vanhemmat!

Laulut on nyt kuunneltu ja haastattelut haastateltu. Kuuntelimme siis neljä eri laulua helmikuun aikana. Laulut kuunneltiin kahdessa eri ryhmässä, minkä jälkeen lapset piirsivät liiduilla paperille, mitä laulusta tuli ja jäi mieleen. Yleisesti ottaen laulut inspiroivat pieniä taiteilijoita hyvin. Olen skannannut tiettyjä taideteoksia, sillä olen valinnut jokaiselta lapselta yhden piirustuksen opinnäytetyöni kuvittamiseen (mikäli kenelläkään ei ole mitään piirustusten käyttöä vastaan). Joskus piti piirtäminenkin suorittaa yksilöllisesti, jos lapsi oli ollut pois viikon molempina piirtämisspäivänä.

Kuunneltavat laulut olivat kahdelta tämän päivän lastenmusiikkiorkesterilta: toinen on Pentti Rasinkangas ja Ohilyöntiorkesteri, toinen Tohtori Orff ja Herra Dalcroze. Olen itse jo aiemmin seminaarityötäni varten analysoinut näiden kahden tuotannosta kasvatusihanteita, eli millaista sanomaa kyseiset laulut välittävät kuulijoilleen. Jatkan työtä nyt siis pro gradun merkeissä, sillä onhan itse asiassa mielenkiintoisempaa kuulla lauluista lasten ajatuksia kuin minun! Tarkoitus ei siis ollut "koetella" lasta, vaan laulujen sanoituksia. Pidän molempia orkestereita kaikin puolin varsin laadukkaina suomalaisina musiikintekijöinä.

1. Ensimmäisellä viikolla käsiteltiin Tohtori Orff ja Herra Dalcrozen laulu "Äl". Laulu löytyy kyseisen orkesterin äänitteeltä Kumma Sesse.

ÄL

Mä osaan aan, mä osaan been, mä osaan luotsalaisen oon.
Mä osaan ceen, mä osaan deen, mä osaan viittoon koon.
Vaan yksi kiljain on mulle vielä mahdoton:
mä en osaa sanoa äL.

Mä sanon äL, kun pitäis äL, ja se mua halmittaa.
Mä sanon Kali, mä sanon Sali, ja kaveleita naulattaa.
Vaan yksi kiljain on...

Mut muuten hei, mä oon okei, ja päättänyt oon sen
joskus vielä osaan sen kuljan äL-kiljaimen.
Vaan yksi kiljain on...
Vaan yksi kiljain on mulle vielä mahdoton:
mä en osaa sanoa ...rrrrr!

2. Toisen viikon lauluna oli samaisen orkesterin "Jarkko" levyttä Muu vaara.

JARKKO

Kovakuoriaisen pää on tehty metallista, se kestää mitä vaan, paitsi päälle astumista
- no, sitten tuli Jarkko!

Meidän hiekkalinnassa on korkea muuri, ei kaada sitä myrskyt eikä aaltokaan suuri
- no, sitten tuli Jarkko!

Pikkulinnoilla on pesä naapurin puussa, siellä poikaset leikkiä lyö leivänpala suussa
- no, sitten tuli Jarkko!

Ihmisen pää on tehty hienoista luista, mut ei ehjää hän aina säilyttää muista
- joskus tulee Jarkko!

3. Kolmas laulu oli Pentti Rasinkankaan ja Ohilyöntiorkesterin laulu "Viikset allapäin". Laulu löytyy äänitteeltä "On karhut nousseet juhlimaan".

VIIKSET ALLAPÄIN

Mä metsätietä kuljin tuolla syrjäseudulla
ja maisemia katselin ja poimin marjoja, niin
vanhan viisaan jäniksen mä laahustavan näin,
se kiirettä ei pitänyt, ei edes karkuun päin.
Hei jänis, miksi kuljeskelet viikset allapäin,
sä ennen olit jäniksistä kaikkein tyylikkään!

Kas kummaa, sanoi jänis, vielä mutkin tunnetaan,
mä luulin, että unohdettu olen kokonaan,
kun tehtaita ja autoteitä rakennetaan vaan,
saa meikäläinen aina muuttaa kotiseudultaan.
Hei jänis...

On selvästikin perää jänisherran murheissa,
jos masennus jo näkyy jäniksissä urheissa.
Niin kauniisti kuin taisin, minä hältä kysymään:
ett´ kuinka koti jänistenkin saatais pysymään.
Hei jänis...

Niin jänis tuumi hetken, vielä tuumi toisenkin,
 siis mikä voisi maailmassa olla paremmin.
 Hän silmää mulle iski, sitten sanoi: Katsos vaan
 sitä kun sais kaikki ihmisetkin pohtimaan.
 Hei jänis...

4. Viimeiseksi käsittelimme laulun “Sateenkaaren pienet aarteet”, joka löytyy samalta äänitteeltä kuin edellinenkin laulu.

SATEENKAAREN PIENET AARTEET

Kun nousevan näin sateenkaaren, ja kuljin tietä sen,
 niin löysin pienen saaren ja linnun valkoisen.
 Se haaveistaan kauniisti lauloi, mä hiljaa kuuntelin.
 Ei maailmasta kai voi laulaa kauniimmin.

Sateenkaaren pienet aarteet, ne kätkeyty on sydämeen.
 Sateenkaaren pienet aarteet, ne löydä, löydä uudelleen.

Kuun varjot nuotiossain, taas hiljaa kuuntelen.
 On lintu pois, vaan jossain soi laulut ihmisten.
 Kun kuninkaat ja kerjäläiset vaihtavat vaatteitaan,
 haaveista pienimmäiset nyt jälleen haaveillaan.

Sateenkaaren...
 Sateenkaaren...

Pääsääntöisesti lapset osallistuivat ja keskittyivät sekä kuuntelemiseen, piirtämiseen että haastatteluun hienosti! Joskus väsymys tai nuha vaikutti jaksamiseen, joskus piti muuten vähän patistella lasta miettimään vastauksia. Kaiken kaikkiaan sain mielestäni kuitenkin hyvää aineistoa, josta koota tuloksia kysymykseen “Miten lapset tulkitsevat lastenlaulujen sanoituksia?”. Enpä malttanut olla kysymättä jutustelun lomassa joitakin moraalikysymyksiäkin, mm. “kumpi olisi mielestäsi tuhempaa, rikkoa kaverin rakentama hiekkalinna vai linnun rakentama pesä?”. Yksi lapsi vastasi, että aina voi rakentaa uuden linnan, mutta jos pesässä on munia ja ne menevät rikki, ei niitä voi korjata. Toinen puolestaan vakuutti heti, ettei hän itse nyt toki tekisi kumpaakaan! Kolmas lapsi kertoi minulle saman tien luettelon asioista, joiden tekeminen on TOSI typerää! Voitte uskoa, että koin aika hienoja hetkiä näiden pikkufilosofien kanssa keskustellessani. Lapset saivat haastattelun jälkeen vielä kuunnella kasetilta omaa ääntään.

Kirjoitan kaikki haastattelut puhtaaksi, minkä jälkeen alan etsiä lasten jutuista erilaisia tulkintoja, ajatuksia, käsityksiä ja eroja ynnä yhtäläisyyksiä sekä lasten kesken että omaan analyysiini nähden. Laulujen sanoista voitte nyt kaikin mokomin itsekin etsiä niiden sanoman ja mahdolliset moraaliset ihanteet tai arvot. Lasten ajatuksissa ja tulkinnoissa ilmeni suuriakin eroja, mihin yksi selittävä tekijä lienee ainakin ikä. Kaikille ei ollut helppoa myöskään pohtia laulujen sanoihin liittyviä asioita: siis “irtautua” omasta tässä ja nyt -olemisesta kertomuksen maailmaan. Tulen muuttamaan lasten nimet valmiiseen opinnäytetyöhön. Myöskään päiväkodin nimeä en tule mainitsemaan. Todennäköisesti gradu tulee valmistumaan joko toukokuun loppuun mennessä tai viimeistään syyskuussa.

Suuret kiitokset teille kaikille ja etenkin lapsille! (Toivottavasti kodeista löytyy nykyään vielä kone kasetinkin kuuntelemiseen...)